

Renbetesprocessen i Härjedalen

Evert Baudou

Svar på Inger Zachrissons skrivelse 15.9. 1993

INNEHÅLL

1. Inledning	2
2. Kompetensfrågan	3
3. Definitioner	4
4. Teori och metod vid studiet av mellersta och södra Norrlands inland under järnåldern	5
5. Kontinuiteten ur metodisk synpunkt	7
6. Andra vetenskaper	8
7. Sammanfattning	9
Referenser	10

Umeå januari 1994

Renbetesprocessen i Härjedalen

Evert Baudou

Svar på Inger Zachrissons skrivelse 15.9. 1993

1. INLEDNING

Inger Zachrisson har som svar på mitt yttrande över hennes skrift *Härjedalens äldre historia* lämnat in ett omfattande material, som skall stödja de synpunkter hon fört fram i sin skrift. I det följande skall jag endast ta upp de avgörande förhållandena. Inledningsvis vill jag beröra några övergripande frågor.

Zachrisson säger att hennes skrift är en populärvetenskaplig översikt som inte ensamt kan läggas till grund för en rättslig prövning. I sin skrivelse till Svegs tingsrätt 1992-12-21 har J. Bohlin och L. Sandow framfört *Härjedalens äldre historia* såsom skriftlig bevisning till styrkande av arkeologins nuvarande vetenskapliga ståndpunkt rörande samerna i Härjedalen under äldre tid. Ingen annan skrift har åberopats för de förhistoriska förhållanden. Zachrisson säger att hon inte själv lämnat in den till rätten. Det kanske också betyder att hon inte förrän senare visste att den lämnats in till rätten. Hur det än förhåller sig, så kvarstår att hennes skrift är den enda som åberopats. Då är det naturligt att det är den jag behandlar. Såsom jag påpekat i mitt yttrande (s. 3) har jag dock även tagit upp den viktigaste relevanta litteraturen, som hon nämner i sin litteraturlista.

Skriften är populärvetenskaplig, vilket inte diskvalificerar den. I en sådan skrift måste man anstränga sig särskilt för att bli tydlig och förstådd, alltså ett mycket positivt drag. Det kan leda till förenklingar som dock inte får ge felaktigheter, då missleder man läsarna. Liksom Bohlin och Sandow har jag tagit skriften på allvar och förutsatt att Zachrisson menar vad som står där. I sitt svar har Zachrisson knappast tagit tillbaka något. Det betyder i sak att det var riktigt att granska skriften noga.

Den arkeologiska vetenskapen arbetar av naturliga skäl med ett mycket ofullständigt material, som det oftast är svårt att tolka. Den vetenskapliga diskussionen om hur ett arkeologiskt fyndmaterial skall tolkas till en bild av ett förhistoriskt samhälle har varit oerhört livlig under de senaste decennierna. Skepsisen mot tolkningarna har blivit allt starkare och diskussionen pågår oavbrutet. Detta kräver att man alltid måste ha en mycket klar teoretisk grund. Det får inte förekomma generaliseringar från tolkningar som kan sättas ifråga. Med bestickande generaliseringar kan man lätt glida över svårigheterna och ge läsare, som inte känner den arkeologiska forskningens teoretiska svårigheter, föreställningen att resultaten är säkra och odiskutabla.

Jag skall med ett enda exempel från Zachrissons svar visa vad en oförsiktig generalisering innebär. I sitt svar säger hon på s. 6: "Att i första hand se likt eller olik i ett arkeologiskt material som ett resultat av in- eller utvandring, är ett föråldrat synsätt. Idag betonas istället att fynd och fornlämnningar i norr talar för kontinuitet och inre utveckling." Hon ställer två ytterligheter mot varandra, det blir antingen-eller. I mer avancerad forskning diskuterar man dock samspelet mellan båda möjligheterna, både interna och externa faktorer beaktas. Till de externa faktorerna hör inte bara invandring, dit hör också t.ex. resultatet av utbyte-handel, kulturpåverkan vid övertagande av främmande teknik eller genom giftermålsförbindelser och, i varje fall under järnåldern, även politiska åtgärder. "Inre utveckling" är på samma sätt sammansatt av en rad olika faktorer. Allt detta gäller i norr såväl som i andra områden.

Zachrisson nämner i sitt svar (s. 2) att hon ser Härjedalen "som en del av 'det södra fångstlandet', och mera ur ett samiskt perspektiv". Samtidigt påstår hon att jag ser landskapet från den nordiska bygdens horisont. Sig själv känner hon, men vad mig beträffar har hon fel. Jag har strävat efter att se problemen i Härjedalen enbart som en vetenskaplig diskussion, som bygger på teori och metod. Det finns en risk att hennes hittills mycket starka inriktning på det som hon kallar samisk arkeologi kan ge en slagsida.

I det följande koncentrerar jag mig på den teoretiska och metodiska grunden för Zachrissons framställning. Om teori och metod brister, så är det inte nödvändigt att granska varje detalj i hennes text. Därtill tar jag upp kompetensfrågan, som i Zachrissons framställning blivit ett exempel på hennes ringa förståelse för den teoretiska övningens och kunskapens betydelse.

Min huvudanmärkning mot Zachrisson är att hennes framställning har allvarliga teoretiska brister och att slutsatserna därför blir felaktiga. Hennes arkeologiska definitioner är flytande: "kultur" och "etnicitet" menar hon måste bestämmas efter sammanhanget och lämnar därmed öppet för nära nog vilka tolkningar som helst. Det som ser ut som kontinuitetsbrott tolkas som att kontinuitet funnits innan motsatsen bevisats. Hennes resultat är därmed på avgörande punkter grundat på en förenklad diskussion, som ger tvivelaktiga eller felaktiga resultat. Hon kan inte visa att Norrlands inland söder om Lappland-Västerbotten var ett sydsamiskt område under järnåldern och inte heller att det finns en kontinuitet från Vivalden-boplatsen till 1600- och 1700-talen, då samer befinner sig i Härjedalen enligt skriftliga källor.

2. KOMPETENSFRÅGAN

Zachrisson anser att jag i jämförelse med henne "endast i liten utsträckning sysslat med samisk arkeologi och etnicitet" (s. 2). Min första undersökning i Norrland började 1957 och sedan dess har jag en stor del av tiden varit sysselsatt med en mängd problem rörande Norrlands stenålder, bronsålder och järnålder. Jag har fram till nu själv lett eller varit handledare för utgrävningar och fältinventeringar på ett trettio-tal platser över större delen av Norrland. Utgrävningarna berör både samisk och nordisk kultur och andra grupper som vi inte kan bestämma etniskt. Sedan jag 1975 blev professor vid arkeologiska institutionen vid Umeå universitet har jag helt eller delvis varit handledare för åtminstone 30 doktorander av vilka tre behandlar klart samiska ämnen. Som handledare har jag hållit seminarier oavbrutet och problem av alla slag rörande Norrlands förhistoria har diskuterats från teoretiska och metodiska utgångspunkter. En mängd seminarier har behandlat samiska förhållanden och etniska problem. Mångfalden är viktig. Man kan inte studera enbart något som man kallar samiskt. För att förstå de etniska förhållandena fordras att man har kunskaper om hela det mångetniska och mångkulturella samspelet i Norrland. Den livaktiga forskningsmiljön i Umeå gäller f.ö. inte bara arkeologi. Jag har bl.a. varit projektledare för det stora Luleälvprojektet bekostat av Riksbankens Jubileumsfond under 1980-talet, där arkeologi, ekologisk botanik, ekonomisk historia, etnologi, historia, kulturgeografi och nordiska språk deltog i ett tvärvetenskapligt och mångvetenskapligt samarbete. De samiska förhållandena både under förhistorisk och historisk tid spelade en stor roll. Mina sex år i Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) och ännu längre i rådets beredningsgrupp för arkeologi gav också god övning i att bedöma forskning.

Som en oberoende sakkunnig bedömning av min arkeologiska kompetens i de här relevanta frågorna kan man se att jag flera gånger anlitats av de nordiska forskningsråden. För Norges allmennvitenskapelige forskningsråd ledde jag utvärderingen av det omfattande tvärvetenskapliga forskningsprogrammet *Samisk og kvensk språk, historie og kultur* som drevs 1981-92 (Baudou *et al.* 1992). I evalueringskommittén satt vidare prof. Louise Bäckman, religionsvetenskap, prof. Erling Wande, finsk-ugriska språk, och dir. Aslak Nils Sara, Kautokeino. I uppdraget ingick bl.a. utvärderingen av närmare 60 projekt av vilka en del låg inom samisk kultur under förhistorisk och tidigt historisk tid.

För närvarande är jag sakkunnig i NOS-H:s (Det Nordiske Samarbejdsnævn for Humanistisk Forskning) arbetsgrupp för Nordisk samarbeidsinitiativ om arktisk humanistisk forskning 1993–1997 (Nordisk Ministerråd) tillsammans med prof. Pekka Sammalahhti (ordf.), samiska, och den norske sametingspresidenten Ole Henrik Magga. Åtskilliga av ansökningarna berör samiska förhållanden i förhistorisk och historisk tid.

Eftersom det i det nu aktuella ärendet gäller att förstå samspelet mellan samisk och nordisk etnicitet och kultur under förhistorisk tid, måste man kräva kompetens även i nordisk, dvs sydkandinavisk arkeologi. Som en aktuell kompetensförklaring på det området vill jag hänvisa till att Statens Humanistiske Forskningsråd i Danmark anlidade mig som formand för *Evaluering af Det Humanistiske Forskningscenter ved Københavns Universitet 1986-1990* (Baudou *et al.* 1991). Flera projekt berörde nordisk och europeisk arkeologi.

Zachrisson vill inte förstå att grunden i den vetenskapliga arkeologiska kompetensen är en vid översikt och vana vid att bedöma vetenskapliga problem, vilket bl.a. innebär vana vid teoretisk diskussion. Hon säger i stället att jag inte arbetat inom det aktuella geografiska området. Men för att diskutera problemen i Härjedalen liksom överallt annars fordras dock en vidare översikt och en teoretisk grund. För övrigt lämnar hon felaktiga uppgifter om min fältfarenhet. Bland mina fältarbeten i Mellannorrland finns också en arkeologisk undersökning av insjögravar och samtidigt en miljöhistorisk undersökning i en insjömiljö i det inre av Medelpad, som visserligen ligger en mil från gränsen till Härjedalen, men som är typisk för det enligt Zachrisson sydsamiska området. Undersökningen publicerades 1978 (Baudou *et al.* 1978). Vi fann inte något som kunde bestämmas som samiskt vid den undersökningen. Det bör påpekas att Zachrisson själv inte utfört någon fältundersökning i insjömiljön.

3. DEFINITIONER

I Zachrissons svar är definitionerna liksom i den tidigare inlämnade skriften en stor svaghet. På s. 4 säger hon: "Kultur" och "etnicitet" torde vara arkeologins två svåraste begrepp. Några fastställda betydelser har de inte; deras betydelse måste bestämmas efter sammanhanget."

Men just därför att begreppen är så svåra måste man diskutera och använda fasta definitioner. Man måste ha en grunddefinition, om man inte skall hamna i gungfly. Fredrik Barths definition har den stora fördelen att hålla sig till just vad som i grunden skiljer etniska grupper och vad som är känt och kontrollerbart i sen tid. Odners arbete, som Zachrisson hänvisar till, handlar främst om hur etniska grupper uppstår. Detta är ett viktigt problem, som man kan föra långa diskussioner om. Men jag kan inte se att det är nödvändigt med en sådan diskussion i detta fall. Utgångspunkten är ändå just definitionen av "etnicitet".

Barths definition liksom Odners diskussion av hur etniska grupper uppstår är socialantropologisk till sin karaktär. Det är endast en sådan definition som har intresse här. En genetisk definition har helt andra förutsättningar, vilket bl.a. innebär att den socialantropologiska definitionen och den genetiska kan överensstämma men inte alls måste göra det. Den socialantropologiska definitionen innebär också att levnadssättet inte behöver särskilja etniska grupper. Det är således inte självklart att en grupp som under järnåldern levte på fångst är samisk, den kan också vara nordisk. Ur arkeologisk synpunkt måste man ta fasta på rester av sådant som dräktskick, smycken och vapen. Gravskick och byggnadsskick kan också vara särskiljande men behöver inte vara det. Men man måste vara medveten om att i Barths mening, som jag följer, kan gruppen vara en social organisation som är sidoordnad andra och alla kan tillhöra samma "folk" (Baudou, Yttrande s. 5).

Barths grundläggande definition gäller naturligtvis alla grupper, således även germaner eller nordbor eller vad man vill kalla dem. Zachrisson säger att jag inte definierar "nordisk". Hon har inte tänkt på definitionens allmängiltiga innebörd.

Ett tydligt exempel på Zachrissons oförmåga att förstå termernas innebörd finner man på s. 6 i Zachrissons skrivelse. Hon påstår att hon fått sin ståndpunkt om två skilda kulturer i Skandinavien ända från stenåldern och framåt från en av mina publikationer.

"Sydsverige och Nordsverige ingår på så sätt i två vidsträckta och geografiskt skilda teknokomplex och symbolvärldar" (Baudou 1988:234). Det gäller från ca 2000 f.Kr. in i bronsåldern. Men då hade närmare ett tjugotal arkeologiska kulturer avlöst varandra eller funnits jämsides under 8000 år i Norden. Ingen annan arkeolog än Zachrisson har påstått att Skandinavien "från stenåldern och framåt haft två skilda kulturer, en i norr och en i söder – kanske på grund av skilda invandringsvägar" (Zachrissons skrift, s. 6). Att hon verkligen menar även tiden före 2000 f.Kr. framgår av att hon i föregående stycke talar om kulturkontinuitet från äldsta stenålder och framåt. Zachrisson använder uttrycket "två skilda kulturer" och kan inte skilja det från teknokomplex och symbolvärldar. Ändå har jag förklarat vad teknokomplex och symbolvärld innebär. "Typerna i teknokomplexen är uttryck för olika sociokulturella, teknologiska, ekonomiska och miljömässiga förhållanden" (Baudou 1988:234). De stora kvartsitspetsarna och tidigare de karakteristiska huvudena av älg, säl och björn (mest på skifferföremål) räknas till prestigeföremålen med särskilt symbolvärde. Teknokomplex och symbolvärld är alltså helt andra begrepp än "kulturer" eller "arkeologiska kulturer". Zachrisson har inte läst rätt innantill, kanske beroende på att hon inte är van vid att använda begrepp med fasta definitioner.

Det finns ytterligare exempel på hur Zachrisson påstår att jag använder "arkeologisk kultur" och "etnisk grupp" på ett oriktigt sätt. Jag accepterar inte något av vad hon säger i denna fråga men det är inte nödvändigt att använda mer utrymme för tillrättalägganden.

Innebörden av ett arkeologiskt fynd ligger nära diskussionen om definitioner. För att förstå vad ett arkeologiskt fynd innebär fordras en stark källkritik. I fynden är bara en del av det en gång använda materialet bevarat. Detta gör att ett område med likartade fynd där etniskt särskiljande material försvunnit felaktigt kan uppfattas som etniskt enhetligt. Om fyndmaterialet såsom i Norrland före järnåldern i huvudsak består av stenföremål och av stenavfall är denna felkälla uppenbar. Detta är en viktig källkritisk synpunkt som jag försökte belysa dels med hänvisning till Burenhults *Arkeologi i Sverige* (1991) del 1, fig. 2-3, dels med det tänkta exemplet Nya Guinea (Baudou, Yttrande s. 5-6). För att bemöta denna synpunkt har Zachrisson (s. 3-4) anlitat en dansk språkforskare, som i ett privatbrev yttrat sig om Nya Guineas språkhistoria. Han tycks inte ha förstått att det gäller en principiell arkeologisk källkritik vid tolkningen av arkeologiska fynd. Tyvärr har Zachrisson inte heller förstått den metodiska innebörden av Burenhults instruktiva bild, eftersom hon citerar den danske språkforskarens privatbrev.

Zachrisson (svaret s. 5) har fäst sig vid att hon och jag använt termerna ackulturation och assimilation på diametralt olika sätt. Det är inte alls märkligt, då vi uppfattar det arkeologiska materialet på olika sätt. I detta fall gäller det inte ett definitionsproblem, eftersom vi använder samma definitioner. Jag återkommer till detta nedan.

4. TEORI OCH METOD VID STUDIET AV MELLERSTA OCH SÖDRA NORRLANDS INLAND UNDER JÄRNÅLDERN

Bestämningen av järnålderns fornlämningar och fynd i mellersta och södra Norrlands insjömiljö till samisk etnicitet är en central punkt i Zachrissons bevisföring. I mitt yttrande kritiserade jag hennes ståndpunkt och hon har besvarat kritiken rätt utförligt i avsnittet om insjögravarna före vikingatiden i svaret s. 7-9. Såsom det primära för den etniska bedömningen uppfattar Zachrisson "helhetsbilden av gravarna och den boplatsumiljö som de utgör en del av". De etniska markörer i gravfynden, som jag åberopar, ser Zachrisson "som belägg för ackulturation, inlån från nordisk kultur av drag i gravskicket". Ett av de karakteristiska dragen vid interaktion mellan olika kulturer "är att kulturdrag i regel går över från en majoritetskultur till en minoritetskultur, inte tvärtom. De fåtaliga typiskt samiska föremål som bevarats (det mesta tycks ha varit av förgängligt material) är därför

värda en särskild uppmärksamhet." På flera ställen framhåller Zachrisson att den samiska kulturen skiftar mycket över det stora utbredningsområdet, bl.a. växlar gravskicket. På s. 5 i sin skrivelse säger Zachrisson att ett sätt att söka bestämma etnicitet, är att jämföra två kontrasterande områden. Hon refererar till de kulturella skillnaderna mellan den agrara kulturen i Medelpads bygder jämfört med fångstkulturens lämningar i Härjedalen och västra Jämtland.

Detta resonemang kan analyseras. Den primära helhetsbilden består enligt Zachrisson av gravarna och boplatstiljön. Det är sant att gravskicket växlar inom det med säkerhet samiska området i Övre Norrland och Nordnorge under järnåldern. Men det är likaså väl känt att gravskicket också växlar inom områden med nordisk/germansk kultur. Av gravskicket kan man i det här fallet inte dra några etniska slutsatser. Boplatstiljön är annorlunda i det agrara området än i fångstmiljön. Men olika näringar och levnadssätt är inte etniskt skiljande. Byggnadsskicket känner vi ännu bara inom den agrara miljön. Det är inte särskilt överraskande, om man byggde på ett annat sätt i fångstmiljön. I Zachrissons formulering blir också det förgängliga materialet samiskt. Men något som vi inte känner till kan ju inte bestämmas till sin etnicitet. Kvar står frågan om ackulturation. Om man skall godta Zachrissons hypotes om inlån från nordisk kultur, måste något kunnat visas som representerar mottagaren av inlånet. Det måste alltså finnas något som kan bestämmas som samiskt. Det är redan sagt att miljön inte kan användas som argument. Då återstår de två skinnskraporna.

De två skinnskraporna från insjögravar i Dalarna fäster Zachrisson nu liksom tidigare stor vikt vid och söker stöd i ett brev från etnologen Gösta Berg. Utifrån sin erfarenhet av etnologiskt material från historisk tid ansåg han att de två skraporna har en yttre likhet med den vanliga samiska skinnskrapan. Funktionen som skinnskrapa får därigenom stöd. Men bestämningen "samisk" är inte knuten till funktionen, skinnberedning har funnits hos alla folk som använt skinn. Det är metodiskt ohållbart att använda ett till funktionen överensstämmande material för att bestämma den etniska tillhörigheten hos ett tusen år äldre material. Skinnskraporna kan inte vara etniskt utslagsgivande, eftersom de såsom starkt funktionsbundna är spridda över mycket lång tid och mycket vida geografiska områden.

Av Zachrissons argument för samisk kultur återstår ingenting. Åtskilliga av föremålen i de förvikingatida insjögravarna indikerar däremot nordisk etnicitet. I det nuvarande forskningsläget kan man inte tolka materialet på annat sätt än att det är vad det ser ut att vara, dvs lämningar efter en gravlagd nordisk befolkning.

I sitt svar, s. 9, skriver Zachrisson angående asbestgodset som förekommer allmänt i Övre Norrland och i någon mån även söder därom: "Å andra sidan kan Baudou ha rätt i att sådant asbestgods aldrig utmärkt södra Norrland; fynden är hittills få. Men skillnaden oss emellan är att han ser en sådan eventuell avsaknad som tecken på en nordisk kultur, medan jag anser att det kan ha varit utmärkande för det sydliga samiska området." Detta är ett missförstånd. Jag kan inte hålla med om att en brist på något skulle vara ett etniskt kännemärke. Under den yngre delen av asbestgodsets tid finns redan en gårdsbebyggelse med speciella drag och gravar och föremål i det mellannorrländska kustområdet som överensstämmer med den nordiska bosättningen i sydvästra Norge och sannolikt även i Tröndelagen. Under asbestgodsets äldre tid finns å andra sidan nordiska bronsföremål och nordiska stenyxor av prestigekaraktär i mellersta och södra Norrland och Dalarna (fig. 5 i mitt yttrande). Tomrummet är ännu inte helt utfyllt men materialet kan ligga till grund för hypotesen att det finns en intern nordisk utveckling i mellersta och södra Norrland.

Gravfältet på Krankmårtenhögen i Härjedalen från tiden omkring Kr.f. liksom ett par liknande insjögravfält med nordiska drag tolkar Zachrisson som samiska. I mitt yttrande diskuterade jag dessa gravfält. Efter den ovanstående metodiska genomgång av Zachrissons bevisföring då det gäller insjögravfälten anser jag mig inte behöva ta upp en ny diskussion om Krankmårtenhögen.

5. KONTINUITETEN UR METODISK SYNPUNKT

Om man använder Barths etniska definition kommer man fram till att det vikingatida gravfältet vid Vivallen sannolikt är en samisk begravningsplats. På denna punkt instämmer jag med Zachrisson, såsom jag sagt redan tidigare. Däremot godtar jag inte alla hennes argument för den etniska bestämningen. För mig har det i enlighet med definitionen varit avgörande att det i fynden förekommer föremål som är vanliga på de samtidiga samiska offerplatserna i norr, att nordiska föremål har använts på ett annat sätt än som är vanligt i nordiska fynd och att skandinaviska föremål gjorts om så att de passar in i en annan tradition än den nordiska. Av betydelse är då om fynd av samma typ som vid Vivallen har stor spridning i Härjedalen, om de samiska fynden har kontinuitet bakåt i tid inom området och om de samiska fynden har fortsatt kontinuitet i området fram till de historiska beläggen för samisk närvaro i Härjedalen på 1600- och 1700-talen.

Hittills känner vi ingen motsvarighet till Vivallen i Härjedalen. Sådana är givetvis svåra att upptäcka, eftersom fynden gjordes i gravar under flat mark. Emellertid kan vi inte förutsätta att sådana gravfält är vanliga utan att känna till dem. I det nuvarande forskningsläget finns alltså bara ett enda i hela Härjedalen.

Någon kontinuitet i samisk bosättning i Härjedalen före vikingatiden känner vi inte heller till, eftersom insjögravfälten inte kan visas vara samiska. De etniskt bestämbara fynden är nordiska.

En samisk kontinuitet från Vivallen till de senare historiska beläggen känner vi inte heller till. En brandgrav vid Vikarsjöarna har daterats till 1200-talet. Den har tolkats som samisk p.g.a. sitt läge på en stenåldersboplatz, där slagen stenteknik skall ha varit i bruk under mellersta järnåldern. En gravs miljö är emellertid inte etniskt bestämmande. Det sägs också att en icke-kristen brandgrav från 1200-talet inte indikerar nordisk kultur. Men den slutsats man kan dra av brandgraven är att den begravde icke var kristen. I fyndet ingår en kam av skandinavisk modell. Enligt definitionen är den gravlagde då sannolikt en nordbo. Zachrisson kallar miljön samisk och menar att kammen av skandinavisk modell talar om "att också den människa som bisatts här varit indragen i relationen med grannarna" (Zachrisson 1993: 4f.). Genom att konsekvent hävda att nordbor inte bött och verkat i en fångstmiljö och att alla nordbor övergått till kristendomen vid en tidigare tidpunkt, så ser inte Zachrisson den enklaste förklaringen: Utanför den centrala bygden levde en del nordbor av gammalt av jakt och fiske och där trängde kristendomen igenom senare än i den centrala bygden. Det hedniska gravskicket betraktas inte som en historisk källa om hur sent kristendomen slog igenom i fyndområdet utan får rätta sig efter en förutfattad mening om att alla nordbor blev kristna tidigare. Ur metodisk synpunkt är Zachrissons tolkning inte godtagbar.

En medeltida bosättning vid Hedningagärdet har gett djurben av olika slag. Någon etnisk bestämning finns inte. Varken i sin skrift eller i sitt svar har Zachrisson kunnat visa på arkeologiska fynd som ger kontinuitet fram till de historiska beläggen för samisk närvaro.

Zachrisson menar i svaret, s. 10, att jag gör metodiskt fel då jag kräver fynd som visar på kontinuitet. Hennes sätt att resonera leder till påståenden utan verklig grund. Zachrisson, s. 10: "Baudou medger att bosättningen på Vivallen var samisk. Han vet också, att det bor samer i området idag. Att det hittills inte påträffats arkeologiska belägg för samisk närvaro från hela mellantiden, kan aldrig användas som ett *bevis* för ett tomrum. Det är något varje arkeolog får lära sig. Finns lämningar av en kultur på ett och samma ställe med några hundra års mellanrum, bör vi utgå från att det finns kontinuitet, *till dess annat bevisats*. Att göra det omvända är ett metodiskt fel."

Till detta kan sägas att åtminstone i den arkeologiska institutionen vid Umeå universitet, söker vi belägg för hypoteser om kontinuitet. Tomrummet är inte bevis för någonting, det måste ju fyllas ut på något sätt. Innan vi vet vad som kommer att fylla ut tomrummet, vet vi inte om det finns ett samband mellan den tidigare kulturen och den som följer senare. I tidiga skeden av förhistorien, i synnerhet under den avlägsna stenåldern, kan vi inte fylla

ut alla århundraden med fynd. Det kan finnas luckor på åtskilliga hundra år. Då ställer vi en hypotes, som kan bygga på ett antagande om kontinuitet, och försöker testa hypotesen på något sätt. Innan hypotesen har prövats, måste man lämna tolkningen öppen. När man är framme i järnåldern är luckor på flera århundraden en allvarlig brist. I stora delar av Norden, för att inte tala om Västeuropa och Nordeuropa i vidare mening, finns ett mycket stort arkeologisk material som tillåter detaljerade historiska undersökningar för nära nog varje århundrade. Det visar sig att växlingarna i det historiska skeendet är mycket stora. Zachrissons tomma århundraden ligger i medeltiden, visserligen i ett område som inte befinner sig i händelsernas centrum. Men det förändrar inte det metodiska tillvägagångssättet. Vid en vetenskaplig analys kan man alltså inte följa Zachrisson och utgå från att det finns kontinuitet till dess annat bevisats.

Jag kan inte se att det finns någon känd kontinuitet i det arkeologiska materialet från det enda sannolikt samiska gravfältet i Härjedalen fram till 1600-talet. De förvikingatida insjögravfälten är såsom jag hävdar ovan, sannolikt nordiska till sin etnicitet. Den sannolikt samiska bosättningen på Vivalen måste med den kunskap vi har nu ses som ett tillfälligt inslag av samisk kultur i Härjedalen under vikingatiden.

6. ANDRA VETENSKAPER

Det kanske kan se ut som om jag använder andra vetenskapers resultat (genetik), när de stöder mig, men underlåter att ta upp andra (språk), när de motsäger mig (Zachrissons svar, s. 4). Emellertid har trettio års tvärvetenskapligt samarbete lärt mig att vara så självkritisk att jag inte i allvarliga sammanhang utan vidare ger mig in på vetenskaper, där jag saknar kompetens. Att jag tog upp Nylanders doktorsavhandling i genetik från 1992 berodde på att den medicinska fakulteten vid Umeå universitet utsåg mig till ledamot av betygsnämnden vid disputationen p.g.a. att jag ansågs ha den kulturvetenskapliga kompetens som behövdes för att säga något om avhandlingens resultat ur kulturvetenskaplig synpunkt. I mitt yttrande s. 6-7 har jag bara upprepat den kulturvetenskapliga kommentar till avhandlingens kartmässiga resultat, som jag framförde vid disputationen den 18 december 1992. Den kommentaren mötte inga invändningar där. Det bör nämnas att prof. A.W. Eriksson, som Zachrisson hänvisar till, var opponent. Han framförde inte någon kritik mot Nylanders klassificering av finsk influens såsom Zachrisson gör.

Bilaga 2 till Zachrissons svar är ett manuskript från oktober 1992 till en kommande uppsats. Där finns ett kort avsnitt om den nyare genetiska forskningens resultat. Hon hänvisar (s. 6) till prof. Lars Beckmans genetiska forskning och säger att det "kanske mest anmärkningsvärda resultatet av Beckmans undersökningar är den betydande genetiska påverkan från samiskt håll som kunnat konstateras på den nuvarande befolkningen i hela norra Sverige". Som källa anger hon en uppsats av Beckman från 1980. Beckman använder där genomgående uttrycket "norra Sverige" (inte "hela norra Sverige"). Han hänvisar också till en fylligare uppsats från 1979. Om man läser den uppsatsen finner man att han med "norra Sverige" avser Västerbottens och Norrbottens län. Fig. 3 i den uppsatsen visar samma 23 delområden som är grunden i Nylanders avhandling från 1992 (i mitt yttrande fig. 1-3). Zachrissons hänvisning till Beckman står under rubriken "Norrlandsgränsen: en etnisk gräns vid järnålderns början?" Läsaren kan få intrycket att "hela norra Sverige" betyder Norrland. I den tidigare inlämnade skriften har Zachrisson hänvisat till Beckmans publikationer från 1959 (doktorsavhandlingen), 1964 och 1980 men inte till den viktiga från 1979. I sina uppsatser från 1979 och 1980 nämner Beckman själv inte något av de tidigare arbetena, vilket man måste tolka som att han vid den tiden inte ansåg dessa vara aktuella. Det finns i själva verket ännu ingen genetisk forskning i mellersta och södra Norrland motsvarande den nya publicerade i Västerbottens och Norrbottens län. De nya genetiska resultaten kan därmed inte användas som stöd för samisk etnicitet i mellersta och södra Norrland under järnåldern eller tidigare.

Jag har ingen språklig fackkompetens. Jag yttrar mig bara ur kulturhistorisk synpunkt i språkvetenskapliga frågor, om de liksom Nylanders avhandling i genetik har en direkt anknytning till av mig kända arkeologiska förhållanden. Med den utgångspunkten har jag skrivit ett par uppsatser, som undgått att bli utdömda av språkvetarna. I sitt svar har Zachrisson några hänvisningar till språkvetenskap. Ett problem gäller sydsamiskans ursprung där hon hänvisar till ett privatbrev från språkforskaren Norbert Strade och till en sida ur ett ännu icke publicerat manuskript av honom. Argumenten är språkvetenskapliga och jag har ingen anledning att ta ställning. Det måste språkforskarna göra när Strades undersökning blir känd. Det sydsamiska språkproblemet berörs också av prof. Lars-Gunnar Larsson i en uppsats om sockenlapparna publicerad 1992. Larsson kallar avslutningen i sin uppsats karaktäristiskt nog "Möglichkeiten". Med utgångspunkt från ett samiskt vocabularium från Gävletrakten 1770 för Larsson fram möjligheter att förklara ursprunget till vocabulariets avvikande samiska språket. Dateringarna lämnas öppna ("seit altersher"). En hypotes om en gammal sydlapska nämns: "Eine solche, etwas spekulative, Hypothese muss natürlich kritisch geprüft werden." Det är ännu alltför tidigt att dra in dessa sydsamiska möjligheter i diskussionen om samerna i Härjedalen i förhistorisk tid. Ännu äldre språkförhållanden som framställts hypotetiskt som Zachrisson hänvisar till är inte heller helt aktuella för diskussionen om Härjedalen.

I privatbrevet från Strade till Zachrisson anför Strade att jag inte "tagit hänsyn till det oomstridda finsk-samiska språkliga gemensamma ursprunget samt de finska arkeologenas nuvarande ståndpunkt" (Zachrissons svar, s. 4). Hans kritiska anmärkning gäller min användning av "kulturkontinuitet". Men mitt yttrande är ett arkeologiskt sakkunnigyttrande. Vill man ha språkvetenskapliga synpunkter skall dessa framföras i ett yttrande av en språkforskare. Jag har den största respekt för de finska språkforskarna och arkeologerna. I deras resultat rörande den språkliga utvecklingen finns dock inte bestämda geografiska gränser angivna för de olika språkliga fasernas utbredning i Norrland eller Sverige (se t.ex. en ny, populär översikt av den kände finske arkeologen Christian Carpelan 1992).

Zachrisson har gjort en stor och i och för sig intressant sammanställning av de skrivna källorna från ca 550–1350. Samerna nämns otvivelaktigt, men som hon själv säger är informationen om samer i de skriftliga källorna mager. Det är dock inte överraskande. Samerna levde i den dåtida världens utkant och underrättelserna om dem präglas av föreställningar om sagoväsen och egendomligheter, som brukar karakterisera äldre skildringar om de längst bort liggande och skrämmande områdena såsom är fallet hos Adam av Bremen. Zachrisson (svaret s. 11) försöker trots all osäkerhet använda geografiska upplysningar hos Adam av Bremen. Men Härjedalen nämns inte av honom och ligger så långt bort att man inte kan vänta sig att få några tillförlitliga upplysningar om etniciteten i Härjedalen under vikingatiden och den tidiga medeltiden. Zachrisson meddelar också att mycket få källor av intresse finns från senmedeltiden. Så vitt jag kan se får man från detta gamla skriftliga material inte fram några hållbara fakta om de etniska förhållandena i Härjedalen under järnåldern och medeltiden.

7. SAMMANFATTNING

Zachrissons svar har givit ytterligare möjligheter att granska utgångspunkterna för hennes slutsatser om samerna i Härjedalen under förhistorisk tid. Jag har koncentrerat mig på den teoretiska och metodiska basen för hennes resonemang. Metodiskt är innehållet i hennes svar liksom i de tidigare inlämnade skriften inte tillfredsställande. Den nödvändiga preciseringen av begreppet etnicitet finns inte. Betydelsen skall enligt hennes åsikt bestämmas efter sammanhanget, vilket leder till godtyckliga val.

Ett centralt problem är frågan om de förvikingatida mellannorrländska och sydnorrländska insjögravarnas etnicitet. Zachrisson anser att gravarna och boplatsmiljön har primär betydelse för bestämning av etniciteten. I fångstmiljön levde enligt henne samer och i den agrara bygden nordbor. Men gravskicket växlar hos både samer och nordbor, gravskicket är i detta fall inte etniskt avgörande. Av miljön kan man dra

slutsatser om levnadssätt, inte om etnicitet. Med den konsekventa definition jag använt om karakteristiska föremålstyper som etniska markörer kommer man fram till att de gravlagda i insjömiljön sannolikt var nordbor.

Det andra centrala problemet är, om det finns kulturkontinuitet från det sannolikt samiska gravfältet på Vivalen från ca 1000–1200 till uppgifterna om samerna i Härjedalen i 1600-talets och 1700-talets historiska källor. En sådan kontinuitet kan inte visas på arkeologisk väg och inte heller på annat sätt av det framlagda materialet att döma. Det är metodiskt fel att som Zachrisson utgå från att det finns kontinuitet till dess annat bevisats. Vivalen är enligt det nuvarande forskningsläget ett resultat av en tillfällig kontakt med det nordliga, samiska området i Övre Norrland under vikingatiden och den tidiga medeltiden.

Zachrissons svar ändrar inte de bedömningar jag gjorde i mitt yttrande från april 1993.

Umeå den 10 januari 1994

Evert Baudou

Evert Baudou
professor emeritus vid Umeå universitet

REFERENSER (endast sådana som inte är nämnda i mitt yttrande 1993: 18 ff.)

Baudou, E., Engelmark, R., Olsson, I.U. and Renberg, I. 1978. *Archaeological and Palaeological Studies in Medelpad, N. Sweden*. Early Norrland 11. KVHAA. Stockholm.

Baudou, E. 1988. Norrlands förhistoria. Burenhult, G. *Länkar till vår forntid – en introduktion i Sveriges arkeologi*, s. 229–249. Bokförlaget Bra Böcker, Höganäs.

Baudou, E., Bäckman, L., Sara, A.N. och Wande, E. 1992. *Evaluering av forskningsprogrammet Samisk og kvensk språk, historie og kultur*. Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF). Oslo.

Baudou, E., Hannevik, A., Hastrup, K. och Rystad, G. 1991. *Evaluering af Det Humanistiske Forskningscenter ved Københavns Universitet 1986–1990*. Statens Humanistiske Forskningsråd. Forskningsafdelingen. København.

Beckman, L. 1979. Distributions of genes in time and space. Theoretical considerations and examples derived from northern Sweden. Sundin, J. and Söderlund, E. (eds.), *Time Space and Man*. Pp. 35–43. Stockholm.

Beckman, L. 1980. Samiskt och finskt inslag i Nordskandinavien. Baudou, E. och Dahlstedt, K.H. (red.), *Nord-Skandinaviens historia i tvärvetenskaplig belysning*. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 24: 47–52.

Carpelan, C. 1992. Samerna. Edgren, T. och Törnblom, L., *Finlands historia* 1: 178–180. Jfr även Carpelan, Östersjöfinnarna, *Finlands historia* 1: 112–115. Schildts Förlag, Esbo.

NORD-SKANDINAVIENS HISTORIA
I TVÄRVETENSKAPLIG BELYSNING

Förhandlingar vid symposium
anordnat av Humanistiska Fakulteten vid Umeå Universitet
den 7-9 juni 1978

Utgivna av
EVERT BAUDOU och KARL-HAMPUS DAHLSTEDT

*With Summaries in English
The History of Northern Scandinavia:
an Interdisciplinary Symposium*

SAMISKT OCH FINSKT INSLAG I NORDSKANDINAVIEN

Lars Beckman

Institutionen för medicinsk genetik, Umeå universitet

Introduktion

Nordskandinaviens tidiga befolkning är i många avseenden fascinerande och gåtfull. Blandningen av samiskt, finskt och nordiskt är synnerligen komplicerad och spekulations vågor har gått höga i den tidiga vetenskapliga litteraturen rörande den nordskandinaviska befolkningens ursprung och genetiska förhållanden. Detta gäller inte minst samerna som ömsom antagits vara en mongoloid rasgrupp, en västeuropeisk urbefolkning, en arktisk population representerande en rest av Komsakulturens folk och ett utslag av slumpens spel i en liten isolerad population.

De tidiga antropologiska studierna omfattade vanligen endast några få yttre egenskaper såsom hår- och ögonfärg, kroppslängd samt huvudets och ansiktets form. På grundval av sådana observationer kan endast ganska begränsad information om genetisk släktskap utvinnas. Folkgrupper med likartad pigmentering, huvudform och kroppslängd kan ha helt olika genetiskt ursprung.

Under de senaste decennierna har man hos människan upptäckt ett stort antal olika blodegenskaper, som är strikt ärftliga. Med hjälp av ett antal sådana ärftliga system av blodegenskaper har man nu möjlighet att avgränsa och genetiskt karaktärisera olika folkgrupper samt att beräkna blandningsgraden mellan sådana grupper. Jag skall här i korthet sammanfatta hittills uppnådda resultat rörande genetiska skillnader mellan nordskandinaviska folkgrupper, blandningsförhållanden i den nutida befolkningen och vad dessa resultat kan säga om samernas ursprung samt om folkomflyttningar i gången tid.

Genetiska marköregenskaper

I princip kan vilken egenskap som helst med enkel och klarlagd ärftlighet användas vid studier av släktskap mellan folk, folkomflyttningar och

rasblandning. I praktiken är det emellertid nästan uteslutande ärftliga blodegenskaper som kan komma till användning vid stort upplagda undersökningar. Det är tre typer av ärftliga blodegenskaper som kommer i fråga i populationsgenetiska undersökningar, nämligen:

Blodgrupper

Serumgrupper

Enzymvariationer i röda blodkroppar

Blodgruppsskillnader studeras med hjälp av speciella reagens (antikroppar). Om en persons röda blodkroppar agglutineras (sammanklumpas) när de blandas med blodserum innehållande antikroppar mot blodfaktorn A säger man att personen i fråga tillhör blodgruppen A. Äggviteämnen i blodserum och enzymer i röda blodkroppar vandrar med olika hastighet när de placeras i ett elektriskt fält. Individuella variationer i vandringshastigheten beror på skillnader i äggviteämnenas sammansättning och visar vanligen en enkel nedärvning. Det finns nu ett stort antal ärftliga blodegenskaper fördelade på olika system, som ärvs helt oberoende av varandra. Sålunda tillhör blodgrupperna A och B samma blodgruppssystem (ABO), medan blodgruppen M tillhör ett annat system (MN). I de olika markörsystemen kan man beräkna inte bara frekvensen av varje blodgrupp utan även frekvensen av arvsanlaget (genen) för varje blodgrupp. Man kan sedan jämföra populationer med varandra med avseende på frekvenserna av olika gener. Mellan populationer med gemensamt ursprung väntar man stora likheter i genfrekvenser. Vid blandning mellan två genetiskt skilda populationer väntar man sig att blandpopulationen i varje genetiskt system har genfrekvenser som ligger mellan ursprungspopulationernas. Vidare kan man om man känner genfrekvenserna i ursprungspopulationerna och blandpopulationen beräkna i vilka proportioner de två ursprungspopulationerna blandats.

Samerna

Samerna har undersökts med avseende på ett stort antal olika genetiska markörsystem (9 blodgruppssystem, 8 serumproteinsystem och 7 enzym-system). I Finland har professor Aldur Eriksson och medarbetare utfört omfattande undersökningar med särskild inriktning på skolterna. De norska samerna är grundligt undersökta genom insatser av en rad forskare bl.a. Berg, Kornstad, Monn, Reinskou och Teisberg. Dessa resultat har sammanfattats av Berg (1973). Under de två senaste decennierna har jag tillsammans med olika medarbetare undersökt de svenska samerna med avseende på 15 olika genetiska system.

Praktiskt taget all tillgänglig information har numera sammanställts i katalogform av Mourant et al. (1976).

Tabell 1 visar frekvenser av fyra olika blodgruppsgener i fyra av varandra oberoende system hos samer och icke samer. Blodgruppen A₂ är en undergrupp till den vanliga blodgruppen A. Frekvensen av A₂-genen avtar gradvis österut. Frekvensen av M-genen, som ingår i MN-systemet, ökar gradvis österut. Genen r ingår i Rh-systemet och ger i dubbel uppsättning upphov till blodgruppen Rh(-). Frekvensen av r-genen minskar österut. Frekvensen av Di^a-genen, som ingår i Diego-systemet, ökar österut. Di^a-genen finns endast hos folk tillhörande den mongoloida raskretsen d.v.s. hos mongoloida folk i Asien samt hos de amerikanska kontinenternas urbefolkning. Tabell 1 innehåller en avsevärd mängd kritisk information. Det framgår t.ex. klart att samerna skiljer sig från såväl icke samiska skandinaviska folk som från mongoloida folk. Samerna har hög frekvens A₂ medan mongoloida folk saknar A₂. Samerna saknar däremot Di^a som är rätt vanlig bland mongoloida folk. Skoltsamerna avviker något från norska och svenska samer sannolikt beroende på blandning med folk av östligt ursprung. Likheten mellan norrmän och svenskar är stor, medan finnarna avviker något.

Tabell 1. *Frekvenser (procent) av fyra olika blodgruppsgener hos några samiska och icke samiska populationer.*

Population	Blodgruppsgen %			
	A ₂	M	r	Di ^a
Samer				
Norska	36	52	19	0
Svenska	37	46	22	0
Skolter	20	65	10	0
Icke samer				
Finnar	10	64	34	0
Norrmän	8	55	38	0
Svenskar	9	57	38	0
Mongoloida folk	0	60-80	0	5-20

Om man analyserar all tillgänglig genetisk information om samerna kommer man fram till resultat som i starkt komprimerad form kan sammanfattas i följande punkter:

1. Samerna är inte en mongoloid rasgrupp.
2. Samerna liknar inte andra arktiska folk t.ex. eskimåerna och de har därför sannolikt icke uppkommit genom ekologisk anpassning till arktiska förhållanden.
3. Ett västeuropeiskt ursprung är mera sannolikt än ett östligt. Frågan om samernas ursprung är dock fortfarande öppen.
4. Alla samegrupper har ett gemensamt ursprung. Det finns emellertid statistiskt säkerställda genfrekvensskillnader mellan finska, norska och svenska samer och mellan samegrupper inom Sverige.
5. De genetiska skillnaderna mellan samegrupper beror sannolikt på s.k. "generic drift" (genetisk slumpvariation i små isolerade populationer) och på blandning med andra populationer. Skolterna verkar vara de mest blandade och svenska nomader i södra Lappland minst blandade.
6. Även hos de svenska samerna finns tecken på ett visst finskt inslag. Denna blandning ligger sannolikt långt tillbaka i tiden (se nedan).

Samiskt och finskt inslag i norra Sverige

Med hjälp av marköregenskaper kan man beräkna graden av samiskt inflytande i norra Sveriges nuvarande befolkning. En särskilt användbar markör är A₂-genen. Svenskt medeltal ligger på 8,6%. I Mellansverige finns områden med under 6% av A₂-genen. Redan 1959 blev det klarlagt att frekvensen av A₂-genen var hög i norra Sverige, i Lappland vanligtvis över 13% (Beckman 1959). Dessa resultat har konfirmerats i senare studier av befolkningen i Västerbottens län (Beckman et al. 1973). Här påträffades de högsta frekvenserna (över 17%) i den nordvästra delen av länet (Tärna, Sorsele, Norsjö, Malå). I opublicerade undersökningar av befolkningen i Norrbottens län har vi funnit områden med över 20% av A₂-genen. En A₂-frekvens på 18% i befolkningen motsvarar ett samiskt inslag på över 30% om man antar att den samiska populationen har genfrekvensen 37% och den icke samiska ursprungspopulationen 8%. Även om det i beräkningar av denna typ finns statistiska och andra felkällor verkar det helt klart att det finns ett starkt samiskt inslag i delar av norra Sverige, i vissa socknar torde 30-40% av befolkningens arvs massa ha ett samiskt ursprung.

Tre olika markörgener har använts för att spåra finskt inslag i norra Sverige, två ärftliga variationer i äggviteämnet transferrin kontrollerade av generna B_{0-1} och D_{Chi} samt en enzymvariation kontrollerad av genen SOD^2 (Beckman 1973). De två transferringenerna förekommer hos ca 20% av individerna i den finska populationen och SOD^2 -genen hos ca 5%. Dessa tre gener verkar så gott som helt saknas i södra och mellersta Sverige och i den ursprungliga västeuropeiska befolkningen. Generna i fråga är därför mycket informativa som markörer för finskt inslag. Två av dem (D_{Chi} och SOD^2) har påträffats hos de svenska samerna. Detta fynd pekar på att en viss blandning kan ha ägt rum tidigt vid de finska stammarnas första kontakt med samerna som då bebodde Finland. Det är vidare av intresse att D_{Chi} -genen har en helt annan fördelning i Finland, Norge och Sverige än B_{0-1} -genen (Beckman et al. 1975). D_{Chi} -genens förekomst i norra Finland, Norge och Sverige och hos svenska samer tyder på att den spritts vid en tidig migrationsvåg. B_{0-1} -genen, som inte finns hos samerna, verkar däremot ha spritts från södra Finland till norra Sverige vid en senare tidpunkt. Våra antaganden rörande förekomsten av historiskt skilda finska migrationer till norra Sverige stämmer väl med resultat av Seppälä (1965) och Eriksson et al. (1962). Seppälä analyserade den geografiska fördelningen av transferrinvarianter i Finland och Eriksson och medarbetare studerade ABO- och Rh-blodgrupperna. I båda fallen fann man resultat som pekade på förekomsten av historiskt skilda invandringsvågor till Finland.

Med hjälp av de tre ovan nämnda markörgenerna har vi sökt uppskatta det finska inslaget i olika delar av Norr- och Västerbottens län. I de nordöstra delarna av Norrbottens län beräknade vi det finska inslaget till ca 70% och i resten av Norrbottens län till ca 20%. Förekomsten av enstaka fynd av individer med de typiska finska markörgenerna t.ex. i Åsele och Vilhelmina i Västerbotten är något mera svårtolkad. I våra undersökningar i norra Sverige har vi använt oss av en stående indelning i 23 delpopulationer. Vi kan därför jämföra den geografiska frekvensvariationen för olika gener. De regionala variationerna är i de flesta fall mycket stora och statistiskt säkerställda. Norra Sverige är i detta avseende ett unikt område. En huvudorsak till dessa kraftiga regionala variationer synes vara att befolkningen är en blandning av samiska, finska och sydsvenska folkgrupper. Ett bevis för detta är att det förekommer statistiskt säkerställda korrelationer mellan samiska markör- geners variationer och mellan finska markör- geners variationer, vilket är precis vad man väntar sig vid en blandning mellan folkgrupper. Det förekommer även geografiska spridningsbilder som inte passar till en

"etnisk" förklaring, men vi har beräknat att ca 3/4 av de geografiska variationerna i norra Sverige kan tillskrivas blandningen mellan olika folkgrupper. De samiska och finska inslagen är alltså mycket betydande i norra Sveriges befolkning.

LITTERATUR

- Beckman, G., Beckman, L. and Cedergren, B., 1971. Population studies in northern Sweden. II. Red cell enzyme polymorphism in the Swedish Lapps. *Hereditas* 69:243.
- Beckman, G., 1973. Population studies in northern Sweden. VI. Polymorphism of superoxide dismutase. *Hereditas* 73:305.
- Beckman, G., Beckman, L., Cedergren, B. and Nordenson, I., 1975. Population studies in northern Sweden. VII. Serum transferrin variants as markers of Finnish admixture. *Hereditas* 81:63.
- Beckman, L., 1959. A contribution to the physical anthropology and population genetics of Sweden. Variations of the ABO, Rh, MN and P blood groups. *Hereditas* 45:1.
- Beckman, L. and Holmgren, G., 1961. Transferrin variants in Lapps and Swedes. *Acta Genet.* 11:106.
- Beckman, L., Cedergren, B. and Rasmuson, M., 1973. Population studies in northern Sweden. V. Regional heterogeneity of the A_z blood group gene frequency. *Hereditas* 73:253.
- Berg, K., 1973. Studies of polymorphic traits for the characterization of populations. The populations of Scandinavia. *Israel J. Med. Sci.* 9:1147.
- Eriksson, A.W., Frisk, M.D. and Nevanlinna, H.R., 1962. ABO and Rhesus group frequencies and their distribution among blood donors in Finland. *Acta Genet.* 12:312.
- Mourant, A.E., Kopeć, A.C. and Domaniewska-Sobczak, K., 1976. The distribution of the human blood groups and other polymorphisms. Oxford Univ. Press.
- Nevanlinna, H. R., 1972. The Finnish population structure. A genetic and genealogical study. *Hereditas* 71:195.
- Seppälä, M., 1965. Distribution of serum transferrin groups in Finland and their inheritance. *Ann. Med. Exp. Fenn. Suppl.* 4, Vol. 43.

The following report can be read as a *summary* of Beckman's work in the area of population studies in northern Sweden:

- Beckman, L., 1979. Distributions of genes in time and space. Theoretical considerations and examples derived from northern Sweden. In *Time, Space and Man. Essays on microdemography*. Reports from the symposium Time, Space and Man in Umeå, Sweden June 1977. J. Sundin and E. Söderlund (editors). Uppsala.

E. Paudou
1979

TIME SPACE and MAN

Essays on Microdemography

Reports from the symposium

Time, Space and Man

in Umeå, Sweden, June 1977

Editors: Jan Sundin and Erik Söderlund

Co-editors: Harriet Meethz and Solveig Axelsson

Almqvist & Wiksell International
Stockholm – Sweden

Humanities Press
Atlantic Highlands, N.J.

Distributions of genes in time and space

Theoretical considerations and examples derived from northern Sweden

L. Beckman

Introduction

Large-scale migrations of human populations may result in typical and readily detectable geographical variations in gene frequencies, which may persist for long periods of time. Systematic analyses of the distribution patterns of certain genes may therefore yield information pertinent to tribal relationships and the origin of a particular people. Subpopulations of a particular ethnic origin may, if they are kept geographically isolated for periods of time, preserve important information on the original genetic composition of the ethnic group in question long after the disruption of the main ethnic group. Today there is an increasing awareness of the need to collect both cultural and genetical data on aboriginal populations before they are disrupted and the information lost forever.

The population of northern Sweden is composed of different ethnic elements such as the Lapps, the Finns and people of South-Swedish origin. Our knowledge concerning the early historical migrations and the patterns of mixture between these three groups is small and fragmentary. The population of northern Sweden has also been characterized by a high degree of geographical isolation and inbreeding, which has had a profound effect on the distribution of genetic diseases in the region.

In this paper I will discuss how one, by gene frequency analysis can elucidate temporal variations in inbreeding levels as well as ethnic patterns and random genetic variation.

Operational methods for the detection of genes

In principle any monogenic trait can be used as a marker in population studies. In practise, however, only inherited characteristics of the human blood are feasible. Three types of blood characteristics are commonly applied in population studies (cf. Giblett, 1969):

Lars Beckman, professor at the Department of Medical Genetics, University of Umeå, Sweden

Blood groups**Serum protein groups****Red cell enzymes**

There are two different kinds of methods applied; immunological methods (mostly agglutination) and electrophoresis. Blood group differences are tested by means of specific reagents (antisera). If a person's red blood cells are agglutinated (clumped together) when mixed with an antiserum containing an antibody against the blood factor A then the cells (and the individual) are said to belong to group A.

Serum proteins and red cell enzymes migrate with different speeds when placed in an electric field at a particular pH. Individual differences in one particular protein are mostly inherited in a simple fashion. The migration differences are due to variations in the content of amino acids, the primary units which build up proteins.

From a strictly theoretical point of view individuals with the same immunological reaction or protein migration pattern may still carry different genes. The operational methods are in other words not able to detect all gene mutations. In our studies this distinction is of little practical importance, however.

Both agglutination techniques and electrophoresis may technically be adapted for mass screening purposes the main restricting factor being the relatively high cost.

Statistical methods

Frequencies of phenotypes (groups) and/or genes are calculated. Analyses based on gene frequencies are preferable and possible in most cases. Methods for the calculation of gene frequencies range from simple gene counts to rather complex computations (cf. Cavalli-Sforza and Bodmer, 1971). The variation (heterogeneity) between time periods and subpopulations is analysed by means of the χ^2 test.

To measure the degree of differentiation among subpopulations the F_{ST} statistic (Wahlund, 1928) may be applied. The "Wahlund principle" means that the proportion of homozygosity for a certain gene is increased by a fraction which is equal to the variance of the gene frequency among subpopulations. F_{ST} (where S stands for subpopulation and T for total population) contributes to the degree of inbreeding of the total population.

In attempts to trace the consistency of geographic distributions of supposed ethnic origin calculations of correlations between gene frequencies in subpopulations may be useful. In subpopulations with a mixed ethnic background the degree of Lappish or Finnish admixture may be calculated. If e.g. an area with Finnish admixture has say 15 % of a certain gene and the Finnish and non-Finnish populations have 25 % and 5 % respectively of the same gene, Finnish admixture x can be calculated as $25x + 5(-x) = 15$ and $x = 0.5$.

Table 1. Frequencies of the blood group gene A in Västerbotten county (in per cent) by periods and subregions (from Beckman et al., 1972)

Sub-region	Period									Weighted means of all periods
	1871	1891	1901	1911	1921	1931	1941	1951	1961	
1	23.9	18.7	22.3	21.7	22.8	24.1	25.1	23.4	19.3	21.1
2	21.2	24.1	32.7	31.4	26.9	27.7	27.0	37.8	30.9	29.0
3	37.7	35.2	35.3	32.9	35.6	36.4	36.1	29.4	32.0	35.0
4	37.1	28.5	31.0	34.0	32.1	34.2	32.8	35.4	34.1	33.0
5	21.8	27.4	30.3	28.0	27.1	29.5	27.8	30.0	26.2	28.1
6	27.4	32.9	36.0	33.7	35.5	33.0	31.1	33.2	36.0	32.9
7	32.1	26.5	28.2	29.2	30.0	29.8	27.4	26.1	22.3	28.7
8	23.1	26.6	26.1	30.3	29.6	27.8	30.3	27.0	36.3	29.2
9	28.1	28.6	30.8	24.5	25.9	28.7	27.6	25.2	30.1	27.4
10	27.2	29.1	31.9	31.6	32.3	30.5	29.9	26.1	28.8	30.2
11	24.0	28.7	25.2	30.0	26.6	27.1	27.1	27.6	23.0	27.2
12	29.4	26.8	30.7	28.8	28.9	29.4	29.7	27.7	28.8	29.1
13	25.7	27.6	28.6	27.6	26.3	27.5	25.9	26.6	32.8	27.3
14	22.7	26.2	23.3	26.6	27.5	24.1	24.1	27.5	23.7	25.2
Mean of 1-14	27.2	27.6	29.5	29.3	29.1	29.3	28.7	28.8	28.9	29.0

Isolation and inbreeding

Geographic isolation has the principal effect to preserve the gene pool of small isolated populations. In populations of restricted size, however, rather large fluctuation in gene frequencies between generations may occur due to chance (genetic drift). Chance may also have a strong effect on the genetic composition of a small initial population colonizing a certain area (the founder effect).

The principal effect of inbreeding is to increase the frequency of homozygotes in the population. The degree of inbreeding is measured as the coefficient of inbreeding, F . F is the probability that an individual at a certain gene locus may have two genes identical by descent from a common ancestor. The total inbreeding coefficient F_T is largely the sum of two components F_{ST} (see above) and F_I , which is the average non-random inbreeding within subpopulations. An increased level of inbreeding increases the chance for homozygosity also for deleterious genes and therefore the genetic morbidity with respect to recessive genes is proportional to F . The breaking up of isolates and the decrease of inbreeding are thus factors which decrease genetic morbidity and improve public health. Beckman et al. (1972) studied variations of the ABO and Rh blood groups in time and space within the county of Västerbotten in northern Sweden. The number of individuals was rather large (close to 60 000) and allowed a division of the material into 14 subregions and 9 time

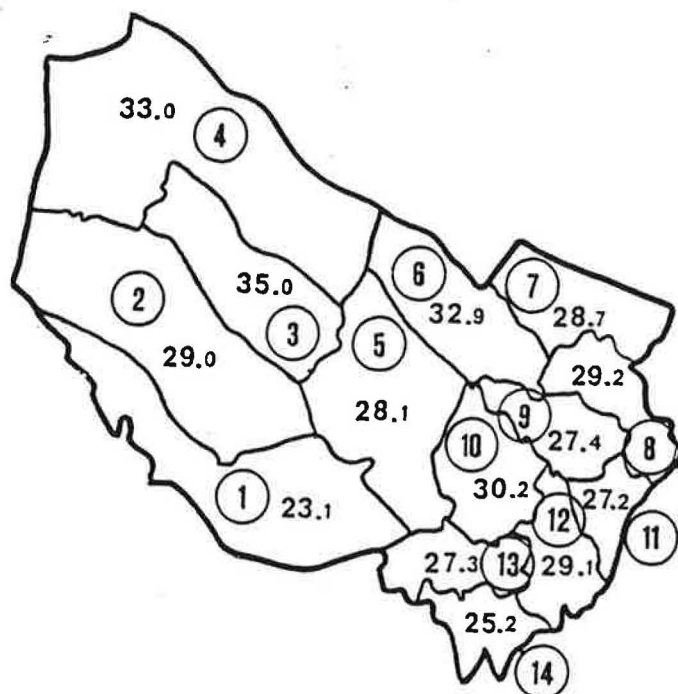

Fig. 1. Frequencies of the blood group gene A (per cent) in 14 regions (circles) in Västerbotten county. (From Beckman et al., 1972.)

periods based on year and place (parish) of birth. The gene frequencies were calculated. The result for the A gene is shown in table 1. A statistically significant variation between the 14 subregions was found in all time periods. Thus there were distinct differences in blood group frequencies between parishes and furthermore they were fairly constant in time. Note e.g. the low frequency of the A gene in subregion 1 and the high frequency in subregion 3 (underlined). The frequencies of the A gene in subregions is shown in Fig. 1. The variation between subregions means that the population of the county of Västerbotten has been and is divided into smaller breeding units with a restricted gene exchange between the units. *Thus the main picture reflects constancy of gene frequencies in time.*

There was, however, also some degree of variability in time which could be measured. Thus there was a statistically significant temporal trend towards a decreased variation between subregions with a statistically significant decrease of the inbreeding coefficient F_{ST} in the latest periods (after 1940). This decrease was estimated to cause about a 50 per cent decrease in the frequency of recessive disease. We have here been able to study *ongoing changes in the structure of a population.*

I will not in this context go into a detailed discussion concerning the origin of the genetic diversity of ABO blood groups that we have mentioned above.

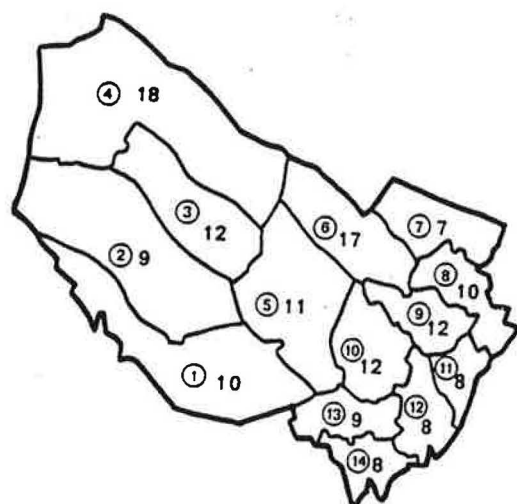

Fig. 2. Frequencies of the A₂ gene (per cent) in 14 different regions in Västerbotten county. (From Beckman et al., 1973.)

It is quite clear, however, that both ethnic heterogeneity and random processes have played a role.

Inbreeding as such will affect the distribution of genes on genotypes, but it will not affect the *gene frequency* in a population. Among the processes which affect the gene frequencies are mutation, selection, migration and chance events. In the following I will discuss ethnic heterogeneity and random processes as determinants of the genetic heterogeneity in northern Sweden.

The Lappish influence

Lappish subpopulations in Finland, Norway and Sweden show similarities in most genetic systems even if some significant differences have been found. (Beckman, 1959, Beckman et al., 1971). The Swedish Lapps have been found to show significant gene frequency differences from non-Lappish populations in most genetic systems (blood groups, serum groups and red cell enzymes) investigated. The A₂ blood group is particularly suitable marker of Lappish admixture. The frequency of the A₂ gene in Swedish Lapps is 0.37 while the average A₂ gene frequency for Sweden is 0.085. Previously it has been found that the A₂ frequency is higher in northern Sweden than in the south, most likely due to admixture of Lapps (Beckman, 1959). Beckman et al. (1973) studied the variation of the A₂ gene in 14 different subpopulations in Västerbotten county (same division as in the above mentioned study). The sample size was 4 035. The individuals examined were conscripts. The results are shown in Fig. 2. The heterogeneity between regions was highly significant. Low frequencies were found in the coastal area and the highest frequencies were found in the north-western part of the county, a distribution which is in fair agreement with known Lappish settlement. Thus most likely the variations of the A₂ gene are mainly reflecting Lappish admixture. An A₂

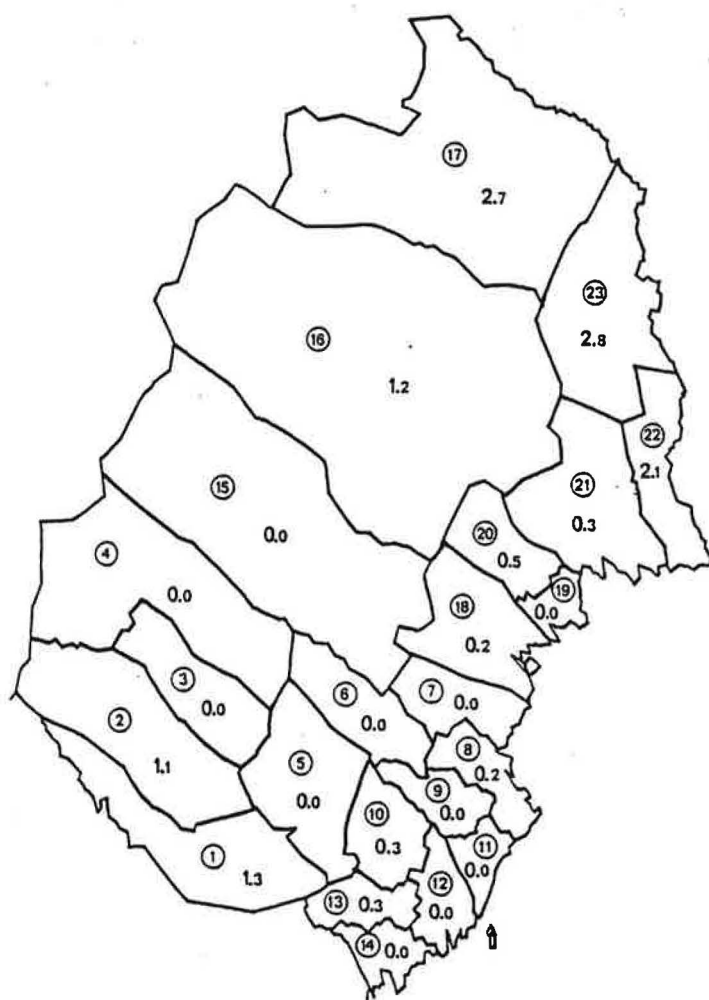

Fig. 3. Frequencies of the SOD^a gene (per cent) in 23 regions in northern Sweden. Regions 1-14 = Västerbotten county, regions 15-23 = Norrbotten county.

frequency of 18 per cent corresponds to a Lappish admixture of about 30 per cent. This means that about 1/3 of the total gene pool (and not only of A₂) of such a subpopulation is derived from Lappish ancestors.

The Finnish influence

Until recent years we have been lacking good genetic markers for Finnish admixture in northern Sweden. The blood group gene B has been tried as such a marker since the Finns have higher B frequencies (13 %) than Swedes (7 %). One complication has been, however, that the Swedish Lapps have a low B frequency (3 %). Thus a Finnish-Lappish mixture may come out with figures similar to those from Central Sweden.

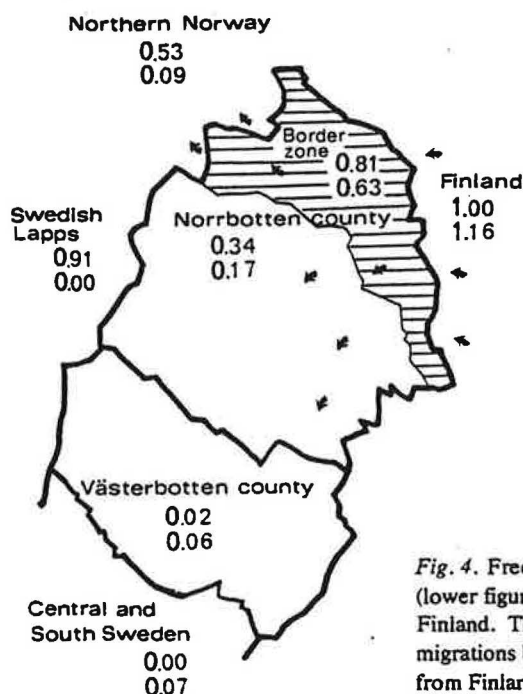

Fig. 4. Frequency of the D_{chl} (upper figure) and B_{0-1} (lower figure) genes in northern Sweden, Norway and Finland. The picture suggests an introduction of by migrations both genes to Sweden and Norway (arrows) from Finland.

Three different genes have turned out to be very good markers of Finnish influence in northern Sweden, viz. a gene (SOD^2) controlling an electrophoretic variant of the red cell enzyme superoxide dismutase (Beckman 1973) and two different genes B_{0-1} and D_{chl} controlling electrophoretic variants of the iron-binding serum protein transferrin (Beckman et al. 1975). All three genes are not very frequent. The frequencies in Finland of these genes are about 2.5 % for SOD^2 and about 1 % for the transferrin genes. This means that the frequencies of the corresponding phenotypes are about twice this frequency, thus 5 % and 2 % respectively. It is furthermore of interest that the genes in question are almost non-existent among Swedes. Thus whenever a person in Sweden is found with either of these genes, there is good reason to assume a Finnish ancestry. The two northernmost counties Norrbotten and Västerbotten were divided into 23 subregions and the frequencies of the three Finnish marker genes were determined in a sample of about 4 400 conscripts. In all three cases the gene frequency increased in the north-eastern part of Norrbotten county and particularly in subregions 17, 22 and 23, which we refer to as the "border zone" (see Fig. 3). A large part of the population in north-eastern Norrbotten is Finnish-speaking. There was a good agreement between the frequencies of the three marker genes. While the distribution pattern in Norrbotten may be due to larger historical migrations the occasional findings of a few persons with "finnish genes" in Västerbotten (mostly in the south-west) may be of more recent date.

A comparison between the D_{chl} and B_{0-1} genes suggests that they have

Table 2. Correlations between the frequencies of the genes B_{0-1} , D_{chi} , SOD^2 and B in 23 north-Swedish subpopulations (from Beckman et al., 1975)

Genes	Correlation coefficient	P
B_{0-1} - D_{chi}	0.606	>0.01
B_{0-1} - SOD^2	0.749	>0.001
B_{0-1} - B	-0.042	
D_{chi} - SOD^2	0.774	>0.001
D_{chi} - B	-0.052	
SOD^2 - B	-0.109	

been introduced in two different historical migrations. The distribution of the Dchi gene fits a simple explanation in terms of an early Finnish immigration to northern Sweden around the Gulf of Bothnia and further to northern Norway. Early contacts between Finns and Lapps may have introduced the gene into the Lappish population (see Fig. 4). The B_{0-1} gene has not been found among the Lapps and it has apparently not penetrated into northern Norway to any larger extent. These data fit the assumption that B_{0-1} represents a later migration than Dchi.

Based on the frequencies of the marker genes the Finnish admixture in the border zone has been estimated to be around 70 per cent. The correlations between the frequencies of four genes (B_{0-1} , Dchi, SOD^2 and B) in 23 north-Swedish populations are shown in Table 2. As can be seen the frequencies of B_{0-1} , Dchi and SOD^2 are strongly intercorrelated as one expects in the case of a common cause of variation (Finnish influence). The blood group B gene is not correlated with the other three marker genes. Hence the B gene can not be considered a useful marker of Finnish influence in northern Sweden.

Ethnic heterogeneity versus random differentiations

In an attempt to measure the relative importance of ethnic/historical causes versus random processes the following genetic systems were studied in the 23 before mentioned subregions in northern Sweden: The A_1A_2BO , Rh, MN and Fy blood groups, the Hp, Gc and Tf serum groups and the PGM₁, 6-PGD and SOD red cell enzyme types. The frequencies of 14 different genes were calculated and the significance of the regional heterogeneity was tested by means of the χ^2 test.

The effect of ethnic heterogeneity was evaluated by comparisons of the patterns of geographical distributions of gene frequencies in relation to the expected patterns according to the known Lappish and Finnish settlements. Furthermore the correlations between the gene frequencies were calculated and compared with the expectation assuming ethnic heterogeneity as the cause of the regional variation.

A significant heterogeneity was found for all genes except Fy^a. Of the 14 genes analysed 6 were found to show a clear ethnic picture (A₂, O, Tfb₀₋₁, Tfd_{Ch}, SOD² and 6-PGD^B), 4 showed a less prominent ethnic influence (B, A₁, Hp¹ and Gc¹) and finally 4 were not explainable in term of ethnic influence (d(Rh), M, Fy^a and PGM¹). The correlations between the 14 different gene frequencies in the 23 subregions were studied. Out of 91 different correlations 16 were found to be significant on the 5% level or lower. Of these 16 correlations 13 were in the expected direction assuming ethnic heterogeneity as a common causative factor behind the regional differentiation of gene frequencies. Thus the regional differentiation of most of the genes analysed and most of the correlations between these genes can be accounted for by ethnic heterogeneity. Roughly about 1/4 to 1/3 of the genetic differentiation of the North-Swedish population seems, however, to be due to random processes.

References

- Beckman, G.: Population studies in northern Sweden. VI Polymorphism of superoxide dismutase. *Hereditas* 73: (1973), p. 305.
- Beckman, G., Beckman, L. and Cedergren, B.: Population studies in northern Sweden. II Red cell enzyme types in the Swedish Lapps. *Hereditas* 69: (1971), p. 243.
- Beckman, G., Beckman, L., Cedergren, B. and Nordenson, I.: Population studies in northern Sweden. VII serum transferrin variants as markers of Finnish admixture. *Hereditas* 81: (1975), p. 63.
- Beckman, L.: A contribution to the physical anthropology and population genetics of Sweden. Variations of the ABO, Rh, MN and P blood groups. *Hereditas* 45: (1959), p. 1.
- Beckman, L. and Cedergren, B.: Population studies in northern Sweden. I Variations in matrimonial migration distances in time and space. *Hereditas* 68: (1971), p. 137.
- Beckman, L., Cedergren, B., Collinder, E. and Rasmuson, M.: Population studies in northern Sweden. III Variations of ABO and Rh blood group gene frequencies in time and space. *Hereditas* 72: (1972), p. 183.
- Beckman, L., Cedergren, B. and Rasmuson, M.: Population studies in northern Sweden. V Regional heterogeneity of the A₂ blood group gene frequency. *Hereditas* 73: (1973), p. 253.
- Cavalli-Sforza, L. L. and Bodmer, W. F.: (1975). The genetics of human populations. *Freeman, San Francisco*.
- Giblett, E. R.: Genetic markers in human blood. *Blackwell, Oxford* (1969).
- Wahlund, S.: Zusammensetzung von populationen und korrelationserscheinungen vom standpunkt der vererbungslehre aus betrachtet. *Hereditas* II: (1928), p. 65.

BESKRIVNING AV SOCKNARNA INOM HÄRJEDALEN MED UTGÅNGSPUNKT FRÅN SEKELSKIFTET.

Svegs socken

Härjedalens folkrikaste socken och troligen även den äldsta. Uttryckligen anges Svegs socken som socken 1403. Här fanns under medeltiden tingsplats. Lagmans- och bygdeting hölls och ett s k "allting" hölls här under senare hälften av 1300-talet för utredning av vissa gränsförhållanden mellan Sverige och Norge. Till Svegs socken hörde en tid under det Dansk-Norska väldet även Särna med Idre och Hedens byalag i Österdalarna. Älvros socken ingick i Svegs socken åtminstone 1504.

Byar: Byn, Byheden, Bynoret, Bysiksjön, Byvallen, Duveberg, Glisjöberg, Härrö, Knätten, Moset, Nilsvallen, Rämnet, Risbrunn, Ulvkällan, Ytterberg, Äggen, Överberg.

Byn är som själva namnet ger vid handen en i förhållande till omgivningen tidigt odlad bygd och omnämnes 1273. I 1564 års tionderegister fanns i byn 19 skattebönder. Avvittringen för denna bygd fastställdes 1861. Före avvittringen innefattades i benämningen Byn även de hemman som numera är fördelade på byarna Byn, Byheden, Bynoret, Bysiksjön, Byvallen och Nilsvallen. Vid sekelskiftet utgörs byn av sex gårdar.

Byheden består vid sekelskiftet av två gårdar.

Bynoret utgörs vid sekelskiftet av en hemmanslägenhet invid noret mellan Vallsjön och Ljusnan.

Bysiksjön eller Siksjön som byn tidigare hette var ursprungligen gårdar från byn, belägna vid Siksjön. Byn utgörs vid sekelskiftet av två gårdar.

Byvallen är omnämnd 1564 att ha bynatur, då angavs åtta skattegivna åboar där. Vid sekelskiftet utgörs byn av nio gårdar.

Duvberg är inte omnämnd i 1564-års tionderegister, men finns omnämnd i sägner om fejderna i början av 1600-talet. Duvberg var då en odlad bygd. Vid sekelskiftet utgörs byn av sex gårdar.

Glisjöberg. Byn hade 1564 tre skattebönder. Vid sekelskiftet utgörs byn av fjorton gårdar.

Härrö. Återfinns i handlingar från 1442 och 1564 fanns 12 skattebönder. Vid sekelskiftet utgörs byn av sexton gårdar.

Knätten, socknens yngsta by och har, liksom många av fjällbygdernas byar, till en början varit fäbodställe. Byn omnämndes i Svegs Häradsrätts dombok 1696 och 1724 fanns det två Åboar.

Mosätt var by 1564 med tre skatteskrivna åboar. Byns namn förekommer i skriftlig handling 1493. Byn utgörs vid sekelskiftet av sex gårdar.

Nilsvallen var tidigt bebyggt med en gästgivargård. Den omnämns vid mitten av 1600-talet då landsting hölls där. Vid sekelskiftet utgörs byn av två gårdar.

Remmet, ursprungligen en fäbodvall, synes vid slutet av 1500-talet ha fått sina första Åboar. Förmodligen något senare bosatte sig här en finsk familj. Eljest äro inga direkta finska invandringar till det egentliga Härjedalen kända. Vid sekelskiftet utgörs byn av fyra gårdar.

Risbrunn var 1564 by med tre skatteåboar. Däribland två danska.

Ulykälla by är i 1564-års tionderegister upptagen med fyra skatteåboar. Byn är omtalad i gränsbestämmelserna 1273. Denna plats är en av de allra äldst bebodda i Svegs socken. Vid sekelskiftet utgörs byn av sex gårdar.

Ytterberg I 1564-års skattelängd finns upptagna nio Åboar. Odlingen på denna plats uppgives leda sitt ursprung från Byn. Vid sekelskiftet utgörs byn av 41 gårdar.

Äggen hade 1564 sex skatteåboar. Redan 1463 förekommer byns namn. Vid sekelskiftet utgörs byn av åtta gårdar.

Överberg var redan 1564 en så pass stor by att den hade 17 skattebönder. Vid sekelskiftet utgörs byn av 25 gårdar.

Älvros socken.

Som egen socken är Älvros känt åtminstone 1740, men var det troligen tidigare. Dock tillhörde Älvros med all säkerhet Svegs socken ännu 1504. Bygden är en av de äldre i Härjedalen. Älvros nämns första gången vid "Alltinget" i Sveg 1273.

Byar i socknen är Fannhus, Kolsäter, Rämnen, Rismyr och Älvros kyrkby.

Fannhus är inte nämnd i 1564 års tionderegister över Härjedalen. En sägen säger att platsen långt tillbaka i tiden var bebyggd. Byn hade vid sekelskiftet tre gårdar.

Kolsäter är näst Älvros den äldsta byn och nämnes redan 1426. 1564 hade byn sex skattebönder. Vid sekelskiftet fanns det fjorton gårdar i byn. Kolsätt har antagits betyda Kolvallen och vara en benämning som har sitt ursprung i att det på platsen varit ett fäbodställe vid vilket myrjärnsbränning i förening med kolning idkats.

Rämnen omnämnes i 1564 års tionderegister med fem åboar. Vid sekelskiftet fanns här 14 hemman.

Rismyr omnämns redan 1490. Byns namn kommer från byns belägenhet invid myrmark beväxt med risig skog. Enligt 1564 års skattelängd fanns här två skattebönder. Vid sekelskiftet fanns fem gårdar.

Älvros kyrkby är socknens äldsta by i 1564 års skattelängd upptogs 26 stycken skattebönder. Vid sekelskiftet fanns det 29 gårdar.

Linsells socken

Linsells socken utgjorde en del av Svegs socken till år 1778, då den av åboar i Ransjö, Linsells, Glöte och Lofsdalens byar något år tidigare påbörjade kapellkyrkan var färdigbyggd och Gustav III berättigade dessa byar att utgöra en egen kommun, Linsell. Socknens byar är Bölberget, Djursvallen, Glöte, Häggberget, Linsell, Lofsdalen, Ransjö och Sörvattnet.

Bölberget, som ursprungligen var en fäbodvall under Glisjöberg, fick sin första åboa från Ransjö, Olof Johansson, år 1837. Byn utgjordes vid sekelskiftet av två gårdar.

Djursvallen insynades för odling 1775 av en nybyggare, Sven Embriktsson, från Lillhärdal. Byn utgjordes vid sekelskiftet av två gårdar.

Glöte angives som en mycket tidigt bebodd plats. Ett stenåldersfynd har gjorts vid upprepning av Glöteån för ett tiotal år sedan. Första gången byn är omtalad är 1420. I 1564-års tionderegister upptages Glöte som hörande till Lillhärdals socken, dit också Lofsdalen hörde fram till år 1695. 1564 fanns det tre skattegivande åboar. Byn utgjordes vid sekelskiftet av 13 gårdar.

Häggberget, som nu utgöres av två hemman, bebyggdes i förra hälften på 1800-talet. Byn utgjordes vid sekelskiftet av två gårdar.

Linsells kyrkby var betydligt byggt redan vid 1500-talets mitt och hemmanstalet har sedan dess knappt mer än fördubblats. 1564 fanns det sju stycken skattebönder i byn. Vid sekelskiftet utgöres byn av 17 gårdar.

Lofsdalen är utan tvekan en av de tidigast bebodda orterna i Häredalen. Namnet möter man redan 1426. I 1564-års skattelängd är byn inte omnämnd. 1698 nämns två kronobönder. Vid sekelskiftet utgöres byn av sex gårdar.

Ransjö by hade 1562 två åboar. Ortholmen fick sin första åboa vid mitten av förra århundradet och Sörvattnet insynades som nybygge 1832. Kölosen började byggas mot mitten av 1800-talet. Byn utgjordes vid sekelskiftet av nio gårdar.

Lillhårdals socken

Socken förekommer 1430. Byar är Bleckberget, Djursvallen, Fjätdalen, Härjåsjön, Högen, Klubbnäs, Kyrkbyn, Lillhärjåbygget, Lövhögen, Lövnäsvallen, Nordanhå, Olingdal, Olingskog, Orrmo, Sunnanå, Ulvsjön, Åsen, Östansjö.

Bleckberget är sedan mitten av 1700-talet en bebodd enstaka gård belägen en mil västerut från Kyrkbyn. Där var till en början fäbodvall till Äggargårdarna i Sunnanå. Gården finns vid sekelskiftet.

Djursvallen är ett nybygge sedan början av 1800-talet.

Fjätdalen eller Fjäten, vanligen kallad Storfjäten, är belägen vid den övre och nedre Fjätsjön, kommande Fjätån. Platsen har varit bebyggd långt tillbaka i tiden, fastän först vid mitten av 1700-talet nämnd som by. Vägen från Norge gick över Särna till Fjäten och framåt urbygden vid Härjån. Vid sekelskiftet utgörs byn av fem gårdar.

Härjåsjön var i forna tider ett fäbodställe. Vid vilken tid platsen blivit bofast av åboar är inte känt. En lada i byn bär årtalet 1630. 1695 omnämnes byn med tre skattebönder. Vid sekelskiftet utgöres byn av två gårdar.

Högen är en gammal by, men som inte finns upptagen i 1564-års tionsdelängd. Vid sekelskiftet utgöres byn av tre gårdar.

Klubbnäs blev för lång tid tillbaka bebyggt som fiske- och fäbodplats tillhörigt Nordanhåboar. Vid sekelskiftet utgöres byn av två gårdar. Byn har sitt läge på ett näs i Härjesjön benämnt Klubbnäset.

Kyrkbyn Lillhärjåls kyrkby. Det område som nu omfattas av kyrkbyn var 1564 uppdelat på två byar, Björnhammar och Moon. 1564 fanns nio skattebönder i Björnhammar och i Moon åtta skattebönder. Med skattebönder avses åboar. Slyåsen är ett nybygge under Kyrkbyn, upptaget omkring 1860. Vid sekelskiftet utgöres byn av 47 gårdar.

Lillhärjåbygget eller Lillhärjeån är ett enstaka vid ån med samma namn liggande nybygge som upptogs vid avvitrningen omkring 1850.

Lövhögen benämns i församlings- och jordeboken Renåsen. Byn byggdes mot slutet av 1700-talet.

Lövnäsullen var till att börja med en fäbodvall och bebyggdes omkring mitten av 1800-talet.

Nordanhå utpekas i sägnen såsom den tidigast bebyggda platsen kring kyrkan. Byn nämns 1570. Byns namn kommer av dess läge norr om Hån. Vid sekelskiftet utgöres byn av fyra gårdar.

Olingdal nämns som by 1493. 1564 fanns där tre åboar. Vid sekelskiftet finns det åtta gårdar i byn.

Olingskog utgöres av två gårdar vid sekelskiftet.

Orrmo En av de tidigast bebyggda byarna i socknen. Enligt traditionen skall byn vara 1000-årig. I 1564-års skatteregister finns sex stycken åboar. Vid sekelskiftet utgöres byn av elva gårdar.

Sunnanå har sitt läge på södra stranden av Härjån. Denna by var för i världen den mest betydande i socknen och i 1564-års skatteregister fanns upptaget 14 skattebönder. Hanabo är ett torp under Sunnanå. Vid sekelskiftet utgöres byn av 23 hemman.

Ulvsjön tillhör nu i kommunalt hänseende Mora, med socken i Dalarna. Vid sekelskiftet utgöres byn av fem gårdar.

Åsen var en gård under Östansjö och i 1564-års tionderegister fanns en åboa upptagen för denna plats. Vid sekelskiftet utgöres byn av sex gårdar.

Östansjö fanns för i 1564-års tionderegister upptagen fyra åboar. Vid sekelskiftet utgöres byn av 16 gårdar.

Hede socken

Hede nämns som en egen socken år 1403 samtidigt med Sveg. Säkertligen nedsattes inom dess forna område nybyggare ungefär vid samma tid som de nedre socknarna Lillhärdal och Sveg. I de närmare mot Norge belägna fjälldalarna Ljung, Ljusne, Mittå och Tänn-dalen m fl platser har nämligen hittats ett betydande antal fornlämningar med spår av tidig odling. De fornlämningar som hittats är så rikligt i antal att det är klart att här varit en tidig kolonisation i heden tid av icke obetydlig omfattning. Även skrifter från den historiska tidens början redovisar denna kolonisation.

Byar i Hede socken är Hede, Hedeviken, Långå, Midskogen, Rantsundet, Råndalen, Rönningsåsen och Särvsjön.

1) Hede kyrkby är i skatterregistret 1563 omnämnd med namnet Heedheen upptagande skattebönder. Vid sekelskiftet utgjordes byn av 34 gårdar.

2) Hedeviken var vid mitten av 1500-talet socknens folkrikaste by. I 1563 års tionderegister är upptagna 28 skattebönder. Byns första odling går tillbaka långt in i medeltiden. Faste-brev finns här från 1400-talet. En bonde från byn var med vid "alltinget" i Sveg 1273. Vid sekelskiftet utgöres byn av 16 gårdar.

3) Långå förekommer i 1563 års skatteregister som by med tolv skattebönder. Redan före digerdöden (1350) fanns här åboar som enligt sägnen de flesta skulle ha dött i farsoten. Vid sekelskiftet utgjordes byn av 20 gårdar. Byn har ett histo-

riskt minne i den s k Långå skans omkring 2 km väster om byn mellan Ljusnan och det höga Skansberget. Detta befästningsverk anlades 1644. Under den fejd som föregick freden vid Brömsebro.

4) Midskogen är benämnd såsom byns belägenhet på skogen ungefär mitt emellan Hede- och Tännäsbygden. Byn omnämns 1698. Tidigare fanns här bovallar och andra uppodlingar tillhörande Tännäs byamän. Vid sekelskiftet utgöres byn av tre gårdar.

5) Ransundet även benämnt Ransjö upptogs som nybygge vid början av 1800-talet. Två åboar bosatte sig här 1825. Vid sekelskiftet utgöres byn av två hemman.

6) Råndalen är ett nybygge från senare delen av 1600-talet. I köpehandlingar från 1463 upptas dock en lägenhet i Råndalen. Säljare är en bonde ifrån Byn i Svegs socken och köpehandlingarna visar hur vidsträckta gamla bolbyarna var. Vid sekelskiftet utgöres byn av sex gårdar. I byns närhet är belägna de gamla goda avrats- och skattefiskevattnen fjällsjöarna Hammarsjön och Boarssjöarna.

7) Rönningåsåsen är ett mycket gammalt nybygge. Före avvittningen sägs stället ha hetat Rönningåsåsen.

8) Servsjön var ursprungligen ett fäbodställe för skattebönderna i Hede. Vid sekelskiftet utgöres byn av tre gårdar.

Vemdalens socken.

Sockennamnet betyder Vemansdal och härrör från Vemån som flyter fram genom socknen. Den äldsta bygden kring kyrkan invid Vemån har säkerligen sin upprinnelse från förkristen tid. Innevånarna levde i äldre tid främst på boskapsskötsel, jakt och järntillverkning. Järntillverkningen var betydande. På 1830-talet kom också gruvdrift till stånd, då god järnmalm upptäcktes i södra änden av högfjället, en kilometer öster om Vemdalsby. Jakten var

för i världen mycket givande. På fjällen jagades vildren och i skogarna sköts älg. Mot en avgift till kronan av sju gråskinn, förhöjd år 1699 till 49 skinn, eller ett för var bonde i Vemdalens by. Vemdalen torde ha varit socken sedan slutet på medeltiden.

Socknens byar är Gavelåsen, Henvålen, Hån, Kvisthån, Kjellberget, Risstycket, Vemdalen (kyrkbyn).

1) Gavelåsen torde vara upptaget som nybygge mot slutet av 1700-talet. Vid sekelskiftet utgjordes byn av två gårdar.

2) Henvålen är ett nybygge i närheten av Henån. Vid sekelskiftet är här två gårdar.

3) Hån har fått sitt bynamn av den vik på västra sidan av övre Håarsjön invid vilken de första bönderna sägs ha slagit sig ned. Detta torde ha skett under 1500-talet. I skrifter återfinns byn under benämningen Håhåå 1701. Vid sekelskiftet utgöres byn av 18 gårdar.

4) Kvisthån var bebyggt redan under 1500-talet. Vid sekelskiftet utgöres byn av fyra gårdar.

5) Källberget upptogs som nybygge i början av 1800-talet. Vid sekelskiftet är här två gårdar.

6) Risstycket är en ensamt liggande nybyggsgård. Före avvitrningen ägde hemmanet Risa nr 45 i Kyrkbyn, en fäbodvall inom Jämtlands område.

7) Vemdalens kyrkby är vid sekelskiftet vad gäller hemmanstalet Härjedalens största by. Odlingen kring kyrkan har sin upprinnelse från förkristen tid. Vid sekelskiftet utgöres byn av 57 gårdar.

Tännäs socken

Inom detta område har det tidigt funnits en befolkning. Historiska skäl finns påvisade att en bosättning redan under Hedenåldern

kan ha skett från Norge uti Ljung- Ljusne- Mittå- Geså- och Tännadalen m fl orter uppemot fjällen där rika beten, fiske och jaktmarker inbjöd nybyggare att slå sig ned.

Byar är Funäsdalen, Högvålen, Malmagen, Tännäs och Valmåsen.

1) Funäsdalen är vid sekelskiftet Härjedalens folkrikaste by. Mellan berg och sjö har här sedan urminnestid vuxit fram en odling som man ej skulle väntat finnas så nära inpå högfjällen. 1628 fanns tolv bönder i byn. Vid sekelskiftet utgjordes byn av 42 gårdar.

2) Högvålen var ursprungligen en fäbodvall som på 1700-talet fick en åbo. Vid sekelskiftet finns här fyra gårdar.

3) Malmagen. Byns ålder går tillbaka till 1770-talet. År 1778 gjorde nybyggaren Lars Larsson hos Kungl. Befallningshavare i Gävleborgs län ansökan om att få, mot erläggande av ökeskatt till kronon, anlägga ett nybygge på en brukspatronen Södergren och hans svåger Hansson tillhörig fäbodlägenhet. Vid sekelskiftet utgöres byn av fem gårdar.

4) Tännäs kyrkby är en mycket gammal by. Att folk har haft sitt tillhåll här redan före det att det fanns fasta åboar och jordens odling började, syns därav att det inne i nuvarande täkter finns fångsgropar. Byn hade i början av 1400-talet minst två gårdar. Byn utgöres vid sekelskiftet av 28 gårdar.

5) Mässlingen är som by omnämnd först 1673 då två stycken åboar från Funäsdalen fick tillåtelse att nedsätta sig på denna allmänning norr om sjön Mässlingen. Vid sekelskiftet utgöres byn av tre gårdar.

Valmåsen bebyggdes på 1700-talet. 1911 fanns fem gårdar. Vid sekelskiftet utgöres byn av fem gårdar

Ytterhogdals socken

Från äldsta tider har denna socken i fredens såväl som krigets dagar haft mycket beröring med grannbygderna i Härjedalen, fastän

den först sedan år 1863 i administrativt avseende sammanhör med detta landskap och Jämtlands län. Som del av provinsen Hälsingland tillhörde socknen dessförinnan Gävleborgs län. Socknen var redan under stenålderstiden befolkad. Åtminstone från första hälften av 1400-talet är åboar härstädes bekanta, dock måste den första bosättningen ha skett åtskilligt tidigare.

Socknens byar är, utom de vilka bilda Ängersjö kapellag, följande: Aspan, Aspsveden, Flor, Fåssjö, Minnet och Stenåsen, Grubban, Åssjö, Hagbergs holm, Husköln, Kettelsberget, Kvarnbäcken, Kenne, Långberget, Prästgården, Strömsbacken, Viken, Västansjö, Åsvalen, Östansjö.

Aspan är omnämnt som nybygge 1729. 1755 träffades skriftlig överenskommelse mellan Östansjö byamän att nybygget Aspan fick skatteläggas på deras skog. Vid sekelskiftet utgörs byn av två gårdar.

Aspsveden är ett nybygge från Östansjö by. Stället var tidigare fäbodvall för byn. Gårdarna uppröjdes vid mitten av 1700-talet som skattetorp och skattefördes vid avvitrningen. Vid sekelskiftet utgörs byn av de två gårdarna.

Flor är en av socknens tidigast bebyggda områden. Byn omnämns redan år 1406. År 1623 fanns i byn fyra skattebönder. Enligt avvitrning skattelängden består byn av fjorton hemman.

Fåssjö är en urgammal bygd. Byns namn nämns redan 1406. 1549 fanns i byn fyra hemmansåboar och i 1623 års jordebok är upptaget fem stycken åboar. Vid sekelskiftet utgörs byn av två gårdar.

Minne är i jordeboken upptagen under Fåssjö. Enligt sägnen är byn uppkommen genom utflyttning från Fåssjö efter att tidigare ha varit fäbodställe. Vid sekelskiftet utgörs byn av nio gårdar.

Grubban bildades vid avvitrningen genom hemmansdelar från Fåssjö by. Vid sekelskiftet utgörs byn av två gårdar.

Gåsjö by är upptaget av finnar och enligt sägnen den äldsta finnybygget i denna socken. Nybygget blev områdesbestämt 1636. Vid sekelskiftet utgörs byn av tre gårdar.

Habergsholm begärdes till krononybygge år 1845.

Husköln är upptaget av inflyttade finnar. Bynamnet omnämns 1635. Vid sekelskiftet utgöres byn av fyra gårdar.

Kättilsberget är ett tidigare fäbodställe. Vid Ljusdals häradsrätt år 1765 beviljades tre hemman i Viken rätt till fäbodar i Kättilsberget. Enligt avvitringshandlingarna anlades nybygge här 1811.

Kvarnbäcken var tidigare ett kvarnställe för bönderna i Huskölen. Det blev ett nybygge år 1820 och blev senare bestämt som skatte vid avvitrningen.

Kenne är en by belägen vid sjön Västertjärn. Vid avvitrningen blev hemmanen här vilka tidigare hört under Viken skrivna som egen by. År 1899 inköptes området av kronan. Vid sekelskiftet utgörs byn av två gårdar och de är den enda kronojorden i socknen.

Långberget består vid sekelskiftet av två gårdar som båda upptogs som nybyggen i mitten av 1800-talet.

Prästgården benämns som egen by i avvitringshandlingarna. Marken har inköpts vid två tillfällen 1674 och i mitten av 1700-talet.

Strömbacken söktes 1844 till nybygge.

Viken, Västansjö och Östansjö byar är belägna vid den s k Kyrksjön eller Högdalsjön och ligger i socknens största bygd. Byn är anseentligt gammal fast särskilda historiska dokument om byn är kända först från 1500-talet.

Viken är omnämnt i 1542 års jordebok. Fem åboar upptas då för byn. I 1623 års jordebok upptas tio åboar. Enligt 1830 års jordebok består byn av 21 gårdar. Förhållandet är detsamma vid sekelskiftet.

Västansjö omnämns i 1542 års jordebok vari upptas fyra åboar för byn. I 1623 års jordebok upptas fem åboar. Vid sekelskiftet utgörs byn av nio gårdar.

Åsvallen är ursprungligen en fäbodvall till Västansjö by som 1808 blev ett nybygge.

Östansjö omnämns i 1542 års jordebok vari upptas sex åboar. I 1623 års jordebok upptogs sju åboar. Vid sekelskiftet utgörs byn av 14 gårdar.

Ängersjö Kapellag (numera egen socken).

Denna bygds första odling är, såsom i allmänhet äldre bygders, hålld i dunkel. När Ängersjö först i skriftliga källor omnämnes, nämligen i 1542-års jordebok, ägde den odlade marken därstädes en utsträckning av fyra hemman med ett skattetal om 119 mål, vilket i betraktande av forna tiders sakta fortskridande jordbruk tyder på en redan då ej obetydlig ålder.

Sedan det till kapellet förr räknade byarna Ösjön och Rullbo samt nybygget Hibiåsen år 1845 och Stenåsen år 1847 förlagts till Loos, omfattar det följande byar:

Aspåsen, Björnberg, Djupsjöberg, Godberget, Gröningsåsen, Risberget, Vändsjö, Årberg, Ängersjö och Örnåsen.

Aspåsen som även kallas Svartsjön bebyggdes 1829. Vid avvittringen blev det ett kronobygge som sedan omfördes till skatte.

Björnberg bebyggdes i början av 1600-talet. Byn utgörs vid sekelskiftet av två gårdar.

Djupsjöberg har tidigare varit fäbodvall och fick sin första åbo 1804.

Godberget bebyggdes omkring 1850. Vid avvitttringen blev det ett kronobygge som sedan omfördes till skatte.

Grönåsen bebyggdes omkring 1840.

Risberget var tidigare fäbodvall till Rämmens by i Älvros socken. Det blev nybygge 1842.

Vändsjö är ett gammalt fäbodställe och omnämnt i jordeböckerna 1542 och 1545. I 1623 års jordebok upptas två åboar. Vid sekelskiftet utgörs byn av fem gårdar.

Årberg bebyggdes på 1830-talet. Vid årsskiftet utgörs byn av två gårdar.

Ängersjö är den äldsta byn i kapellaget. Den omnämns i 1542 års jordebok och däri upptas fyra åboar. I 1623 års jordebok upptas fem åboar. Vid sekelskiftet utgörs byn av tio gårdar.

Örnåsen byggdes under första delen av 1800-talet. Vid sekelskiftet utgörs byn av två gårdar.

Överhogdals socken.

Socknen omfattar följande byar: Kyrkbyn, Sunnanå och Säten. Enligt 1564 års jordebok utgörs socknen av en enda byn, Kyrkbyn.

I denna jordebok upptogs för byn åtta åboar. Kyrkbyn omfattar vid sekelskiftet tio gårdar, Sunnanå, åtta gårdar och Säten tio gårdar.

Renoverade lappor för Jämtlands län (i rikens kivet)

Offerdal 1691

Västernorr. nr 13 a

fol. 49 r ~~Efterskrivna lappar i Offerdalsfjällen betygas vara~~
utfattiga och föda sig med tiggeri och ej mäktiga betala
689 års skatt och ränta 2:16:- Smt och andra antagit deras
skatt, och för 690 dess ränta betalt.

Ullfjäll Mårten Jonsson, som Anders Mårtensson 690 an-
tagit.

Steenfjäll Lars Skarillsson, son Olof Andersson 690 an-
tagit och brukat.

Skärvångsfjället, Joen Olsson Skiörbehn, som Anders
Pedersson 690 antagit.

fol. 149 r Lapparna äro utfattiga, och på en när av sig komma,
och föda sig med tiggeri, och två stycken komma från
andra orter och skola omöjligen kunna vara mäktiga att be-
tala än enkel ränta.

Undersåker 1691

fol. 163 r Om förmedlade hemman

Tre stycken skattelappar Nils Tomsson i Krohnris, Mårten Jonsson i Täveldalen äro fattiga. Jonas Tårkels-
son i Flatrum är behållen eller förmögen.

Undersåker 1692

Gävle. nr 40

fol. 388 r ~~Nerska lappen Nils Mårtensson och Anders Jonssons piga~~
Gertrud Nilsdotter besvärade sig över Jöns Larsson i Grå-
sjön för det han 38 st. renar för sina hushönder Karinmäss-
tiden i november 1691 ihjülskjutit, var av Nils ägde 18. st.,
vilka kommit tillhopa med Anders Jonssons, som brukar sin
~~svärfaders Tårkel Olofssons skattfjäll.~~¹⁾

¹⁾ Namnet på fjället utelämnat i renov. Plats därför lämnad.

~~skattlagda arvefjäll, och han av böxelsbrevet ville bevisa, men däremot nekade Bängdt (!) Grelsson påståendes, att till hans med de andra böndernas avradsfiske Töröön, denna skog allt in under fjället hörde, beklagandes att lapparna gå utom deras orter och bönderna i deras avradsland oförrätta både i en och annan måtto, och som Bängdt Grelsson icke hade avradsbrevet med sig att man det med lappens brev jämföra kunde, huru långt emot varandra de sig skulle sträcka, alltså uppsköts det till nästa ting.~~

Vimådalen 1697

fol. 1159 r En gruvdräng vid Ljusnedals kopparverk hade skjutit 8 renar för skattelappen Jonas Torkelsson. Renarna hade kommit vilse och skiljts från hjorden.

Lappen klagade hos bruksinspektoren och denne lät bruksprofossen spana efter renarna. Han fann dem.

Gruvdrängen försvarade sig med att lappen hade givit en och annan lov att skjuta vilsekomna renar, allenast de där om tillsäga lappen. Då emellertid drängen försökt dölja renkropparna, dömdes han för tjuveri.

Offerdal 1698

Västernorr. nr 15

fol. 459 r ~~Attesterades, att lappen Jon Olsson Skörben var härifrån för 4 år eller mera avrest och hans fjäll öde, vetandes ingen varest han vistas.~~

Undersåker 1698

fol. 465 r Besvärade sig gamle lappen Mårten Jonssons hustru Ragnil Jönsdotter över det intrång, som lappen från nya bruket Jonas Torkelsson och sonen Anders Jonsson och mågen Nils Ivarsson hennes man på dess skattefjäll Täfwerdalen tillskynda i det de med sina renar all beten för dem förtära, varigenom hennes man bliver oförmögen tillränta, som är 1 Rdlr att utgöra. Här vid framkom lappen Torkel Nilsson upptäckandes häradsfogden Jacob Christofferssons brev d. 15 dec. 1656, däruti hans fader Nils Jonsson detta jämte Flatrums fjället emot 2 Rdrlr upplåtas, anhållandes att det

*härigen
Ljusnedal*

ej det

KD

J

att få tillträda eftersom i hans omyndiga år, det vore honom frångångit. Men däremot uppviste hustru Ragnil häradsfogdens Flodins brev på Töverdalsfjället den 22 oktober 1680 att efter sin broder, denne Torkels fader att tillträda emot skatt å 1 Rdr Silfr, så att fördenskull häradsrätten härtill intet göra kunde, helst sådana avradsland och fjäll under denna jurisdiktion ej sortera, dock såvida det angår den åverkan, som Mårten Jonssons hustru klagar över, så skall länsman sådant allvarligen förbjuda Jon Torkelsson med dess son och måg vid laga straff, att de till högre hands vidare förordnande, låta Mårten Jonsson det fjäll utan något intrång bruka eftersom han allt för (hit ?) till sina utlagor därför riktig har utlagt.

fol. 465 v ~~I följe av tings rättens res. anno 697 inställde sig nu~~
Jöns Grelsson i Kålåsen med lappen Torkel Olssons måg Olof Jonsson angående den älg, som bonden påstår på dess mark vara skjuten men lappen däremot uti dess till fjället tillhöriga skog, då ock Jöns Grelsson frantedde dess avradsbrev av d. 3 sept. 1667, men varken där eller i avradsboken fanns till hans avradsland Fiskevik eller Töröön några rämärken utsatta, varav häradsrätten kunde någon information erhålla inom vars rågång det skott vore, och fördenskull för större säkerhet skulle platsen, därest djuret skjutet är av tolvmännen Bengt Månsson i Bergom och Jon Jonsson i Konäs i parternas närvaro besiktigas, om det är på fjället eller annorstäds, varpå saken skall definitive avslutas.

fol. 468 v Lappen Jon Tomsson sakfälld för sabbatsbrott (drucken i kyrkan, dock ej oljud).

Lit 1698

fol. 867 v Såsom Per Ynsson i Laxåsen, då han uppburit 1697 års lappränta, icke tagit ut forselpenningarne, dy skulle han därför vara länsmans man, och söka själv lapparna därom.

Undersåker 1698

fol. 884 r Såsom tolvmännen Bengt Månsson i Bergom och Jon Jonsson i Konäs hade besett platsen, där lappen Torkel Olsson

~~göra, eftersom där ingen bet för hans renar var, då lappen~~
Hans Tomsson förekom, sägande att det var honom till men och
förnär till dess skattefjäll Trunris benämnt, dock kunde han
intet säga, att för Tåssåsenhan någon skatt erlade. Ottsjö
män förmente, att detta fjäll låge invid deras avradsland,
så att de av lappen någon olägenhet torde hava att vänta.
Men däremot remonstrerades dem, att om fjället de lära
fara vill, alldenstund Tåssåsfjället uti Oviken är beläget,
och därför skulle vid Ovikens ting här om vidare rannsakas.

fol. 895 v Över den älg, som lappen Jon Tomasson skall skjutit, kunde ingen underrättelse inu erhållas, därför lämnades saken till vidare bevis.

Oviken 1699

fol. 1008 Om det vid Undersåkers ting d. 16 febr. sistl. undersökte Tåssåsfjället, som lappen Hemming Mårsson böxla ville, blev och här undersökt och av nämnden med allmogon intygat, att det låge allt för när intill deras böxlade avradsland, skogar och fiskerier, så att där någon lapp skulle sig där nedsätta, kunde bönderna sig där intet begå helst samma avradsfjäll ligger så att en del fiskesjöar där inom, på sidorna och framför belägna äro, skolande fjället sig sträcka in emot Jongdalen och åt Handöl; här med kan denna gången intet vidare för än lappen kommer tillstädes, som detta fjäll närmare lärere angiva.

Offerdal 1699

fol. 1245 Dramatiskt försök till exekution hos Jöns Larsson i Gråsjön för lappen Torkel Olsson.

T
Hede 1699

fol. 1376 v Lappen Jonas Torkelsson hade arresterats av tullnären Hammar på grund av rykte, att han dödat sin son. En annan son Anders yrkade nu, att Hammar skulle uppge, vilka som fört ryktet till honom. - Hammar dömdes att uppge sagesmännen.

fol. 1377 v Lappen Jonas Torkelsson ./.. Erik Jonasson garmakare om övervåld m.m.

Lappen inlämnade landshövd. Hållings protektorial d. 18 september 1693 och lh Frölichs d. 22 juni 1695.

fol. 1379 r Jonas Torkelsson ./.. garmakaren Erik Jonsson om restitution av 2 hössor och en kopparkittel.

Res: att såsom Erik Jonsson utan laga dom eller obligation eller någon exekutors handräckning, har sig undersått uti en stridig och obevist fordran hos lappen Jonas Torkelsson anställa en egenvillig exekution, dy skulle han därför efter det 6 kap. köp bli § 1 böta 40 markor Smt och lappen de av honom tagna 2 st. hössor och kittel "genstom" tillfalla, och dess fordran honom sedan lagligen söka och tilltala.

Hammerdal 1702

fol. 308 v ~~Lappen Johan Fredriksson åtalad för älgskytte på Åse-~~
mans skog. I följe hade han haft gamla tiggarlappen Lars Tomsson.

Johan var ock en tiggarlapp, som intet visst boställe hade.

fol. 755 r Om förköp från lapparna, då de reste till marknad.

Hammerdal 1703

fol. 457 r Lapparna förde sina varor till Norge och kommo varken till kyrka eller till marknad.

fol. 1026 Föllinge socknemän klagade över att lapparna, särdeles Anders Klemetsson, Klemet och Nils Nilssöner, Anders Jönsson, och Lars Nilsson, gjorde skada på älgdjuren genom skidlöpande nära och ibland in på Föllinge skog.

Hammerdal 1704

fol. 1249 r L. John Jonsson sakfälldes för älgskytte.

fol. 1742 r ~~Intrång från Norge~~

Nr 31

29 v Anno 1730 d. 6 februari sattes ordinarie laga ting med
Undersåkers tingelag wid kyrckan af ord:e häradzhöfdingen
h:r Haqwin Stridzberg, =====

45 r

19

Länsman Måns Ranklöf har instemt lappen Jonas Andersson ifrån
Skaor och Heelogz fiällen i Herjeådahlen at swara ord:e räntan
för Flathend skatte lappfiäll; be:de lappman igenom fullmechtige
och sig inställte, nekandes dertill effter som han icke skall be-
sittia Flatenfiäll, Skaor och Helogz fiell effter härads rettens
ransakning de anno 1720 och wederbörande ordres. Lensman Ranklöf
åter med en dehl af nembden här samma städes willja säija Flatra
fiäll innehåller Skaor och Hellogz fiell eller desse sidsta ligga
uti Flatruu fiell, som står uti Jemtelandz jordebook. Men när
landt mätaren Stenklyftz carta ansåg fans Skaår och Helogz fiell
ligga in emot norska gräntzen på Herjedahls sida. Derföre effter-
frågades noga hwarest Flatrå fiäll skall ligga, och uppgafz af
g:a män emellan Stoorسیون och Mässlingen något i wästeren; på
chartan finnes och en fiälltract å samma sidan, men med intet
namn anoteradt, och icke kan säjas wid komma Skaor och Helogz
fiell, emedan en stor tract der emellan är. Men hwem af lapparna
desse åhren darsammastädes sutit, må läns man sielf utspana,
Hwillcket och honom åligger så mehra som någ/r/a lappar angifwes
ligga i fiällen, utom detta will säjas at Storsioon och Mässlinge
åboer skola nyttia någon dehl af Flatru ägor till slätter hwar-
före här öfwer vidare skall ransakas wid Heede ting när wäderbö-
rande derom aflägga sina påminnelser.

57 r ~~Anno 1730 d. 16 februarij sattes ord:e laga ting med Of-
ferdahls tingelag wid kyrckan af ord:e häradzhöfdingen
Haqwin Stridzberg =====~~

57 v

3

Lappmannen Jon Andersson till skatte lappfiellet Ållderren kiära-
de till fly lappen Nills Nillsson om dehlachtighet uti en biörn
hwillcka de begge in decembr 1729 effterjagadt, men wid dett Jon
farit hem att better rusta sig, Nills continuerat med biörnn jach-
ten och nedskutit biörnen å Jon Andersons fiell, sedan biörnen
war skuten och Jon till kommit, har Nills mehra icke wehlat till-
~~ägna Jon än 1:a kiöttet och en ort et 8 skilling af försålde hu-~~

~~lappman Jon Clemmettsson åter fattig, att honom med mindre säkerhet kan anförtroos fiället än bönderne hwilicka här tils utgiordt skatten, och uti oklandratt possession till denne tid.~~

Resolutio.

Så länge lappmannen Jon Clemmetsson icke gitter praestera några penningar till dett klander som han anförer; kan retten icke antaga dess talan.

435 r

16

Allmenningz tracten Lianwiks skogen liggande åfwan Ströms sochn upp wid wattu dahlen, ifrån Swaan berget till Munsfiället, och så i watudahlen åter; här tills effter lensmans Elias Hallströms angifwande otaxerad, anböd sig Hallström att antaga emot taxa; Nembden betyga att denne skogztract g:t warit ett lapp fiell, men när lappen afwikit ingen skatt deraf utgådt.

17

Lappmannen Tårckell Andersson till södra dehlen aff Herckull fiället klagade, dett huusmannen Tohmas Andersson hwilcken skatt lappen till nordra dehlen af Herckull fiellet Lars Nillsson intagit med sig skall i förledit åhr wåhrtiden skutit en biörn på södra sidan af Herckull fiellet wästan i fiället och will icke låta Tårckell såsom skogzägande få någon andehl i biörnen. Tohmas Andersson tillstår wehl att han skutit en biörn denne tid, men will icke tillstå att dett skiedt på Tårckells fiell utan inpå Lieboernes af Nårje tract, biörnhuden åter såldt till Lie boerne; derföre wid så befatte omständigheter skohla 2:e stycken opartiske lappmän å begge sidor nu i winter syna lägenheten, inpå hwilckens skogztract biörnen är upptagen och nedskuten, hwar effter synesmännen skohla wid nästa ting framkomma att aflägga sitt eedel:a betygande här om, då retten skall afdömma twisten ~~der förening icke emellan kommer.~~

462 v

Anno 1730 d. 30 nowembr sattes ord:e laga ting med Hede tingelag uti Wemdahlen af ord:e häradzhöfdingen Haqwin Stridzberg =====

468 v

9

Emedan lappmannen Jonas Anders/son/ anbiuder sig at för skogz tracten Särfwählen kallad, emot åhrl. afraad till cronan men Storsjön bestrider såsom en adpertinence till deras hemman liggande emellan Storsjön Messlinge byar; derföre skola sex st. nembdemen till lika med ländzman wid första som görligit är, denne lägenhet huru wida den kan förswaras under Stor sjön el:r icke.

Skattelappen Tårcken Andersson till Steenfiället klagar sig dett Tångeråsens och Öhne byemän i Offerdahl nyligen anlagt sig fåbo-der intill och uti lappens betesmark trängandes honom med boskapz drifft alt intill dess rens diurs haga; påståendes att bönderne måtte af flyttia och han lappen obehindrad niuta betes marck. Tångeråsens och Öhnemän hafwa wehl i rettan tid icke fådt stemning och derföre icke instält sig till swars, dåck till att bi- behålla lappmannen wid sin rättighet ställer retten dett åkla- gade med siellfwa twisten till af sex opartiske eedsworne män; Till att bepröfwa om bönderne satt sig ned för när intill skatte fiellet och dermed lappen förtages bete för rens diuren, emedler- tid warder bönderne förbudne wider femb dahl:r s:mts bötter att giöra lappen något-oskiähl.

09 r

Anno 1731 d. 25 nowembr sattes ordinarie laga ting med
Bergz tingzlag af ord. häradzhöfdingen Haqwin Stridzberg
===

509 v

4

Comministeren wurdige Nicolaus Hofwerberg anklagade lappen Olof Jönsson och Clemet Mårtenssons äncka hustru Karin för det de i denne sommar i genom sina reens diur utbetat och förtrampadt 2:e des slättes äng å byskogen, påäskandes wedergällning effter synemännen nembdeman Anders Olofssons och Jon Olofssons i Rätan med de flere grannarnas beskattande till trenne skrinno. Swa- randerne Olof Jönsson och Clemet Jonssons äncka hustru Karin, ne- ka icke dertill att deras reenar giordt skadan, men willja ur- sechta sig dermed, att deras reens diur emot deras willja skohla kommit uti slåtten; dåck som slikt förebärande icke kan dem fria, särdeles som desse lappar icke äga rett att ligga å byens skogar och der beta sina diur; derföre dömmet retten swaranderne skyll- dige att betahla skadan med två dahl:r s:mt och effter 8 et 9 capit. B.B.L.L. böta sina 3 mk:r s:mt hwardera; samt swara uti expenser een d:r s:mt.

518 r

Anno 1731 d. 29 nowembr sattes ordinarie laga ting med
Hede tingzlag af ord. häradzhöfdingen Haqwin Stridzberg ==

520 r

4

Effter resolution af d. 1 decembr 1730 har lensmannen med sex st. nembdeman hållit syn öfwer fiälltracten Särfwählen kallad liggandes intill lappfiellen huruwida bönderne i Stoorsiön kunna den förswara under byskogen och lappmannens Jon Anderssons begiä-

ran att få anamma fielltracten emot åhrl. skatt till cronan, för-
menas desse synesmän willja wehl gifwa sitt bepröfwande att
fiellet och skogztracten Särfwählen skall höra Storslömän till
efftersom ifrån Storslö by intill första ända på Särfwähls ber-
get är effter g:t refwad wäg $\frac{3}{4}$ swenska mihl, der ifrån öfwer
fiellet åter till andra ändan $\frac{1}{4}$ mihl, men att Storslö byägan-
de uppslagit och inkrächtat någon slått på norra sidan om Särf-
wählen, förmenandes Storslömän böra niuta skog ifrån sina gårdar
1 mihl och således willja uppsättia sig att detta fiell och skogz-
tract skall anses för crono och bordt taxeras. Effterfrågades hu-
ru stort skattetahl är uti Storslö och intogz att hela Storslö
by skattar allenast för 16 trög som icke gör fyllest $\frac{1}{2}$ mantahl
jord el:r och $\frac{16}{32}$ och besittes af 5 rökar effter hwarie trög
skattas $3\frac{1}{2}$ öre söllf:r m:t jordebokz skatt. Denne Storslö by lig-
ger i från Wemdahls sochn 6 mihl upputi skogen emellan fielltrac-
ter ifrån Hede sochn $4\frac{1}{2}$ mihl, från Jemtelandz sidan och Myskie
sochn siu mihlar som göra anseenlige skogztracter å alle sidor
men bara fiell och myror största dehlen på öfra eller wästra
sidan åter wittar Mässlिंगetorp $1\frac{1}{2}$ mihl swenska Storslö by och
Mässlिंगe tårpp emellan, som har skog. Storslö byemän tillsades
att uppvisa gilltige skiähl huruwida och långt deras byskog skall
sträckia sig anten på norra södra östra el:r wästra sidan, och
det efter lagl. bref dommar el:r resolutioner, eller och är be-
fredat med lagl. rå och rör till afwittring ifrån cronones all-
menning; Men gitta icke uppte några skiähl härom eij heller
egentel. utnämna å hwilckendera sidan deras byskog skall räcknas,
utan willia allena tillägna sig frihet att få gå med nyttningarna
så långt dee kunna på alla kanter och der lägenheten finnes här-
wid hördes häradzfogden wellbet:de Petter Spårnberg med förkla-
ring att han icke wet det Storslö by till skogen är afwittradt
i från crono allmenningen. Mässlिंगe tårparne som står i jordebok-
ken allena för tre trög och gör allena $\frac{3}{36}$ mantahl will och
wehl härutinnan göra någon talan att Särfwähls fiellet går in-
till des tårp, och der lapparne skulle få denne fielltract han
då icke skall wara säker för des rensdiur, men heremot intogz att
kring Mässlिंगe torp å westra, östra och södra sidan skall wara
stor skogztract och att han effter sin ringa jordebokz skatt 3
trög icke kan tillmäta sig några stora lägenheter. Lappmannen
Jon Andersson med flera lappmän nu tillstädes som ligga uti desse
Herjedahls fiell, beswära sig deröfwer att Storslö bönder och
tårpare oskiähl. uppsättia sig deremot att lapparne skohla få

fielltracterne cronones allmenningar emot åhrl. skatt blått för den orsaken att desse bönder el:r tårpare siellfwa willja bruka cronans allmenning utan skatt, uppgifwandes att Storsiö-män, eij el:r haf:a några oppgiärder och slåttar intill Särfwählen, utan bättre i söder in emot Flatru sidan, fiellet Särfwählen med des skog nedan berget liggande längre upp. Synesmännen tillsades härom att gifwa närmare och säkert beskied; Och särdeles hwarest Storsiö byägande hafwa sina slätter; Men gitta icke uppgifwa någon tillförlåtel. underrettelsse och wisshet härom effter som de numera ärkiänna icke hafwa uppgåt skogen å den tracten el:r warit in loco allenast inwid byen, då lappmannen skall afsagt sig sitt tillbud. Storsiömän påstå hafwa sina slätter nedanför Särfwåls fiellet och icke kunna den mista, på samma tract och bästa skogen, af så wehl lapparne som Stoorsiö bönderne widgående intager retten att skogztracten inwid och strax nedan fiället el:r berget Särfwählen har djurstånd;hwarpå begge desse sökande hafwa sitt afseende: Storsiö byemän tillsades att påbiuda någon afrad eller skatt för Särfwåls tracten, men wedersakade förmenandes att de böra niuta denne tract under byskogen. Lappen åter biuder för fiellet med skogen ned wid berget een dahl:r s:mt åhrl. skatt el:r afrad, på sidstone anbiuda Storsiö och Mässlunge byemän för Flatru och Särfwåls fiellet med skogdählden een dal:r 24 öre. Föregående upplästes. Transp. § 8.

d. 30 nowembr

525 v

8

Nu emedan Storsiö byemän för fiellet Särfwählen med skogen ned wid fiellet såsom allmenningz tract ärbiuda een D:r 24 öre söllf:r m:t åhrl. afrad eller skatt till cronan; derföre finnes skiähl:t likmätigt skogzord. de a:o 1664 och kongl. förord. de a. 1683 om skogar, att de behålla samma tract, intill des deras byskog emottager, och å wästra el:r öfra sidan till skillnaden emellan lappfiellet Helagzfiellet wid Flatruen stöter emot, hwilcket hemställes högwellb:e h:r Landzhöfdingens vidare gåttfinnande.

351 r ~~Anno 1732 d. 5 octobr sattes ord. laga ting med Vnders-~~
åkers tingelag af häradzhöfd. Haqwin Stridzberg ===

354 r 7

Pehr Ohlsson, Esten Hansson och Gunnar Jonsson i Konäs anmähla fuller stemning emot lapparna Pähl Pehrsson i Säsiöfiell och Jon Andersson i Ålderfiell, för borttagne bäfwer nät; men som de intet kunna bewisa någon laga stemning, saken äfwen för detta är anhängig wid Offerdahls ting och der sammastädes resollveradt öfwer d. 14 febr. 1732; derföre kan retten wid detta tinget icke upptaga eller vidare giöra till saken, utan underrettes kiäranden att efterlefwa interlocutoru dommen gifwin å Offerdahls ting d. 14 febr. 1732.

10 v Anno 1732 d. 30 november sattes ord. laga ting med Hede
tingzlag uti Wemdahlen af ordinarie häradzhöfdingen Haqwin
Stridzberg ===

74 r d. 1 december

616 r 20

Efter förhör och uthrechning tillstod wehl lappmannen Johan Andersson, att hafwa några åhr ifrån 1721 sutit å gamla skattfiellet Flatråen kallat, liggande emellan Messlingen eller Jungdahlen och Storsjön, men derföre ingen skatt dragit; och har fadren g:a lappen Nils dett samma med Tafwehldahlen innehaft och skattadt före, åstundandes Johan Andersson hedanefter få skatta för Flatråen der han får dett oroad besittja. Dock som detta fiell Flatråen för 15 åhr tillbaka är anslagit och delt till utrjketz herrskapers falkfängerj; Så har lappen icke kunnat hafwa frj nytning härå sommartjd; Tafwehldalefiellet åter ligger goda fyra mjar ifrån Flatråen, emot Undersåkers lappmarck. Hwem der å sitter bör ransakas wjd Undersåkers ting.

Nr 34

22 v ~~Anno 1733 d. 9 februarii sattes ordin. laga ting med Vnders-~~
åkers tingzlag wid kyrckan af ordin. häradzhöfdingen Haqwin
Stridzberg ===

22 v 6

Lappqwinnan hustru Sigri Mårtens dotter anklagade lappmannen Clemet Hemingsson till Ottsiö fiähl, för det han i näs:ne wecka utan hennes wettenskap och låf till sig tagit af marcken ett rendiur, påståendes att Clemet måtte återställa diuret och swara expense. Clemet Hemingsson tillstår, att han förleden wecka utj fiellen till sig tagit ett rens diur af Sjgri Mårtens dotters re-

105 r

Anno 1733 d. 10 martii sattes ordin. ting med Hede tingzlag utj Hede wid kyrckan af ordin. häradzhöfdingen Haqwin Stridzberg ==

112 r

12:o

S.D. Angafz att lappen Johan Andersson som uppehåller sig här i Herdedahlens fiällen skall icke allenast stryka skogarna igenom, utan och oroa skatte lappen afledne Jon Anderssons änka utj sin possession och tillfoga henne wåldsamheter, derutinnan att swara wid detta ting, skall och wara instämbdt af Jon Hansson och Pär Pärsson i Näslinge effter deras bref och attest under den 6 hujus; Men icke instält sig, eij eller låtit anmäla något förfall; Denne lapp angifwes och i andra måhl wara oregerlig helgedagar och andra tjder; Jon Anderssons änka såsom kiärande och klagande är sielf icke tillstädes kommen, emedan hon går hafwande på fallande fot; Utan anmodadt andra att tala för sig, hwilcka eij eller hafwa wittnen till städes; Derföre uppskiutes saaken till nästa ting; Och anmodas crono befallningzman, då att framskaffa lappen Johan Andersson. *Se 1733 den 30 november / märsk. A. d.*

435 v

~~Anno 1733 d. 18 october sattes ordin. laga ting med Offerdahls tingzlag utj Kiösta af ordin. häradzhöfdingen Haqwin Stridzberg ==~~

453 v

26:o

den 20 octobr

S.D. Jngafz och uplästes den förening som Kanäs män i Undersåker och lapparna för skatte lapp fiellen Sösiö och Allder fiellen undergången syn d. 20 september 1733 giordt om afradzfiskiedt till Bergz siön, förehaft å Undersåkers ting d. 16 et 17 octobr: innewarande åhr; hwilcken förening för skattelapparna nu å detta ting med Offerdahl ärkiändes af synes männen och länsman; hwarpå anhålles om stadfästelse. Och resolverades att förlikningen hwad åklagad åwerkan angår blifwer gillad. Men om det mehra måste wederbörandes gotfinnande sökas för crono allmänningz afradzlandet.

596 r

Anno 1733 d. 16 novembr: sattes ordinarie laga ting med Hammerdahls ting utj Åsten af ordin. häradzhöfdingen Haqwin Stridzberg ==

604 v

16:o

d. 19 nowembr:

S.D. Klagade sig lappen Jon Josepsson för skattelap fielet Herkul fiell, att Södre Lje bönder i Norje åwerckan på dess skattelap fiell, fikandes der inpå med skiutande; Så att lappen icke får fredigt nyttia sitt; Utom dess Norska fly lappen Winkel Zachris Olofsson de facto tillwäller sig Hercul fiellet derest bästa betet ~~är, så att våra Swänska lappar måste fly; Anhållandes derföre Jon~~

Josepsson med sina lagmän om beskyd och fredigt nyttjande.

622 v

Anno 1733 d. 30 nowembr sattes ordin. laga ting med Hede
tingzlag utj Wemdahlen af ordin. häradzhöfdingen Haqwin
Stridzberg =====

627 r

7:o

den 1 decembr

S.D. Förekom lappmannen Johan Andersson som suttit inhyssesman
hoos skattelappen Jon Andersson till Skar och Helagzfiäll och
anböd skatt till cronan för Flatru fiell, hwilcket upgifwes wa-
ra anslagit till keijsarl. el. Hetsen Catsiska falckfångare att
bruka sommar tid; Men denne lappman Jon Andersson nu utwällier
att få sittia utj Flatru fiell winter tid emot skatt el. taxa
till cronan. Denne lappman angifwer, att han här till gifwit
skatt till lappen Jon Andersson och dess äncka hustru Karin för
det han fådt såsom huusman sitta med dem utj Skar och Helagz-
fiäll, men till att få blifwa sin egen, ärbiuder nu att gifwa
skatt för Flatruen att nyttia winter tid, men sommartid flyttia
nordanför Flatruen i Axhög fiäll eller Grändörs fiäll. Lappen
Jon Anderssons sterbhuus som skattar för Skar och Helagzfiäll,
Item en dchel af Flatruen tillsamman 2 D. 8 öre silf:mt, willia
icke medgifwa att Johan Andersson skall få sättia sig neder i
desse fiäll emot skatt till cronan; utan häldre ärbiuder sterb-
huset, änkan och brodren att gifwa högre skatt för lägenheten som
Johan utnämner; Angifwer och att denne Johan skall brukadt Täf-
weldahls fiell i Jempteland, men nekas af Johan, angifwandes att
lappen Tränk Anders sitter på Täfweldahls fiell och gör skatt
för samma fiell i Jempteland och Vndersåker, Johan Andersson
stigit derifrån för 7 a 8 åhr tillbacka. Jonas Anderssons sterb-
huus will gifwa så hög skatt för Flatruen västra dehlen och
Axhögen som den kan beläggas till. Nembden och andra män intyga,
att Axhögen ligger wäster om Flatruen gåendes Axhögen ifrån Flat-
ruens västra ända, sedan i sydwäst till Mittodahlen; Skar och
Helagzfiäll åter emellan Mitodahlen och rikzskillnaden. Helagz
och Skars fiäll går i norden upför till rikzmärcket. Jon Anders-
sons änka och broder eller swåger Anders Tärkelsson ärbiuda för
Axhögen och Flatruen västra dehlen två dahl. silf:mt åhrl. skatt,
förutan Skar och Helagzfiells skatten. Johan Andersson anböd
två D. 8 öre silf:mt påståendes, att få inrymme; Och att Jon
Anderssons sterbhuus har nog af Skar och Helagzfiell, Item en
dehl af Flatruen, men willia alldeles utsluta andra lappar ifrån
fiellen; Johan Andersson ärbiuder sig och kunna bewisa att far-
fadren haft Flatruen. Nembden och länsman skatta Jon Anderssons

änka och broder Anders Torckelsson säkrast att uthgiöra skatten, men Johan Andersson osäker, Anders Torckellsson är och en beskiedelig och belefwdt lapp, efter det han 3 a 4 åhr gådt i swänsk schola kan läsa i book och skrifwa, der till med är uthseedd till ankans ombudzman. Vpplästes. Retten pröfwar nödigt att öfwer g. skatte lapp fiellet, Täfheldahlen bör ransakas wid Vndersåkers ting, hwilcken nu för tiden brukar det, och huruwida Johan Andersson derifrån är frj. Emedlertid bör länsman med 2:ne nämbdemän, taga desse nu påbudne fiäll Axhögen med en dehl af Flatruen Item Grändörn och de kringliggande fiell utj noga ögna sichte, till bepröfwande om dess fiäll tåla flera lappars bruk och nytning; hwareffter de skola inställa sig derpå föllande ting.

634 v

~~25 § NB denne § hörer till wårtinget~~

Vnder denne tingztimma instälte sig lappmannen Laat Mårtten kallad och klagade sig det han förnummit, at lappen af Owjke skattefiell i Jemteland Tårckell Nillsson kalladt skall borttagit dess fästmö en lapppiga, och låtit sig med henne sammanwiga utj Owjken sidst i januari månad innewarande åhr honom Mårtten som fästeman owitterl. påfordrandes altså at genom rettens bistånd niuta sin rett.

Pastor af Hede wehllärde Jean Nording berettar att denne Mårtten icke allenast friadt till denne lapppiga, utan och skall förlofwat sig med henne, men lappen af Owjke fiell Tårckell Nillsson änckling låtit sig med samma piga sammanwiga uti Owjke pastorat sidst i januari 1733, wetandes icke om med detta Tårckels giftermåhl lagl. tillgångit, men som förmenes ingen rett lysning eller kundgiörellse till ächtenskap wara förutgången, dertill med betygar pastor Nording att lappen Tårckell Nillsson giftadt sig förr än hans äncklingz och sorgeåhr warit ute, i det at dess hustru dödt sidst i nowembr 1732 och blefwit begrafwen här i Hede pastorat Andersmessotjden el:r något förr juhl, icke destomindre Tårckell låtit sig med denne lapppiga som Mårtten påtahlar sammanwiga in januario 1733 utj Owjken af Jemteland; Så at Tårckell allenast 2:e månader warit änckling. Och resolwerades att denne saak bör wid wederbörlig rett lagligen fullföljas.

~~warligen förhålla honom at inställa sig wid 1734 års ting in
nowembr till at swara utj denne sak, där han icke will blifwa
förfallen till böter och saken likafult upptagas och afdömmas.~~

361 r

Anno 1734 d. 11 junii sattes ordinarie laga ting med Hede
tingzlag, af wice häradzhöfdingen Nills Mag. Cedermarck ===

368 v

15

d. 12 junii

Lappänckan Karin Tårkelsdatter anhåller igenom en sin i retten
ingifne skrift at emot åhrl. taxas ärläggande till cronan 24 öre
s:mt få wästra Flateru ändan Grändörn och Axhögen eller till det
ringaste skogen till brand wed, som är i Metodahlen väster om
Gunnars elfwen emedan hon annars icke kan subsistera af Skara
och Helagz fiell allena, hwarpå icke den ringaste qwist finnes
hwilcket och lensman Måns Lambrechtsson med nembdemännen Jon
Knutzson och Hans Ohlsson besanna; hwilka efter häradzrettens
domb af d. 30 nowembr 1733 warit på syn at bepröfwa om desse lä-
genheter och fiell kunna tåhla 2:e åboer, men intyga at å Skara
och Helaxfiell icke den ringaste skog finnes, utan all deras
wedbrand måste de hafwa af Flatrun så kunna de icke finna tåla
2:e åboer; Men som Jon Andersson nu icke är tillstädes hwilken
och tillbudit afrad för samma fiell; derföre måste det anstå
till höstetinget.

661 r

Anno 1734 d. 29 now. sattes ordin. laga ting med Hede tingz-
lag uti Wemdahlen af ord. häradzhöfdingen Haqwin Stridz-
berg =====

664 v

5

Efter resol. å förra ting af 1 et 3 decembr 1733 ang:de lappen
Jon Andersson som sig uppehåller uti Herrdahls fiell är wid Vn-
dersåkers ting af 9 febr. 1734 ransakadt om g:a skattelappfiel-
let Tafweldahlen huru wida det har åbo men befunnit at lappen
Anders Mårtensson det innehaft ifrån år 1720 och derföre till
denne tjd skattadt. Johan Andersson åter dermed icke kunnat gra-
veras. Flatru fiell åter ligga wid Härrdahlen, dett samma tager
ett annat fiell emot kalladt Gröndörren på nordvästra sjdan och
sträcker sig i nordvästen alt intill rikzskillnaden. Tranris och
Hittingz fiell begynnes neder wid Flatruen i Herrjedahlen å nor-
ra sidan och sträcker sig upp efter Owjkn Hallens och Vndersåkers
sjdan en stohr och wid tract liggandes Gröndörren wästanföre
och intill rikzskillnaden. Flatruen och Axhögens lägenheter an-
biuder nu lappen Johan Andersson att gifwa skatt före, likaledes
lappen Jon Anderssons till Skar och Helagz fiell äncka Karin
Tårckels datter at få samma fielltracter. Huruwida desse lägen-

heter kunna tåhla skatt af 2:e lappar har lensman Måns Lambrechts-son till ljka med 2:ne nembdemän dem synadt och tagit i ögnasich-
tet in januarij 1734 hwilcka nu inför retten betyga, at Flatru
fiell ligger söder i från Liungdahlen, Flatruefiell emottager
strax Axhögen å västra sidan sedan Skar och Helagz fiell alt till
rikzskillnaden men Gröndörs fiell där åfwanföre i wäst norren,
Skar och Helagz fiell som lappen Jon Anderssons äncka besitter
emot skatt skall hafwa så gådt som ingen skog, men wid Axhögen
intill Mitodahlen som tillhörer Lustendahls bruuk någon skog
item uti dahlen nedan före Axhögen och Flatruen och å sjdornes
skog, dertill med intyges at å samma tract nog will renar wis-
tas, och för samma orsak äfwen om winteren för wedbrand skull
lapparna härsammastädes sitta fika och fara, men om sommaren
flyttia upp till bara fiellen, nembl. Skar och Helagzfiell item
Gröndörren som bara Jan Anderssons änka påstår nu wara närmast
till Axhögen och Flatru tracten emedan hennes man skattadt för
Skar och Helagz fiell. Johan Andersson åter will wara så när och
gifwa högre skatt för Axhögen och Flatruen som ransachningen af
d. 1 dec. 1733 wisar. Jan Andersson upplägger och nu ett gammalt
taxe och skattebref de anno 1656, meddelt dess fahrfader af fisca-
len Johan Christophersson på Flatru och Tafwehldahls fiell hwar-
med han will bewisa rättigheten till Flatruen höra sig till fast
än på många åhr tillbaka ingen giordt skatt för Flatruen, och
är denne Johan Andersson en fullkomblig karl. Synes männens
utsago och bepröfwande är detta at Jan Anderssons sterbhuus haf-
wa nog tillräckelige och öfwerflödige lägenheter när det till
Skar och Helagz fiell får Axhögen och en dehl af Flatrue, giöran-
des till samman en stor tract hwilken ändå kan tåhla fleras
nyttning eftersom Karin intager andra lappar med sig, men alt
hwad som ligger åfwan före Flatruen och Axhögens västra och nor-
ra ända item äfwen Liungdahlen och så vidare intill rikzskillna-
den kunna upplåtas lappen Johan Andersson, utj hwilcken tract
härtills fikadt och farit åtskilliga lappar som härtils icke gif-
wit någon skatt; Och som retten icke kan ogilla det lappen Johan
Andersson måtte få fielltracten Gröndörren ifrån rikzskillnaden
fölljandes å sjdan Tranris- och Hittingz fiell item Liungdahls
sjdan men stannar utj Flatru och Axhögen deras västra och norra
ända el:r högd men skattelappen för Skaar- och Helagz fiell be-
hålla Axhögen item Flatruen till västra ändan emot den påbudne
skatten, men at lapparna förbiudes sommar tjd beta med sina renar
när Liungdahlen, fremmande lapparna åter at afdrifwas; Förden-

skull hemställes detta högwelborne h:r landzhöfdingens godtfinnande.

6

Ljussnedals bruk
Lappänckan Karin Tårckellsdåtter till Skar och Helagz fiell kiärade till brukzkarlen Erik Swensson om 3:e a 4 st. rens djur hwilcka i denne höst skall bortkommit i skogen åfwan bruket och will förmena det Erich Swenssons sohn skall ned skutit, emedan ett skinn hoos honom är funnit som skutit. Erich Swenssons sohn Swän ärkiänner det han skutit ett summeldiur å fiellet men påstår warit wild reen, efter något twistande härom anbiuder sig Erich Swensson at gifwa Karin nije dahl:r k:mt dermed at undwjka vidare widlyftighet och bekåstnad hwarmed kiäranden icke will låta sig nöja. Och som käranden icke har wittnen tillstädes hwilcka åberopas till öfwertygande; derföre förelägges Karin Tårckellsdåtter at wid nästa ting framskaffa desamma, hwar och icke det skier skall retten afdömma saken.

36

73 r ~~Anno 1735 d. 13 febr. sattes ord. laga ting med Offerdahls tingzlag uti Kiösta af ord. häradzhöfdingen Haqwin Stridzberg =====~~

78 v

11

S.D. uthfäste bönderne Jon Ohlsson och Pehr Nillsson i Bångåsen till ljka med Ohl Ohlsson i Laxåsen att alldeles afhålla sig ifrån fiskiande utj Rööwattnen liggande utj Grubbdahls skattelappfiell, så att de icke skohla tillfoga skattelappen Jon Clemmetsson någon ringaste åwärckan emot förra fallne domb d. 16 febr. 1734 hwilcket och desse bönder förelägges wider det förr utsatte witet, men båten och båthuset, som bönderne anlagdt skall lappen betala efter 4 st. nembdemäns wärdering där de sielfwa icke kunna afföra och afflyttia sådant eller och förenas om skiähligt värde.

103 r

48

d. 13 febr.

Efter praesenteradt stemningzsedell och lensmannens Erich Kiöstad samt nembdemannen Nills Ohlsson i Söråsen gjorde intygan befinnes att flylappen Sachris Mårtensson som sitter huusman i Grubbdahls fiäll har instemt lappen Tohl Sachrisson om en reen, men kiäranden Sachris Mårtensson icke infunnit sig under denne tingztimma att utföra sin saak ej eller låtit anmähla laga förfall. Tohl Sachrisson såsom swarande instälte sig och anhölt att ~~få domb i saken, förklarandes att denne reen tillhördt honom~~

~~Jönsson i Espnäs woro hoos Olof Nilsson i dess köja af tillfälle,~~
sedan desse tillsamman rändt efter biörn och den skutit hafwa de
delt kiöttet och huden sin emellan. Detta alt tillstå swaranderne,
men willja icke att kiäranderne skohla få något af biörnen;
hwillket retten öfwerwägd och finner för rettwist att förklara
det lappmannen Olof Nillsson i denne händelse är berättigad att
äga $\frac{2}{3}$ dehlar i denne biörn då Michell Hindersson i Ahlanäset
med honom nuter $\frac{1}{4}$ de part, men Jöran Mattsson och Pehr Jönsson
i Espnäs med sina lagare $\frac{1}{3}$ dehl af biörnen tillsamman. Uti ex-
penser skohla Jöran Mattsson och Pehr Jönsson bestå kiäranden en
~~dahl: r kmt.~~

189 r Anno 1735 d. 20 martii sattes ord. laga ting med Hede pas-
torat och tingzlag utj Wemdahlen af ordin. häradzhöfdingen
Haqwin Stridzberg =====

191 r 6

S.D. kom för retten afl. lappen Jon Anderssons äncka och sterb-
huus klagandes sig det lappen Johan Andersson will sig intränga
å skatte lapp fiellet Skaar och Hellägz fiell hwillket Jon Anders-
son possideradt i sin lifs tjd; Och derföre är lagt skatt efter
resolutionen å tinget d. 9 decembr 1720 item tillökt skatt för
fiälltracten Axhögen och wid Flatruen efter påbud åhr 1730 och
resol. å tinget d. 30 nowembr 1734. Johan Andersson åter will
icke bestrida Jon Anderssons sterbhuus Skaar och Helagz fiell å
västra sjdan men påbiuder skatt för Axhögen och en dehl af Flat-
ruen, påståendes att Jon Anderssons sterbhuus icke kan tillägna
sig så stohr lägenhet allena. Insisterandes ännu anbudet å förra
ting på Axhögen item västra och norra dehlen af Flatruen efter
som dess förfäder skohla ägdt samma tract. Jungdahls åbo Jöns
Ohlssin gjorde härwid äfwen påstående att få gå med sin hemmans
skog till Flatruen och att få äga Flatruu lägenheter, item
fiällklampen Gröndören som ligger väster om Öijingen. Noch skogz-
tracten Kiäfwedahlen emellan Helagz fiell och Liungdahlen så att
ingen lapp må nedsätta sig i Kiäfwedahlen. Denne Jungdahls åbo
som allena skatter efter fyra trög kan dåck icke bewisa med bref
eller gilltige skiähl att dess hemmans skog skall innesluta Grön-
dörren och Kiäfwedahlen. Efter rättens bepröfwande å förra ting
är Jon Anderssons sterbhuus till Skaar och Helagz fiell tilldelat
och anslagit Axhögen och en dehl af Flatruen emot tillökning af
skatten; Men lappen Johan Andersson få skogz- och fielltracten
åfwan Flatruen Gröndörren intill Jungdahls skog och så sjda
längz wid Tranris och Hittingz fiell; alt intill rikzskillnaden;

Fördenskull pålägges lappen Pehr Andersson att ej tillfoga Jon Anderssons sterbhuus något intrång å sielfwa Axhögen och Flatruen och det wider tijo D:r s:mt där häremot skier, men Johan Andersson låta sig nöja med hwad som honom är anslagen emot utgiörande skatt, nembl. ifrån Flatruen och å Skärfwagen så i nordvästen upp efter Kiäfwedahlen inemot Tranris och Hittingzfiell, och till dess rikzskillnaden emottager, där Jungdahls åboen kan med gilltige skiähl wisa att fiellet Gröndören kommer under dess hemmans skatt förbehålles det honom. Skatten åter blifwer så proportioneradt att Jon Anderssons sterbhuus för sin skogztract och fiell utgör 2 D:r 16 öre men Johan Andersson för den honom anslagne tracten En dahl:r 16 öre s:mt. För oliud inför retten skall Jöns Ohlsson i Jungdahlen böta sina 3 marker s:mt.

194 r

12

Vti den ifrån förra ting uppskutne saken emellan lappänckan hustru Karin Tårckels datter och brukzkarlen Erich Swensson eller sonnen Swen Ersson om 3 a 4 rensdjur som påstås wara skutne af Swen Ersson men änckan tillhörige instälte sig Karin Tårckels datter, och angaf det Swen Ersson utfäst förljkning under denne tingztimma att ärlägga till henne femb dahl:r s:mt, och saken dermed wara sluten, Swen Ersson åter afrest utan låf, ej eller lemnadt till Olof Jönsson Bergman fullmacht att widgå förljkningen; Fördenskull skall Swen Ersson böta sina två dahl:r s:mt.

382 r

~~Anno 1735 d. 16 octobr sattes ordin. laga ting wid Offerdahls tingzlag uti Kiösta by af ord. häradzhöfdingen Haqwin Stridzberg =====~~

395 r

19

d. 17 octobr

Jnnan retten kan meddehla lappmannen Tohl Sachrisson någon resol. eller domb på skattelappfiellet Grubbdahl som angifwes warit dess faders besittning och odahls fiell måtte afl:e Jon Cemetssons äncka el:r sterbhuus höras att befordra twisten om besittningen till lagl. slut, tillordnas lappmännen Påhl Pehrsson i Sösiö fiell och Thomas Pehrsson till förmyndare för Jon Cemetssons omyndige barn, att här öfwer aflägga sina förklaringar wid nästa ting. Emedlertid skahl Tohl Sachrisson låta sig wårda om Grubbdahls fiells häfd pro 1736 efter som Jon Cemetssons äncka utom ~~dess har ett skatt fiell Ansicht kalladt att bestrida.~~

wilden
S.d. ärkiände lappmannen Johan Andersson som sitter åfwan Flat-
ru fiäll tracht att medan han war huus man hoos skattelappen Jo-
nas Andersson för 4 åhr till baka skutit 2:ne sumelar will rens-
diur larsmessotjden på Storsjö skog 1/4 mihl ifrån byen; men att
Jonas Andersson som huusbonde tagit halffparten af skinnen och
kiöttet; icke destе mindre ärbiuder Johan förlikning till Pehr
Pehrsson i Storsjön med 4½ D:r koppm:t, käranden Pehr Persson
åtnöijes med 6 D:r kopp. för hwad som åkommer Johan att betala,
men att han hädanefter afhåller sig, och ansees med straff för
det han redan skutit. Hwilket retten öfwerwegade; Och finner för
rettwist att dömma lappmannen Johan Andersson skiylldig att för
sin dehl betala Per Pehrsson i Storsjön skadan med 2 D:r s:mt
och efter 20 cap. BB L.L. böta 3 marker s:mt, men ährlägga till
kiäranden uti expenser 2 D:r s:mt.

Förekomo lapp qwinnan Karin Tårkillsdåtter och swågeren lappman-
nen Johan Andersson anförandes klagomåhl emot hwar andra om i
trång å lappfiällen wid Flatruen, i det att Karin will alena
tillägna sig både Skaar och Hellagz fiäll item hela Flatrun å
alla sjdor men alldeles uthstänga swågeren. Johan Andersson i-
från sjdan af Flatrun, och afdrifwit honom Johan, och påstår wa-
ra berettigad att beta intill Flatruen och der sittja å des nära
och westra sjda som honom skall wara anslagen efter resolution
å tingen d. 30 nowembr 1734; och in martj 1735 emot den anbudne
skatt; utan des bewisar Johan med ett stedje och taxebref de
anno 1656 d. 15 decembr, att Flatru fiäll tillhördt des farfader
lappen Nils Jonsson, Så att Johan må wara närmare än främmande;
jcke destе mindre will icke tränga Karin el:r lapp Jonas stärb-
huus ifrån den trachten henne är tilldelt sydwest om Flatrun ef-
ter resolution å tinget d. 30 nowembr 1734, och in martj 1735
beswärande sig Johan det Karin emot all billighet will sluta
andra lappar som willja göra skatt, men under slå sig ansenliga
fiäls tracter, emot ringa och alldeles ingen skatt, till att
härska öfwer hela fiällen. Öfwerwägades;

Resolutio

Retten kan icke finna det lappen Jonas Anderssons änka och sterb-
huus kunna sig tillwälla hela Flatru tracten, utan allenast å

westra el:r sydwestra sjdan och in till westra ändan af Flatrun. Lappen Johan Andersson åter nyttia bete och lägenheten in till Flatrun å west nådra ändan. Och som Jonas Anderssons änkia Karin med sitt sällskap oskälligen tillwäller sig mehra lägenhet än hon bör; Så skall Karin böta efter 41. cap. BB.L.L. 9 marker, utj expenser skall Jonas Anderssons änkia och stärbhuus ärlägga till Johan Andersson 2 D:r s:mt.

Nr 37

93 r ~~Anno 1736 d. 14 februarij sattes ord. ting med Offwersdahls~~
tinglag utj Offwerdahls wid kiyrckian af ord. häradzhöf-
dingen Haqwin Stridsberg =====

14 v 31 d. 18 februarij
Emedan intet säkert beskied är gifwit ifrån afl. lappen Jon Clemmetssons äncka och sterbhuus efter resol. å tinget af 17 octobr 1735 om skatte lappfiällen Ansich och Grubbdahls häfd och besittning; derföre skattar retten nödigt det lappen Tohl Sachrisson må antaga Grubbdahls fiell att häfda till dess Jon Clemmetssons sterbhuus interessenter kunna förekomma och wisa säkerhet för ~~begge fiellen.~~

172 r Anno 1736 d. 1 martij sattes ordinarie laga ting med Hede tingzlag i Wemdahlen af ordin. häradzhöfdingen Haqwin Stridzberg =====

176 v 6
Emedan skattelappen till Skar och Helagz fiell Jonas Anderssons äncka och sterbhuus klaga sig det brukz karlarna wid Lussendahl item bönderne i Funäs dahlen, som antagit sig skatt för Gröndahlen item Mitto dahlen och utläija lägenheterne till de norska å Rörås sjdan skohla giöra henne intrång på g:a wallar och gräsljder som g. skohla tillhördt lappfiellet; derföre anordnas sex st. nembdemän till ljka med lensman af Hede att i första sommar syna det å klagade och bepröfwa skillnaden emellan skatte lapp fiället och Mitto dahlen och huru wida Grubbdahlen med skatte lapp fiellet skohla sträcka sig emot hwarandra, då äfwen skillnaden för Gröndahlen lämpas.

425 r Anno 1736 d. 8 octobr sattes ordin. laga ting med Undersåkers tingzlag utj Upplands by af ordinarie häradzhöfdingen Haqwin Stridzberg =====

450 v 33 d. 12 octobr
~~För Flatruu skattelappfiell kan icke bewisas att lensman i Undersåker Jonas Berg uppburit skatterne ifrån åhr 1732 till och med~~

Swerjes lappar en och annan wäldsamhet, har eij eller något skatte lapfiell, förmenes och denne tjden wara antingen i Offerdahls fiellen eller utj Liensfiellen i Närje derföre bör denne Winkel Sachrisson effterslås, och med wederbörandes bijstånd framställas för retten.

666 r Anno 1736 d. 29 november sattes ordinarie laga ting med
Hede tingzlag utj Wemdahlen af vice häradzhöfdingen Nills
Magnus Cedermarck =====

667 v 10

Storsiö byemän tilltala uppå föregången stämning lappen Jon Andersson för intrång å deras afrazland Sarfwählen, med sina renars betande och diurfång. Lappen Jon Andersson åter nekar härtill, föregifwandes det han icke går längre än hans tract sig sträcker; Altså pröfwar retten nödigt att denne åklagade åwärckan bör i första sommar synas och bepröfwas igenom lensman och 4 st. nembdemän och sedan deras bepröfwande å hwillkens tract detta intrång skiedt ingifwas i retten. Denne syn bör resas med kiärändens omkåstnad till vidare laga utslag.

11

Stohrsiö boerne tilltähla äfwen lapparna Johan Andersson och
Tårckell Nillsson om giord åwärckan å deras afrazdland. Detta
 uthställes äfwen till syn af lensman och fyra st. nembdemän.

12

Stohrsiö boerne tilltahla lappen Nills Tårckellsson ang:de ett å deras ägor nedfält rensdjur, hwillket de påstå dem böra ärsättas och betahlas. Nills Tårckellsson nekar icke härtill, men påstår det han sedan rensdjuret war nedskutit, har tillbudit Stohrsiömännerna det att återtaga, ärbiudandes sig och att wid nästa ting det med skiähl och wittnen bewisa, och derföre uthställes saken till nästa ting, då Nills Tårckellsson förelägges att framskaffa sina skiähl och wittnen om det af honom föregifne giorda anbudet, där parterne dess förinnan intet kunna komma här-om öfwerens och förlikas.

13

d. 30 nowembr

Anders Jonsson i Jungdahlen har låtit instämma lappen Johan Andersson för en brukad och förderfwad båth, men förklarade sig wara förljkte således: att Johan Andersson till honom betahlar två dahl:r s:mt hwillket och Johan Andersson nu inför retten uth-fäste; derföre låter retten och härmed bero.

91 r

Anno 1737d. 28 februarj sattes ordi. laga ting med Hede
tingzlag utj Wemdahlen, af ordinarie häradzhöfdingen
Haqwin Stridsberg =====

94 r

8

d. 1 marti

S.d. förekom Hallfwar Olofson i Wembdalen och Lars Pehrson i Storsjön, begiärandes på Jöns Olofsons och des halfgårdsmäns i Jungdahlsens wegnar, det retten wille till följje af General Major och Landzhöfdingen högwellborne h:r grefve Carl Gustaf Bielkes remiss till häradzretten under d. 7 aprill 1736 förtaga sig ransachning och bepröfwande om Jungdahls hemman kunde till nyttning öfwerlåtas fiell tracterne eller Jungdahlen lappfiellen äfwen intill liggande, men lapparna som fådt dem i besittning effter tingzrättsransachningar ifrån åhr 1726 till och med åhr 1736 emot bepröfwadt afrad, måtte derifrån gå; CronoBefallningzman welbetrodde Petter Spårenborg instälte sig och nu att härwie bewaka cronans rett, effter herr landzhöfdingens å:de remiss och inlade Sporenborg sitt memorial i retten detta angående hwilket upplästes och sedan lades ad acta, utom des inlade Sporenborg ett concept af brukspatron wid Lusendahls kopparwerck Anders Flors supplique till högwelborne h:r landzhöfdingen af innehåll att någon dehl af fiell tracterne som lapparna sittja på nembl:en Helagz fiellet Flattruen och Axhögen skulle inkomma på bruks skogen och åll des slåtter och någon skog som nödig till bruket och fåbet blifwa angrepen; Och derföre lapparna att afflyttjas ifrån bruksskogen. Lappen Johan Anderason hwilken sitter utj fiellen äfwan Jungdahlen och Flattruen instälte sig och nu af det tillfället att Jungdahls åboo honom instembdt om intrång på des häfder intill eller wid Flattruen; Men denne lapp påstår, att fiell tracten som han besitter effter rettens bepröfwande af åhren 1733, 1734 et 1735 icke skall kunna dragas under Jungdahls hemmans skog utan långt derifrån liggande mindre widkienna Jungdahls kopparwårk, utan skall wara g:a skatte lapp fiellen Tafweldahl och Flattruen tillhörige, hwilka des farfader haft i bruk och besittning effter taxebref de anno 1656, han Johan och i senare åhren tilltrådt, påståendes det ingen will utsluta honom derifrån så länge skatten aflägges; utan Jungdahlsboerne oskåhl:t willja uttränga honom, på det bönderne skola få hela fielltracten under sitt hemman, men icke mähta dem bestrida, utan leja till andra, härwid giorde och Lars Pehrson för sin och de andra i Storsjön påstående att lapparna måtte afgå, så att

Storsiöman måtte få wara säker ifrån intrång och skada på deras afradzfiell och skogztract Särfwålen som skall sträcka sig å norra sidan. Härom sökte häradzhöfdingen utj sittjande rett att få tillförlåteligare eller närmare utredning; Men war icke mächtig dertill, efftersom en och annan osäker berettelse, äfwen gensago - å begge sjdor - giöres. Jungdahls åbo fans skatta effter jordeboken för fyra tråg som allena ränta 14 öre sillf:mt; men ärbiuder sig nu att påtaga ökeskatt half tråg, der han får fiell- eller skogztracterne Skierfwagen, Skiärfdahlen och Kiefweldahlen under hemmanet. Effterfrågades huru långt desse lägenheter skola gå upp i fiällen, men derom kunde Jungdahls åbo och fullmächtigen icke gifwa beskied. Lappen Johan Anderson förklarar icke willja tillägna sig under skattelappfiellet lägenheten som faller närmast och intill Jungdahlen, allenast den der äfwanför Flatruen; Men Jungdahls åboen och cronobefallningzman Spårenborg wille hafwa denne lapp alldeles bort ifrån fiellen och den tract som beskrifwes utj rättens bepröfwande som protocollen af åhren 1734 et 1735 innehålla. Den som talt för Jungdahls åboen tillsades att gifwa sitt påbiudande å desse fielltracter till åhrlig afrad; men wille icke giöra det annorledes än taga högre trögskatt på hemmanet, och att hela lägenheten med skogz- eller fielltracterne sedan skall höra hemmanet till. Till att ärhålla säkerhet om Jungdahls by retta ägor effter sitt skattetahl fyra tråg, och huruwida dee äro af-rösade ifrån kringliggande cronoallmeningar, och skattelappfiell, sökte häradzhöfdingen att få underrettelsse, men för Jungdahls ägare kunde härom icke gifwas något besked, utan ärkiännes att byens ägor icke äro rätteligen afskillde, mindre afrösade ifrån äfwan och kringliggande allmeningztracter och fiell, utan uppgifwes härtills gådt med nyttingen så långt dee förmådt; Befallningzman Spårenborg sade och således wara mäst i hela häradet för dee byar som stöta emot allmenningen. Häradzhöfdingen ärindrar sig att Tafweldahl, Flatruen och Hittingz lappfieller, måtte stå utj Jemtelandz jordebok såsom gamla skattelappfiell, och effter gjorde berettelser wid Undersåkers ting i Jemteland skola på nedra sidan stöta emot Stoorsiön och Jungdahlen, och will förmenas att Tafweldahlen med Flatruen är det samma som lapparna Anders Mårtenson och

Johan Andersson tagit i besittning; Skar och Helagz fiell åter
liggande här i Herjedahlen hwilket lapp Jonas sterbhuus inne-
hafwer. Befallningzman Spårenborg och Jungdahls åboen eller des
fullmächtige påstodo, att endera måtte afgå, men besynnerl:n
lappen Johan Andersson alldeles. Häradzhöfdingen sökte att få
wisshet huru långt Jungdahls åbo will gå med sitt hemmans skog,
och med hwad skiähl, men får icke annat besked af honom än det,
wj gå så långt som våra nyttningar sig sträcka där och här utj
skogztracterne, wj utgiöra och som andra bogskatten effter hwil-
ken wj och tillrächnas skogen; och willja Jungdahls samt Stoor-
siömän sluta effter en attest eller wittnessskrifft utgifwen af
en ländzman och hembdeman af Hede år 1628 d. 12 februarj att
Jungdahlen ligger utj Hede allmenning, och dereffter draga skat-
ten för skogen; samma åberopade attest, upplästes och fans angå
Stoorsion och Jungdahlen huru dee blifwit anlagde, detta docu-
ment lades ad acta. Cronobefallningzman Spårenborg will säja,
att bågs-katten fölljer skogarne, och äfwen det sluta af åf:de
attest de anno 1628 d. 12 februarj; och att bågs-katten flyter
af skogarna, hwilket nembden willja hålla med. Häradzhöfdingen
anmodade Spårenborg och dee andra, att uppte säkra resolutioner
härom till styrcko; Spårenborg swarade så har iag hört. Spåren-
borg anmodades att ingifwa här om sitt skrifftel:n effter som
han will styrcka ål:de bymäns tahlän, men swarade denne gången
behöfwer iag icke detta, det är nog att jag förklarar meningen.
Nembdeman Jon Erson i Långåen med några andra af nembden tahlä
emot lapparna, att under afradz tjden ingen lapp infunnit sig å
fiellen, så att wij bönder i Hede sochen, den tjden hafft frj
och obehindradt nyttning på skogarna till fiells; Men sedan fre-
den blef, och lapparna satt sig neder i fiellen, förtages så
wjda nyttning. Härpå giordes ett och annat påstående emot lappar-
na, att dee börja flyttja ifrån fiellen, och att särdeles lappen
Johan Andersson måtte afgå, föregående upplästes; då Spårenborg
ändrade sig således, och säger bogskatten flyter ifrån Norjes
tjder, och fölljer icke allenast person utan och flyter af sko-
garna som kan slutas af documentet de anno 1628 d. 12 februarj.
Häradzhöfdingen påfordrade säkrare skiähl härtill, och att Spå-
renborg wille lemna sitt skriffteliga härom tillstyrcko, men swa-
rar iag behöfwer nu icke det giöra. Halfwar Olofson tahlar för
Jungdahls åboen säger, Jungdahls hemmans ägare har gådt längre
i gamla tjder i det han fiskiadt utj Helagzsiöarna, men i senare
tjder afskåren, så att han icke fådt gå så långt han hunnit och

Turbo
7/19

kan nu icke tillägna sig sådant. Befallningz/man/ Spårenborg påyrckar att bönder som sutit wid hemmanen par hundra år böra altjd wara säkrare än laparna, lapparna åter afgå ifrån fiellen. Spårenborg anmodades om närmare skiähl härtill och det skriffteligen; men wägrade att lemna vidare skriffteligt. Upplästes. Härwid inkom tiggarelappen Mårten Tomson, och talar ett och annat emot lappen Johan Anderson, det han bör afgå ifrån fiellen. Lappen Johan talar och mycket om förtryck och osanna berättelser. Upplästes. Hwarpå parterne tillsades afträda, så att rättens ledamöter kunde få öfwerwäga sig emellan, men Spårenborg säger häremot, iag är ingen actor eller part, utan å embetes wegnar effter befallning tillstades, och har inlagt mitt memorial i saken om cronans rett och säkerhet och kan iag icke finna mig skyldig att afhålla mig om röstande, utan begärar extractum protocollj härom. Häradzhöfdingen sade sig hafwa nödigt att skrida till öfwerwägende med nembden; Och att Spårenborg måtte så länge afträda; hwilket Spårenborg och nu gjorde. Upplästes, hwareffter nembden tillsades af häradzhöfdingen att afgifwa sin mening; Och yttrade sig således: Allmogen åstunda att blifwa af med lapparna, så att dee alldeles komma ifrån fiellen. Nembden påmintes att en ren process icke allenast fordras, utan och att skiählen måtte ärhållas och bepröfwas. Nembdeman Lars Pehrson i Stoorsiön som under action talt för Jungdahls bonden, äfwen för sig sielf och Stoorsiö bymän, fans sitta inne i retten här under, och begynner äfwen att tala till öfwerwägende; derföre befaltes honom att taga afträde. Nembden säija så sin mening wij willja blifwa af särdeles med lappen Johan ifrån fiellen. Häradzhöfdingen gaf till underrettelse att lappfiellet Tafweldahl och Flatruen stå för skatt utj Jemtelandz jordebok, så att det icke är så lätt till görandes att afdrifwa en skattelapp, så att fiellen blifwa öde, eller och att lägga stora skogz- och fielltracten under hemmanen att blifwa des äga, utan bör retta beskaffenheten med sina skiähl först utransackas, och sedan bepröfwas effter högwelborne h:r landzhöfdingens remiss; Altså aflade häradzhöfdingen sitt betenckande. Emedan cronofogden Spårenborg drifwer saken emot lappfiellen och talar å Jungdahls bondens sida; Så finner iag likmätigt Konbl. Maij:ts nådigste resolution och unni-versale bref af d. 26 januarj 1737, det Spårenborg bör afhålla sig ifrån det öfwerwägende som rättens ledamöteroundwikeligen måste hafwa sin emellan. Och som iag nu får så stort rådrum, att afgifwa mitt bepröfwande öfwer sielfwa saken; Så har iag tagit

det i öfwerwägande: Påståendet som giöres att få lägga desse skogz- och fielltracter under hemmanet Jungdahlen emot anbudne ökeskatt på hemmanet nembl:n trågskatt och föllachtel. sedan att förswaras som hemmans äga; finner iag icke wara lofl. eller enligt med Swerjes lag utj jord och B.B. ej eller kongl. stadgan de anno 1734, och unniversale af åhr 1735, utan böra bohlbyen med rå och rör wara afskillde, att utwisa des retta äga i skog och marck, men andras ägor besynnerligen crono allmenning för sig sielf, att beskattas när låf dertill ärhållles af höga wederbörande, äfwen likmätigt högwelborne herr landzhöfdingens resolution af d. 7 aprill 1736; att stora skogz- och fielltracterne som ligga åfwan för Jungdahls hemman inemot Jempteland och riksskillnaden måtte wara skatte lappfiell, lærer wara oförnekel:t; och som skattelappfiellen stå utj Jemptelandz jordebok, hwaribland ett af desse är som nu omtwistas; Altså att få retta beskaffenheten både om belägenheten och gamla räntan eller skatten, finner iag helt nödigt, att detta ställes till vidare ransachning och utredande wid Vndersåkers ting i Jempteland, hwarest opartisk nembd är att tillgå. Men att skillnaden emellan Jungdahls byskog och skattelappfiellen bör lagligen förfatas; hwilket på det sättet bör skiee som Kongl. Maj:ts nådigste stadga om skogar förskrifwer; huruwida Lusendahls kopparwercks brukzskog skall sig sträcka och sammanstöta med ål:de byskog och skattelappfiell utkommer på laglig undersöchning, hwilket alt nembden nu bifölle och resolverades. Jnnan retten kan effter General Majoren och landzhöfdingen högwelborne h:r grefwe Carl Gustaw Bielkes remiss af 7 aprill 1736 afgifwa sitt bepröfwande om skatte lappfiellen eller stora allmenningztracterne liggande emellan Undersåkers i Jempteland och Hede tingzlager i Herjedahlen samt riksskillnaden, hwilka skola stöta emot Jungdahls och Storsiö byars skog; finner retten nödigt att intaga närmare beskaffenhet både om belägenheten och gamla räntan eller skatten; och derföre ställes detta till vidare uträchning och utredande wid Unders/åkers/ ting utj Jemteland, som infaller d. 28 martj 1737, hwarest lapparna tillika med Jungdahls hemmans åbo eller ägare skola hafwa frihet att sig inställa, till att derwid höras äfwen någon på cronans wegnar. Föregående resolution publicerades den 2 martj förmidagen, för alla wederbörande dem till rettelse.

~~Efter det denne dag d. 2 martj, rettens resolution war afsagd utj eronebefallningsman Spårenborg och flere andre bönders åhöro,~~

hållit renen hoos sig ännu och behåller; derföre dömmes hustru Anna Påhls datter beretigadt att taga summel renen åter, men Mattes Larsson skyldig att swara af foder med en calf som skall wara 2:ne åhr, och ärlägga utj rettegångz kåstnad en dahl:r 16 öre sillfr:mynt.

164 v Anno 1737 den 28 martii sattes ord. laga ting med Undersåkers tingslag med kyrckan, af ordinarie häradzhöfdingen Haqwin Stridzberg ====

2

Ländzman Jonas Berg anklagade Johan Hansson i Röo och Olof Pehrssons äncka ibidem, item Jon Pehrsson och Olof Gunarsson i Wassnäs af Kall, för det dee i förledit åhr och detta låtit lappar sittia å deras båhlby och afradzskog. Swaranderne neka der-till att hafwa gifwit lapparna låf att sittia på bohlbyskogarna, utan som lapparnas skattfiäll stöta emot afradz- och byskogarna, så flyttia dee på åtskilliga ställen.

I:m willja och swaranderne säja, att dee icke äga skogen, utan allmenningztracten till fiälls som andra bönder innehafwa. Up-lästes och öfwerwägades. Jnnan lapparna framskaffas, kan retten härtill icke något giöra.

427 r Anno 1737 den 4 october sattes laga ting med Undersåkers tingzlag af ordinarie häradzhöfdingen Haqwin Stridsberg ===

440 r 17 d. 6 october

S.d. intygade nembden, at lappdrängen Jöns Jacobsson om sina 23 åhr förra åhren warit uti tienst hoos bönder uti Offerdahls sochen, och propsten dersammastädes war magister Abram Burman, äfwen sidst här uti Kall sochen innewartande åhr, witterligt icke annat än han skickat sig ehrligen; men at denne lappdräng är lappen krypp Jacobs sohn, afladt uti giftet med hustrun Ingrid Tomas datter; warandes nu sinad, at begifwa sig till sin moder hustru Ingrid Tomas datters slächtingar uti Norges lapp-marck; derföre lemnas detta Jöns Jacobson till bewis, och be-fordras hoos wederbörande.

627 r Anno 1737 d. 28 nowember sattes ord. laga ting med Hede tingzlag utj Wemdahlen, af ordinarie häradzhöfdingen Haqwin Stridzberg =====

641 v 20 d. 30 nowember

Efter resolutionen å förra ting d. 2 martii 1737, är under-sökt wjd Undersåkers ting d. 30 martii detta åhr om Flatru fiell dess belägenhet och beskaffenhet, hwilken hålne protocoller der sammastädes wi har; Och nu upplästes i retten, hwaraf finnes at

Flatruu fiell liggande emellan Jemteland och Herigedahlen warit gamalt skatte lappfiell som ännu står utj Jemtelandz jordebok för skatt. Häradsfogden Spårenborg före kallades i retten och tillfrågades hwad han här wid kan hafwa at påminna; men förklarade sig: iag har förr icke haft mig kunnig retta beskaffenheten om detta fiell, nembden ärkiänna och nu at beskrifningen om lapparna i Undersåker med ländzman dersammastädes giort om Flatru fiell måtte wara rett. Seris fiell som står i Jemtelandz jord bok jemte Flatrun, wetta nembden och lapparna här i Herigedahlen icke hwarest det skall wara, men lappen Johan Andersson som nu sitter wid Flatruen will uttyda Serjes fiell wara Serfwe eller Serfdahlen gränsande å sidan af Flatru fiell närmare till Hede och Storsjön, men gammal warit under samma skatt med Flatru fiell. Tafweldahls lappfiell åter stöter äfwen emot Flatruu skattefiell. Nembden tillsades ännu at gifwa sitt bepröfwande, huru wjda sådant skattelapfiell skall kunna effter häradsfogden Spårenborg påstående läggas under Jungdahls hemman till tråg skatt, men förklarade sig ej kunna finna at Flatru skatte lappfiell effter begäran och drifft å förra ting läggas under Jungdahls hemman a 4 tråg skatt, emot anbuden trågskatt. Härads höfdingen fandt och det wara orimligt och emot skogz ordningen af år 1734, men besynnerligen uniwersale af år 1735, men som Storsjö byemän effter resolutionen och ordres af d. 20 julii 1732 antagit åhrlig taxa för Serwählen en D:r 24 öre redan utj räkenskaper för Herjedahlen bland afradzland upptagen så synes at skatten på Flatru fiell ej kan högre upptagas hädaneffter än till en D:r 16 öre eller en D:r 24 öre sillf:mynt, då Seres och Flatru fiells skatt effter senare åhrens jordeböcker blifwer 3 D. eller 3 D. 24 öre sillf. Skatten på Skaar och Helagz fiellen åter till en D:r 8 öre s:mt effter attest d. 20 decemb. 1720 böra stå som den redan ibland skattelapfiellen i Herigedahlen är upptagen, emedan Skar och Helagz fiell tracter äro wjda. Fiell och skogztracterne Skierfwagen, Skiarckdahlen och Kiefwedahlen som Jungdahls boer å förra ting hafwa påaskat at få lägga under sitt hemman; kunna och icke skilljas ifrån sitt gamla skattelapfiell Flatrun och Seris, emedan Flatruen fiell då skall komma allena at bestå af blåta höga berg och icke kunna draga någon skatt, utan der Jungdahls hemmans ägare will dem hafwa emot afrad bör han taga på sig Flatru fiells skatt, Jungdahls ägare är nu icke till städes, men lappen Johan Andersson som påstår få blifwa wid g:a. Transport 22 §

Vjd gamla skatte lappfiellet, när saken togz före åter d. 1 decemb. fans Spårenborg wara afrest. Rettens ledamöter stannade således utj fölljande bepröfwelsse. Efftter den drifft och påstående som är giordt å förra ting at skogz och fielltracterne som ligga sunnan och wästan för Jungdahlen Seris och Flatrun måtte läggas under Jungdahls hemman emot ökeskatt af tråg som wjdkomma bondehemman kan retten icke finna wara tillåteliget, emedan på det sättet g:a skatte lappfiellet måtte läggas öde och dess gamla ränta som står i jordeboken alldeles gå cronan till mistning, utan bepröfwar retten der Jungdahls bonden eller någon annan af Hede eller Wemdahls sochne män, will antaga de fiell tracter som höra till gamla skatte lapp fiellet Flatrun, böra de swara särskilt ränta som de nu fölljer. Och som skattebonden i Jungdahlen kan wara säkrare än lappar, så bör han stå för Flatrue fiell för en D:r 16 öre eller en dahl:r 24 öre sillf:myntz afrad, men Storsjön ännu behålla Serwedahlen emot den afrad en D:r 24 öre, då gamla lappskatten för Flatrun och Seris eller Serfwedahlen 3 D:r sillf:mynt är och inbegrepen; Och har wehl häradzfogden Petter Spårenborg å förra ting angifwit någon o-skiählig drifft och utlåtelssse äfwen utj inlagde memorialer, dock åtwarnas för denne gången at wachta sig för sådant der han will undgå answar och böter. Detta rettens bepröfwande om skatte lapp fiellen, som ställes under höga wederbörande.

Nr 39

~~Anno 1738 d. 11 october sattes laga ting med Oferdahla-
tingzlag utj Altssen och Kjösta af ord. häradzhöfdingen
Haqwin Stridzberg =====~~

29

d. 14 october

Sedan lappen Tohl Sakrisson, hwillken effter resolutionen af d. 14 october 1736 kommit tilljka med lappen Pål Persson af Sösiö skatte fiell, at bruka Ansettz skattelappfiell afl:ne lappen Jon Clementzsons barn till handa, ra mehra genom döden är afgången, sittandes Tohl Sakrissons änka i fattigdomb; derföre till att bjbehålla detta Ansättz skatte fiell utj sitt retta bruk, och at ej missfara för Jon Clemmetssons barn; kjänner retten lappen Pål Persson god at allena antaga och häfda Ansettz skatte lapp fiell, med dee willkor som resolutionen af d. 14 oet. 1736 förmår, emedan denne Pål Persson är enn mächtig-lapp.

59 r

Anno 1739 d. 12 februarj sattes laga ting med Offerdahls
tingzlag, af ord. häradzhöfdingen Haqwin Stridzberg =====

62 v

9

Lappen af Sösiö skattefiäll Pähl Persson, som tilljka med Tohl Sakrisson brukat skattefiället Ansätt Jon Clemmetzssons barn tillhanda, effter häradzrettens resolution af d. 15 october 1736, förehålles att ej utstänga Tohl Sackrissons sohn Olof ifrån den nyttning som fadren warit berettigad till utj sin lifztjd.

95 r

Anno 1739 den 26 februari sattes laga ting med Hammerdahls
tingzlag utj Åhsen, af häradzhöfdingen Haqwin Stridzberg ==

103 v

11

d. 27 februari

Efter giord intygan will Per Jonsson bewisa, at han tillhandlat sig af lappen Olof Nillsson på Årnäsfiellet fiskiewattnet Storrwattnet kallad, emot erlagde två dahl:r sillfrmynt; Likaledes at Jöran Mattsson i Espnäs tillhandlat sig af lappen Tohmas Nillsson på Årnäset fiskiet Gåxås wattnet kallad emot tre D:r 16 öre sillfrmynt. Hwarpå desse nu anhålla om rettens stadfästelse, men erbiuda at gifwa till cronan för hwartera fiskiet hwar för sig åtta öre sillfrmynt åhrlig taxa. Och resolverades. Jnnan retten kan sig här öfwer behörigen utlåta, böra lapparna Olof Nillsson och Tohmas Nillsson höras här öfwer när dee framställes af köparne.

587 r

Anno 1739 d. 29 nowember sattes laga ting med Hede tingzlag
utj Wemdahlen af häradzhöfdingen Haqwin Stridzberg =====

594 v

12

d. 1 december

Effter lendzmans af Undersåker Jonas Bergs och nembdemännen Jon Jonssons i Högen och Pehr Olssons i Hallen utgifne attest under d. 9 october 1739 bewisar brukz inspectoren wehlbetrodde Anders Floor, att lappen Johan Andersson till Flatru fiäll är instembd till detta Hede ting att stånda Floor till swars utj hwad sidstnembde har att till tala Johan Andersson om malm streck, af koppar som Floor i denne nästledne sommar upphittadt och påfunnit utj Herrjedahls fielln in emot Jungdahlen; men lappen Johan skall angifwit sig för uppfinnare, och anwist andra; till att utföra denne sak instälte sig nu Floor under denne tingztjma; men effter upprop fans Johan Andersson icke tillstädes kommen, har eij eller låtit anmela något laga förfall, hwaröfwer karenden Floor sig beswerade; och föredrager att Johan Andersson tilljka med lappen Mårten Andersson äfwen emot tagit trenne stemningar

neml:n å lapparna Krus Tomas, Anders Mårtensson, Anders Jonsson och Anders Fiellström nock till tullnären Johan Hammar och bonden Olof Olofzsons i Jungdahlen son den yngre, samt ankans der sammastedes son Olof Olofzson att inställa sig till detta ting såsom wittnen att aflägga sitt betygande utj denne sak; Men desse ej eller sig instält under denne tingztjma; Allenast att tullnären wehlbetrodde Johan Hammar insändt till häradzhöfdingen ett sitt bref dateradt Funesdahlen d. 26 november 1739 hwar utinnan han ärkänner sig hafwa ärhållit stemningen men uhrsächtar sig icke kunna afresa från tullen emedan besökaren måst fara till tinget och aflägga embetes eed. Dock aflemnar Hammar sin attest, till wittnes måhl och betygande, af det innehåll att inspectoren Floor wjd sin återkomst ifrån fiellen nestledne sommar omtalt hafwa utj det så kallade Härångzskalet funnit malms anwisning äfwen låtit Hammar see några stenar, då bokhållaren af Lussendahls kopparwärck Hans Bergling war närwarande samma gång, Floor äfwen uppwist malmstenar från Jemteland. Inspectoren Floor sade sig warit i Kieswjdahlen och Jungris hoos lapparna, och der med största fljt söcht mallms uppfinnande; men beklagat att ibland malm ginstorne som utj stenorne sittia finnes döda bergzarter; hwilket Hammar med liflig ed kan och will besanna om så påfordras skulle. H:r Floor upplade nu trenne skrifftelige attester den 1 af den 2 november 1739 utgifwen af brukzförwalltaren Erich Sparrman, den andra d. 10 nowemb. 1739 utgifwen af pastoren och probsten i Offerdahl h:r magister Abraham Burman och den tredie gifwen d. 14 november 1739 af regementzskrifwaren Johan Sundell den älldre och yngre, alla lydande der om att Floor femte dag pingest detta år wjd sin ankomst till Handöhl af Åhre sochen i Undersåker; wjd tillfrågan hwad wäg han kommit ifrån Lussendal berettat sig rest förbj Jungdahlen och der i nägden på åtskilliga ställen funnit god anledning till koppar malm och att willja wjd hemresan noga besichtiga de samma, icke twiflandes at ju der skulle kunna inrettas fördelaktigt kopparwärck effter som malm sträcken hade god malmgång liggande för sin skiöhl, dertill med god lägenhet på skog; hwilket äfwannembde attester närmare wisar. Floor berettar och nu att han ifrån sin åter resa ifrån Handöhl nogare utsedt malmsträcken och dem påfunnit på några ställen ifrån Jungdahls by ungefär $\frac{1}{2}$ mihl $\frac{3}{4}$ och 1 mjhl utj wester west norr och i norrden, till den ändan i nästledne sommar uppehållit sig i Jungdahls by, deras fäbodas hoos lapparna och i bergen 10 a 12 dagar med utsökningar hwilket Jungdahls bön-

derne och lapparna som instembde skola kunna intyga men nu ute blifwa. Lappen Johan Andersson äfwen samma gång warit med Floor ett stycke i fiellen och hört Floors yttrande om malm strecken, men under Floors wistande i Jemteland denne sommar och höst angifwit sig för uppfinnare af malm strecken utj Kieswjljen; Och som Johan Andersson således farit med osanning derföre begärar Floor att dess rett måtte blifwa honom förbehållen så som första uppfinnare, men lappen Johan Andersson förklaras owärdig härtill; och såsom den hwilken farit med osanning; Utfrågades om något oföre skall kunna hindra Johan Anderssons framkomst ifrån Flatru fiell; men befant att oföret intet kunnat hindra honom effter så som en annan ung lappdräng Torkill Jonsson wjd namn ifrån Flatru fiell och Johan Anderssons kojelag framkommit till tingzplatssen under denne tingztjma. En gammal bonde ifrån Mässlingen Pehr Pehrsson wjd namn med sin hustru äfwen infunnit sig till tinget utj en annan instembd sak, warandes ifrån Mässlingen till Flatru fiäll ungefärligen trefierdedels mjhl. Käranden Floor will icke twifla der på att Jungdahls böndren och lapparna såsom wittnen undfådt häradzhöfdingens utfärdade stemning, effter som tullnären Hammar så som wittne erhållit stemning utfärdat samma dag, gamla nembdeman Pehr Pehrsson af Mässlingen tillstädes intygar att lappen Anders Fiellström ärhållit stemningen. Dock har Floor icke att uppvisa attest eller bewis der om at Jungdals bönderne och dee andra lapparna fått stemningen. Föregående protocoll upplästes, då bokhållaren wjd Lussendahls kopparwärk mons:r Hans Berglind inlade utj retten ett sitt memorial hwilket upplästes; hwar utinnan anföres, emedan Berglund förnimmer att den af inspectoren Floor föredragne sak angår den malm skierpning som h:r principalerne af Lussendals bruk i nästledne sommar i detta år igenom dess fålck låtit upptaga och bearbeta, och dem owettandes nu om uppfinnaren retten, dertill twistat; Altså begärar Berglund på deras wägnar att med denne sak nu hafwas anstånd till nästa ting, då dess principaler kan hafwa tillfälle sin angelegenhet här wjd låta bewaka, anhållandes om extracto protocolj. Floor förklarar iag har instemt lappen Johan Andersson och weet icke hwad h:r intressenterne af Lussendahl willja härwjd göra emot mig utj min rett. Utfrågades huru lång tract kan wara emellan Lussendahls koppargrufwa och Kjeswjdahlen eller Ljen; gamla tållfmannen af Mässlingen och hembdemannen Jon Hallfwarsson i Funesdahlen intygar wara wehl fyra mjhlar ifrån Lussendahls grufwa ifrån Lussendahls hytta åter till Kjeswjljen wehl femb mjhlar.

Föregående protocoll upplästes hela hållit. Och resolverades. Inspectoren wehlbetrodde Anders Floor har lagligen att fullfölla den rett som han förmenar sig kunna tillfalla effter Kongl. Maj:tz nådiga förordningar af åhren 1649 och 1723 utj dee angifne uppfundne malm streken; intressenterne af Lussendahls koppar wärk åter att å wederbörlig ortt lagligen påtala och utföra hwad dee finna sig befogade till. För uteblifwande skall lappen Johan Andersson till Flatru böta två dahl:r sillf:rmt.

~~Ur Landskontorets i Gävleborgs län koncept maj 1734, landsarkivet i Härnösand.~~

d. 21 Maj 1734.

267. Owijke Tingz protocoll d. 1 febr. 1732 om Lappprättan för Tåssåhs fiellet.

Crono Befallningsman Wälb:de Anders Sundberg har lijkmatigt föregående Tingz ransakning att för Tåssåhs fiället af Tårckil Nillsson infordra 16 ./. S:r:mt ifrån och med 1732 såsom en tillökning på den förra lappprättan a 1 D. S:mt för detta fiäll, åliggande Häradzskrifwaren samme tillökning uti 1733 åhrs Jordebok och så frandeles att i acht taga, jämbwähl och pro A:o 1732 denne tillökning Kronan till godo berächna uti 1733 åhrs restantie rächning. Gefle d. etc.

Uti T frånw.

J.M.H.

N.B.

Ur 1721 års verifikationsbok för Västernorrlands län, kammararkivet.

pag. 53. Wijd håldne ordinarie Ting med Hede Pastorat d. 9 Decemb:r 1720 är Lappmannen Jöns Andersson emot åhrl. afrad 1 D:r 8 ./. Silf:mt oplåtit Skaar- och Helagz fjälle och således uti 1721 års Räkenkaper komme at optagas. Actum ut supra

Uppå Häradz R:ttz wegna

Haqvin Stridzberg

L.S.

~~Ur Gävleborgs läns landskansliss koncept 1693, landsarkivet~~

Hede tingslags häradsrätts arkiv (landsarkivet i Östersund).
Domboken den 22 november 1769, fol. 143 r.

S:D: Uti upskutne Saken emellan Lappmännen Thomas Nilsson Krus, Olaus Jonasson och Nils Andersson Kärande samt Ljuhsnedals Bruks arbetare Jonas Flygare och Olof Ersson swarande ang:de det desse bygdte Fäbodar å betesmarken emellan Bäckdals och Källsåsarne i Mittudalen hwarest käranderne och deras förfäder af ålder haft rättighet, emot årlig skatt til Kongl. May:t och Kronan at beta sine Renkreatur, kommo parterne efter et widlyftigt twistande således öfwerens, at Käranderne få med sine renkreatur ^{wisrar} ~~Vicke~~ allenast å sine af gammalt nyttjade Fjelltracter Axhög Skar Helags och Flatruns fjällen utan ock emellan sistnämnde fjäll och Mittueliwen alt i från Dattsjöarne i en rätt linea intil bäckdalsåsen strax öfwanför de nya åkärade fäbodarne hwaremot lapparne ej skola göra Bruksarbetarne något intrång söder om berörde linea ej el:r desse med boskapsbetande tilfoga Lapparne någon skada norr om lineen emellan Dattsjöarne och Bäckdalsåsen. och sådant alt wid det wite som Häradets Rätten pröfwar skjälighet parterne å ömse sidor förelägga, dock at fäbodeägarne wid Dattsjöarne få hädanefter som härtils nyttja sine omkring berörde sjöar af gammalt tilhörige lägenheter. Och som parterne föregående förlikning wid upläsande årkände så fant ock Häradets Rätten skjälighet densamma til obbrottslig efterlefnad at gilla och stadfästa med skyldighet för parterne å ömse sidor at wid 10 d:r Silf:mts wite utom böter efter lag, å öfwannamde betesmarker och lägenheter utöfwer denne stadfästade linea ej i någor mätto hwarannen något skada tilfoga.

*cu
ne*

vilegier och Documenter, häremot gjorde Protester kan jag denna ansökning eij bifalla, utan bör Lappmannen And:s Joensson låta sig nöija med hwad han förr innchaft samt med sine Rens diur der inom förblifwa.

Gefle L.C. den 21 Julii 1761.

Fr. Sparre

Pet. Gagner.

Bilaga nr 20

Ur landsarkivets i Östersund Resolutionsböcker 1810 - 1818
(A VI:1), landsarkivet i Östersund.

N:o 40.

Utslag uppå den af Lappmännen Hans Andersson, Anders Nilsson äldre, Anders Nilsson yngre och Lars Johansson samt Martha Andersdotter och Märta Israëlsdotter i Mittådahlen gjorde ansökning, at emot årlig afrads ränta af Tre R:d:r 16 sk. B:co til Kongl. Majt och Kronan, vinna rättighet att til deras rens djurs underhåll begagna Fjäll-tracterne ifrån Storsjön, Ljungdalens och Messlinge Byars område, öfver Ne- och Mittådalarne och till den gräns emot Ljusnedahl och Funisdalen, som skulle komma at gå ifrån en bäck, hvilken nedfaller emellan Mittå Kläpparne, til det ställe, där så kallade Tvärån nedlöper i Ljusne Elf, så ock vidare til Haftorstöten och Rikslinien; öfver hvilken ansökning Ljusnedahls Bruks ägare Herr Zacharias Wiklund blifvit hörd och sig förklarar; Gifvit i Östersund å Lands Contoirtet den 28 December 1812.

Efter hwad sökanderne uti den ingifne skriften andragit, skola deras Förfäder redan uti Konung Carl den XI's regeringstid erhållit Införsel och säkerhet på erforderligt utrymme uti så kallade Mittådalen, Skar- och Helagsfjällen, til

deras Rens djurs underhållande; men sedan de handlingar, hvilka bestyrkt Sökandernas rättigheter, genom olyckshändelser gått förlorade, skola de tid efter annan blifvit oroad med hvarjehanda intrång af Ljusnedahls Bruks Ägare och dess arbetare, som utan att rätta sig efter en viss gräns, skola bemäktigat sig Sökandernes gamla upodlingar, i synnerhet gödslade och växande Rensvallar samt i öfrigt Sökanderne med Rättegångar ofta besvärat; hvadan de sistnämnde til afböjande för framtiden af slike olägenheter och til bibehållande af deras förmente rättigheter, på sätt ofvanberördt är, anhållit, at emot årlig ränta få begagna de upgifne Fjälltracterne; i hvilket afseende, blifvit förötedde Utdrag af Hede Härads Rätts Domböcker för den 12:e Martii 1752, den 29. November 1759, och den 12:e November 1795, hvaraf inhämtas, at Rättegångar tid efter annan förevarit emellan Ljusnedahls Bruksägare och arbetare å ena, samt åtskillige Lappmän å andra sidan, angående nyttjorätt til ifrågavarande Fjälltracter, samt därå föröfvad åverkan; hvaröfver H:R:t:n sistnämnde dag sig utlåtitt, at emedan Parternes tvist finnes angå nyttjande rättigheter av Kronans mark, och H:R:t:n, innan vissa gräntsor blifvit upgivne och styrkte för hvardera Partens rättighet ej eller kunde öfver angifven åverkan döma; Ty ägde Parterne om behörig skillnad inför Konungens Befallningshafvande i Länet med hvarannan utföra och dess utlåtande afbida.

Uti häröfver afgifven förklaring, har Herr Bruks Patron Wiklund anført, at i händelse sökandernes påstående biföllos, skulle sådant förnärra Ljusnedahls Bruksägares rätt til en betydlig del af den allmänning, som i Bruksrörelsens första början år 1688 blifvit densamma tilslagen, och hvilken i afseende på därtill hörande Malmbrött, Skog, Slätter och muhlbete vore för Ljusnedahls Bergverk samt den mängd folk och Dragare, som för malm, kohl- och jerntransporterne fordrades, så oumgångelig at någon Bruks-handtering därförutan omöjligen skulle kunna drifvas. Och ehuru de Handlingar och Lantmätare affattningar, som af ålder bevisligen bestämt gräntsorne för Ljusnedahls Krono-all-

männing, voro under de flere skiften av ödesmål, som Bruket ifrån dess första anläggning, såsom Kopparverk undergått, skingrade och förkomne, funnos dock allmänningens vidd och skiljemärken emot angränsande skatteägor på alla sidor nog tydeligen vara gifne, ej mindre af hållne Bergmästare undersökningar, hvaraf ett Transumt blifvit bifogadt, än af gamle mäns på ed därom aflagde berättelser. Då likväl tvister och klagomål öfver åverkan och intrång på Bruks allmänningen, särdeles af de i nejden boende Lappar, flere resor förevarit, har förklaranden ansett nödvändigt, at allmänningen varder utbruten och rörlagd; och emellertid anhållit at någon större eller mindre tract, som kunde falla inom allmänningens Råskillnader, icke måtte, innan den blifvit behörigen afrösad, til Sökanderne eller någon annan uplåtas. I öfrigt har Bruks Patron Wiklund påstått, at åtskillige uttryck, som av Sökanderne uti Inlagen blifvit nyttjade och förklaranden funnit ovärdige och förolämpande, måtte med laga påföljd blifva ansedde.

Detta med hvad mera parterne anført och Handlingarne innehålla, har Konungens Befallningshafvande i öfvervägande tagit; och aldenstund parterne å ömse sidor upgifvit, at gränssorne för deras ömsesidiga nyttjande rätt å i fråga varande Kronotract, icke äro ordentligen bestämde; förden skull, finner Konungens Befallningshafvande sig icke för närvarande kunna hufvudsakligt utlåtande öfver ansökningen meddela; utan vill uti Kongl. Landtmäteri Contoirot begära upplysning, huruvida ifrågavarande Kronoskog redan är affattad, samt i annan händelse besörja om den sammans affattande och afrösande, hvarefter Sökanderne med förnyad Inlaga i ämnet måge inkomma; och då på hufvudsakens utgång beror, huruvida de uti ansökningen nyttjade uttryck äro såsom obehöriga at anse, så kommer äfven med utlåtande däröfver at anstå intil dess hufvudmålet sluteligen pröfvadt varder.

Bilagorna nr 5 - nr 20 bestyrkes i tjänsten:

Y. Andersson

Vissa handlingar rörande södra Hälsö dalen.

(1767-1823 jämte hufv. förordning 1.12.1748)

74
Årstrycket. Den 1 december 1748.

Wi Friedrich med Guds Nåde, Sweriges, Göthes och Wendes Konung etc. etc. etc. Landt-Grefwe til Hessen etc. etc. Giöre witterligit, at ehuruwål Wi tilförene förordnat, thet Lapparne med theras Hustrur och Barn, böra sig uti Lappmarken uppehålla, samt sig ther föda och nära, och icke fara ikring uti the andre Landsorter, Inbyggarena til olägenhet och förfång; Dock som ther-öfwer ännu klagas, at en del Lappar, med theras Qwinnor och Barn, sig ifrån Lappmarken begifwa til andre orter, och under föregifwande, at the, som wallhion, betiena Allmogen med Boskapens wård och skiötsel, ther fara by ifrån by, samt med tiggande beswära Wäre trogne undersåtare, och therjemte tilfoga them både intrång och skada på skogarne, samt olägenhet med Fogels och Diurs skiu-tande och fångande; igenom hwilket kringstrykande jemwål händer, at the icke hålla sig til någon wiss församling, utan således lefwa i mörker och okunnighet om thet, som till Christendomens kundskap hörer; Hwarförutan ock therigenom brist blifwer i Lappmarken på nödigt folk till Renhiordarnes skiötsel; Altså och på thet sådant oskick förekommas måtte, äre Wi föranlätne blefne, at härmed påbiuda, thet hädanefter någon Lappman, Qwinna, eller theras Barn, icke må sig ifrån Lappmarken begifwa til någon annan ort i Riket, förr än han eller hon, icke allenast undfådt Tings-Rättens lof och tilstånd thertil, igenom Utdrag utur Protocollet, sedan behörigen undersökt blifwit, och Tings-Rätten funnit, at samma person utaf Lapp-Allmogen i tjenst icke åstundas eller behöfwes, utan och Kyrkoherdens i then Lappmarken, wittnesbörd om hans eller hennes kundskap i Christendomen, samt förde wandel. Och enär then, som således med thesse bewis blifwit försedd, kommer til någon annan ort, bör then samma ther Årstienst taga, och sedan tilställa näste Crono-betient thet bewis han af Tings-Rätten undfådt, samt tillika gifwa tilkänna, hos hwilken han tjenst tagit, hwarefter bemälte Crono-betient åligger, at therom til Landshöfdingen i orten berätta; Och skal Husbonden, inom en Månad ifrån thet sådant Legohion i hans tjenst kommit, låta Kyrkoherden i Församlingen få therom kundskap, på thet han therföre sörja må, at en sådan Lappman, eller Qwinna warder i sin Christendom underwist, samt tilhållen at bruka sina Salighets medel, äfwen som ock Husbonden åligger, at therom wara sorgfällig, at

↓
bemälte Lapphion flitigt kommer til Kyrkan och Catechismi förhören samt annars hemma i huset underwisas och öfwas i Christendomen. Then Husbonde, som utan laga förfall, försummar at inom förenämnde tid gifwa Kyrkoherden kundskap om bemälte tienstehion, böte Fem Daler Silfwermynt, angifwarens ensak. Och i fall äntå sedan någon Lappman eller Qwinna uppå andre orter utom Lappmarken finnes, hwilken ej hafwer sådane bewis, och i ständig tienst sig icke begifwit, böte Fem Daler Silfwermynt, Lappmarks-Kyrkornes ensak, eller i brist af botum, straffes med Fyra par Spö, eller Fyra par Ris, try slag af paret, hwarefter han, eller hon, skal til Lappmarken återföras; Men then, som hyser, eller tilstädjer någon ledig och tienstlös Lappman, eller Qwinna, at på sina ägor och skogar utom Lappmarken wistas, skal böta Tijo Daler Silfwermynt, hälften til angifwaren, och then andra hälften til Soknens fattige, til hwilka böter jemwäl then Crono-betient skal förfaller wara, som härom fådt behörig kundskap, och therwid sin skyldighet icke fullgör.

Och althenstund någon af Lapp-Allmogen kunde redan hafwa sig ifrån Lappmarken begifwit, som ännu icke någon tienst tagit, eller med sina Renar, utom Lappmarken, sig uppehåller; Förthenskul är härmed Wår Nådige wilja och befallning, at the med första som ske kan, böra sig til Lappmarken åter begifwa, eller thit föras; men är någor så gammal och wanför, at then ej kan med tienande, eller annat i Lappmarken wanligt arbete sig ther föda, och ej heller ther hafwer sådane närskylde, som kunna then samma försörja, så må then qwarblifwa, och med wallgång, eller annat arbete, födan förtiena; Åliggandes Wåre Befallningshafwande i orterne, Magistraterne i Städerne, samt Crono-betiente å Landet, så ock Fiscalerne, theröfwer en noga hand hålla, at thenna Wår Förordning behörigen efterlefwas, äfwen som ock wederbörande Presterskap bör granneligen tilse, at thet fullgiordt warder, som på thess wård ankommer. Thet alle, som wederbör, til underdånig efterrättelse ländar. Stockholm i Råd-Cammaren then 1. Decemb. 1748.

Under Kongl. Maj:ts

Wår Allernådigste Konungs och Herres

opasslighet

ADOLPH FRIEDRICH, $\frac{1}{2}$.

Svegs tingslags häradsrätts arkiv (landsarkivet i Östersund).
Domboken år 1767.

Den 11 december 1767 (fol 345 v).

S:D: Lappmannen Nils Andersson Fiellström begärte at få med Rensdjur wistas på Lafsdals Skogen Lafsdals fjället, Lillfjället, och Slugufjället hwärföre härom undersöktes och då Rätten inhemtade at emel: Lafsdalen som är yttersta Byn och Lands Gränsen ei är någon skilnad, men at berörde By på en mil ikring tager sin mossa och äger sine slätter wida spridde, således finner Rätten för sin del at dessa fjäll som förr ei bliwit bortlegde, kunna med följande wilkor at denne Lappman aflåtas, neml: 1:o at han med sine Renar wintertiden bör wistas åtminstone en mil från Lafsdals Byen, 2:o, sommartiden ej beta ther Allmogen häfwer sine slätter el: sitt mulbete, 3:o icke idka fiske i de sjöar Allmogen redan thet bruka och theföre betala af rad då det ei til Skatte skogen hörer, 4:o, ei bruka jagt och djurfänge på de ställen ther Bonden warit wahn at hafwa giller och Grafwar. Och detta alt wid 20 d: S:mts wite. För desse fjälltracters nyttjande pröfwar ock Rätten efter inhemtad kundskap af dem som therstädes warit at 2 Riksd: Specie årl: kunna gifwas. Hwilket dock til Högwälb. Baron Landshöfdingen och Riddaren Sparres höggunstige ompröfwande hemställes.

Hede tingslags häradsrätts arkiv (landsarkivet i Östersund).
Domboken 1773.

Den 18 mars 1773 (fol 290).

Hos Härads Rätten inlemnades följande skrifteliga ansökning:
I anledning af hoslagde Protocolls Utdrag och Lofl: Härads- Rät-
tens deruti gunstigt gifne tillstyrkan förmodar jag vinna Hög-
wederbörligit tillstånd, at med mina Rensdiur få wistas och sätta
mig ned på Lafsdahls skogen, Lafsdahlsfjället, Lillfjället och
Slugufjället; Men som det faller mig nog swårt, at allena wistas
uppå denna aflägsna tract; har jag med Norska Lappmannen Jon An-
dersson så öfverenskommit, at han skal, tillika med mig, få nytt-
ja åfwanberörde lägenheter, på sätt, som bemälte Protocolls Ut-
drag föreskrifwer, emot det, at han ärlägger hälften af den före-
slagne Afraden till Kongl. May:tt och Kronan, el:er i Riksd:r
Specie årl:n; anhållande aldredmiukast, om den Wällofl: Härads
Rättens gunstiga bifall och stadfästelse härå.

Med all wördnad framlefwer den Wällofl: Härads Rättens öd-
miukaste t:re Nils Andersson Fjellström.

Härjemte upteddes Härads Rättens Protocoll under d: 11 Dec.
1767, af innehåll, at Rätten funnit skäligt tilstyrka, det Lapp-
mannen Nils Andersson Fjällström måtte, emot två Specie Riksd:rs
årlig afgift til kronan, få nyttja bete för sina Rens djur på
Lafsdals skogen, Lafsdals fjället, Lillfjället och Slugufjället,
dock med wilkor och förbehåll, som i berörde Tings Protocoll ut-
satte finnas.

Och som wid den nu giorda ansökning om norske lappmannens
Jon Anderssons intagande i bolag, ingen af detta Tingslags när-
warande Allmoge hade annat at erhindra, än at han må med den för-
re sättas i lika förpligtelse til ofwanberörde wilkors efterlef-
wande, och at han, i händelse af bifall, bör öfwer Norska gränt-
sen med sig hit flytta sitt hushåll och sina Rens djur, samt för-
se sig med wederbörligt Prästebewis ifrån den ort, der han förr-
ut warit wistande; Altså warder detta bewis deröfwer utur Rättens
dombok meddelat. *u*

115

Jämtlands läns landskontors arkiv. Landsarkivet i Östersund.
Verifikationer till Landsboken 1775 I sid 2079.

Uppå Särna Socknemäns i Kopparbergs Län förde, och af
Konungens Befallningshafwande therstädes d: 20 September 1774
understödde Klagan öfwer them tilfogad olägenhet af någre Lapp-
par från the så kallade Lafsdals fjellstöter i Härjedalen.
Uti hwilken klagan Lafsdals Byemän äfwen instemt.

Resolverades:

Ehuru det finnes at Lapparne Nils Andersson och Jon Anders-
son d: 11 December 1767 och d: 18 Martii 1773 af Swegs och He-
de Tings Rätter erhållit tilstånd at med sine Renar wistas
på Lafsdals skogen, Lafsdals fiellet, Lillfiellet och Slugu-
fiellet i Härjedalen; likwäl och emedan theraf tillika är at
intaga thet wid wite af tjugu dal:r silfwer:nt är wordet för-
budit at med sine Renar icke nalkas Lafsdals by på en mil nä-
ra, at ej beta Renarne, Allmogens slätter och mulbeten til
förfång; at icke idka fiske uti the siöar Allmogen emot Afrad
innehafwa samt at ej öfwa jagt och djurfångst å the ställen
ther Bonden warit wan at hafwa Giller och Grafwar; hwilke
skyldigheter tid efter annan märkeligen blifwit satte å sido,
så at enligt hwad Krono Befallningsmannen i Härjedalen Wäl-
betrodde Peter Graan d: 28 sistl: December å Embetes wägnar
skrifteligen anmält, Allmogens slätter blifwit aldeles för-
trampade samt Elgar och Wildrenar dels från theas stånd för-
jagade, dels platt nedergiorde, Lafsdals byemän til känbar
skada och förlust, medan genom en sådan egenwillig åtgärd på
theras områden the, som föga äga något annat närings ämne än
djurfång, samt lika med then öfriga Härjedals Allmogen ther-
före gifwa Kronan en årlig ränta under namn af Båge skatt, nu
mera skola bliwa ur stånd satte slika plikter upfylla, syn-
nerligen, enär the, ehuru Lapparne icke förr än år 1773 in-
rymt ofwannämnde fjellstöter, likwäl redan måst för ansenlig
åwårkan, them instämma til Tinget, sex mil ifrån theas hem-
wist belägit; samt tå likmätigt Krono Länsmannens Dufwenbergs
och Erick Persson i Glöte d: 13 Julii 1774 meddelte intygande

fått wid kännas en fåfång kostnad af 33 d:r 30 ./K:rmt;
äfwen som ostridigt är at Särna Sokenmän som Gräntsa härin-
til, och åberöpat sig särskilte privilegier, at för alt för-
fång blifwa skyddade, af thesse Lappars och theras Renars Kring-
strykande lida mehn, helst the förras antal redan är wordet an-
senligen ökte, hwadan ock Allmogens förtryck alt mer och mer
stadgas; thy och som fordom LandsHöfdingen här i Länets Ifwar
Nilsson d: 30 October 1646 uppå Härjeådals Allmoges jemwäl
then tiden andragne beswär förordnat: at alle the Lappar som
ther kring bodde eller wistades, genast skulle draga af Bänder-
nes Skogar och therstädes någre wäner eller skiutande icke
bruka wid olägenhet, at genom Befalningsmannen, Länsmannen
och Socknarnes förmän blifwa fängslige förde til Rätta och
til böter fälde, på det Bonden måtte på sine ägor sitt fritt
behålla; warandes med Kongl. Maj:ts nådige befallning af d:
1 Sept:r 1720 äfwen enligit, at Lappar som utom Lappmarken
sig nedsätta, genast skola therifrån, til theras rätta hem-
wister afwisas, hwarmed 2 § af Kongl. Resolutionen på Prestes-
skapets beswär d. 22 October 1723 thesslikes instemmer, lika-
som Kongl. förordningen d. 1 Dec. 1748 förmår, at then Lapp,
som annorlunda än ther föreskrifwes sig nedsätter och för-
håller, åter bör til Lappmarken afföras; Altså och tå thet
strider emot skattskyldige undersåtares i Lag och Stadgar
them förwarade rätt, at af obehörige personer warda stängde
ifrån the förmoner och friheter theras egendomar åtfölja:
pröfwar jag skjäligt förklara, det böra Lapparne Nils och Jon
Anderssöner, samt the som i öfrigit å förberörde Lafsåls fjell
stöter, nu kunna bo och wistas, genast therifrån drifwas genom
Krono Befallningsmannens Graans skyndesamma och ofelbara för-
anstaltande, och ware jemwäl thesse samt andre Lappar wid fem-
tio d:r S:rmts wite förbudit, at nu eller framdeles sig ther-
städes nedsättja. Hwaröfwer Kronobetjeningen i Orten skal hål-
la noga och alfwarsam hand samt hos mig inberätta, hwad annor-
lunda än här ofwan sagt är, må widtagas.

Then häråt icke nöjes, må beswära sig theröfwer uti Kungl.
Maj:ts och Riksens Höglofl: KammarCollegio inom then tid Kongl.

Förordningen d: 10 Januarii 1759 stadgar. Gefle Lands Cancellie d: 24 April 1775.

N: Gyldenstolpe

/ Jan Brygger

Til allerödmiukaste följe af föregående Höga Resolutions lydelse; blefwo Lapparne Nils Andersson och Jon Andersson ifrån Lafsvals fiell stöter genast afdrifne som betygas af

Pet: Graan^{me}

Gävleborgs läns landskanslis arkiv (landsarkivet i Härnösand).
A III:b . N:o 87. 1783.

Den 29 november 1783 nr 708.

Kundgörelse uti Herjeådalen.

Serna Socknemän, af Kongl. Maj:ts Befallningshafwande i Kopparbergs Län understödde, hafwa hos mig anfördt klagomål öfwer the olägenheter, som af Lappar, hwilka hafwa sig nedsatt uti Funnesdal och Tennäs byar uti Herjeådalen, them i hwarjehanda måtto skola tillfogas. Jag har genom wederbörande härom förskaffat mig tillförlätelig kundskap, och funnit anledningen till desse klagomål wara verkelig. Och aldenstund, Kongl. Maj:t under den 1. Sept: 1720 i nåder befalt, at alle Lappar, som utom lappmarken sig nedsatt, therifrån skola afwisas till sine rätta hemwist, theruti Kongl. Resolutionen på Prästerskapets besvär, af den 22. Oct: 1723 uti 2.§. instämmer; äfwensom Kongl. Förordningen af den 1. Decembr. 1748. förstår, at then Lapp, som annorstädes än thär föreskrifwit finnes, sig nedsätter, åter bör till Lappmarken afföras; Förthenskull och i stöd af alle dess författningar, anbefalles härmedelst alle the Lappar, som ä Funnesdalens, Rångdalens och Tennäs Byars skogar och mark sig olofligen nedsatt, at genast therifrån afflytta, och till den rätta Lappmarken sig begifwa, till undgående theraf, at i anno: händelse, genom Krono Befallningsmannens Wälbetrodde Peter Graans föranstaltande, therifrån warda drifne; Och skall det för tillkommande tider wara så wäl thesse som andra Lappar, wid et wite af 50 D:r Silf:mt alfwarligen förbudt, at nu eller framdeles thärstädes sig nedsätta; Öfwer åtlydnaden hwaraf, kronobetjeningen eger hålla nogaste uppsigt, och skyndsamligen hos mig inberätta, hwad häremot i en eller annan måtto föröfwas kan; Hwilket alla som wederbör, till ofelbar efterrättelse lärer. Gefle Slott i Lands Can: d: 29. Nov. 1783.

J:A:N:C:

/J:E: *W*

DEN SVENSKA LAPPEKOMMISJONEN AV 1883

av Kjell Haarstad

Den svenske lappekomiteen av 1883 er en høyst relevant kilde/med hensyn til å klarlegge de daværende samiske reinbeiteområdene i Herjedalen. Komiteens innberetning finnes i

"Förslag till Förordning angående de svenska Lapparne och de bofaste i Sverige samt till Förordning angående renmärker afgivna af den dertill utaf Kongl. Maj:t förordnade komite".

Skriftet er datert Stockholm 25 Augusti 1883 og signert av komiteens medlemmer H. A. Widmark, L. Annerstedt, Wilh. Farup, P. O. Hörnfeldt, Fr. Tigerhielm.

Med innberetningen følger også en "Karta öfver Norra Sverige utvisande Lapparnes skattefjäll, flyttningsvägar m.m. Bilaga till komiterades förslag till förordning angående de svenska Lapparne och de bofaste i Sverige 1883". Kartet er utarbeidet av generalstabens litografiske anstalt.

Innberetningen og kartet må betraktes som **dokumentariske kilder**, altså kilder med særlig stor utsagnskraft.

Innberetningen tar sin begynnelse i Enontekis lengst nord i Sverige og beskriver i detalj de ulike lappmarker med hensyn til utstrekning, lappebyer, samenes antall og reintall. Beskrivelsen flytter seg suksessivt sørover og tar til sist opp Jemtland len. Her heter det innledningsvis:

"Jemtlands lappmarker hafva icke, såsom de till Norr- och Västerbottens län hörande, blifvit i förra århundradet genom ordentliga gränslinier skilda från de öfriga delarna af provinsen Jemtland. Något territoriellt bestämdt Lappland finnes således ej i denna provins" (s. 47). De enkelte skattefjell i de ulike sogn blir så nevnt med angivelse av størrelse (tunnland) og antall samer og rein.

Om Herjedalen heter det (s. 56) at der har:

"såvidt komiterade kunnat utröna, icke funnits någon lappmark i den bemärkelse, som detta ord eger i Norr- och Vesterbottens län samt äfven i provinsen Jemtland". Samenes område blir beskrevet: "De hafva intagit de närmast riksgränsen liggande fjällen från Helags- och Skarfdörrens fjäll i norr till Österdalarnes bergklump i söder, samt fört sina renar omkring än på svensk än på norsk sida om gränsen. Vid

afvittringen afsattes skattefjäll för Herjeådalslapparne inom *Storsjö* kapell och *Tennäs* socken. Dessa fjäll äro *Mittådals*, *Skärvaxdals* och *Ljungris* på norra sidan om Ljusnan med en areal af 170,587 tunnland samt *Grön-* och *Rutfjället* med en areal af 95,094 tunnland å södra sidan om nämnda vattendrag; hvarjemte, då skattefjällen *Skärvaxdalen* och *Ljungris* icke erhöillo nödig skog för Lapparnes behof, *Serffjället* med en vidd af 12,922 tunnland och beläget inom *Hede* socken afsattes till vinterstamhåll för de Lappar, som voro inrymde på sistnämnda tvänne skattefjäll. Dervid fogades dock den bestämmelsen, att Lapparne icke dit finge föra renar på bete förr den 1 Januari".

Komiteen opplyser at det i Herjedalen eller rettere *Tennäs* socken var 144 samer (ved folketellingen i 1880) og 10,180 rein (s. 59).

Lappekomiteen bekrefter altså fullt ut konklusjonen i min første utredning for tingsretten - med ett unntak. Lensmannen i *Tennäs* skal ha opplyst overfor komiteen at tennäs-samene om vinteren ikke flyttet fra sine "skattefjäll eller renbetesland", men oppholdt seg året rundt på de samme fjell (s. 57). Dette bestrider komiteen:

"Det obestridliga faktum, att Herjeådalslapparne under sommaren föra sina renar på bete i fjällen såväl på svensk som på norsk sida om riksgränsen, vederlägger detta påstående, hvilket ock motsäges af andra uppgifter".

Om sommeren gikk altså herjedals-samene utenfor skattefjellet langs grensen, men vel å merke inn på **norsk** side, noe som bekreftes av norske kilder (min bok, f.eks. s. 220, som angår 1860- 1870-tallet).

Om de "andre uppgifter" som antydes i sitatet ovenfor, heter det videre: "Dessa uppgifter gifva vid handen, dels att de Lappar, som hafva renar å *Grönfjället* och de öfriga fjällen inom *Storsjö* kapell, föra dem vintertiden på bete icke allenast å det till vinterstamhåll upplåtna *Serffjället* och på de omkring detta fjäll liggande skogstrakter utan äfven inom norskt område, dels att *Rutfjällslapparne* under samma årstid gå ned på *Högvålen* och *Fjetens* områden".

Etter dette blir *Högvålen* og *Fjeten* (*Fjetsjö-riet*) - utenom *Servfjället* - de østligste utløperne av det samiske bruksområde om vinteren.

Noen sommerbruk på svensk side utenfor skattefjellene var overhode ikke på tale.

Innberetningen bekreftes fullt ut av kartet, der skattefjellene er inntegnet med nøyaktige grenser. *Rutfjellet* og *Grönfjellet* betegnes forøvrig som "skatteland", i

motsetning til de øvrige skattefjell i Norvest-Herjedal og Jemtland, som altså betegnes som "skattefjäll".

Flytteveiene er også inntegnet på kartet. I overensstemmelse med innberetningen er de tegnet fra Skärvaxdalen, Mittådalen og Ljungris skattefjell samt Grönfjellet til Servfjellet (som ikke betegnes som skattefjell eller skatteland). Det fører også flytteveier fra disse skattefjellene inn i Norge - i retning Ålen eller Brekken. Dessuten er en flyttevei tegnet fra Rutfjellets skatteland til Högvålen og noen kilometer videre mot øst.

Samer med rein kom bare unntaksvis på privat grunn (enskild eller skattemark). Dette går fram av komiteens beskrivelse fra Jemtland. Om samene i Sellsjö, Hundhög og Tossås skattefjäll i Hallen og Oviken socknar heter det (s. 55):

"Emellertid nödgas äfven dessa Lappar söka bete för sina renar utom fjällets egentliga område på skattemark. Den tid, detta egar rum, är i vanliga fall uti April och Maj före och efter kalftiden - för vajornas och de späda kalfvarnes vård, skydd och föda måste de då uppsöka lägre belägna trakter, der marken är bar och skog finnes till skydd - samt i Februari och Mars i det fall att snöskorpan till följd af kall väderlek, inträffad efter töväder, hårdnat till is. Under vårarna beta deras renar vanligvis på fjäll, tillgränsande Rönnåsen och Badstudalens afradsländ, samt på Högläkaredalen och Wesongfloarne. Då Lapparne flytta med renar emellan Hundhögs och Sellsjö fjäll, följa de en fjällrygg, som sammanbindar dessa, utan att längre uppehålla sig på skattemark än under en eller annan rast".

Det var altså rene nødssituasjoner som av og til om våren tvang reindriftssamer utenfor skattefjellet og ned i de nærmestliggende skogtrakter. Under flytting mellom skattefjell skjedde det også at samer med rein kom på privat mark eller kronopark, men da stoppet de eventuelt bare for en rast.

De sedvanemessige opparbeidete rettigheter for reindriftssamene og grensene for reinbeiteområdene i Herjedalen syntes å være helt klare slik Lappekomiteen beskriver og kartfester dem i 1883.

MINNESANTECKNINGAR FRÅN SAMMANTRÄFFANDE MED IWAN LUNDBERG,
SAKKUNNIG I RENBETESPROCESSEN, DEN 23 NOVEMBER 1993

Huss åkte ibland med Lundberg på hans tjänsteresor. Dessutom hade de samma sekreterare och diskuterade ofta utredningen.

Huss berättade för Lundberg om olika betesmarker som samebyarna kan ha använt. Det fanns emellertid inga levande sagesmän. Det gäller då handelsresorna före första renbeteslagen till Hälsingland och Gästrikland. Lundberg menar att det måste ha funnits beteslokaler efter vägen och att samebyarna alltså vinterbetade på marker utanför Huss gräns. Detta gäller således tiden före 1886.

Lundberg uppger att vad som antecknas i samebyarnas inläga den 1 oktober 1993, punkt 12, är hans idé.

Lundberg menar, att lappfogdarna noga angivit betesförhållandena och var det funnits rovdjur, men inte så noga var man varit. Lundberg tror att lappfogdarna skulle ha gjort på ett annat sätt om de vetat vad som skulle komma. Han tror inte att de fattade vikten av protokollen. Staaff gjorde ett ambitiöst jobb.

Lundberg känner inte till några belägg för att "vinterbete förekommit i icke oväsentlig omfattning utöver vad som redovisats i lappfogdarnas årsberättelser eller sammanträdesprotokoll" under tiden 1900 - 1971.

Vad gäller de två sista meningarna i Lundbergs utlåtande den 28 september 1993 kan konstateras att Lundbergs ämbetstid sträckte sig från 1953 till 1986. Lundberg har svårt att erinra sig när och var bete skett utanför Huss linje. Han uppger att Tännäs betat i Dalarna, vidare uppger han att Tännäs sameby betat kring Haftorsbygget, där man även haft slaktplats, samt kring Lövnäs-vallen. Detta har skett på 60- och 70-talen. Lundberg menar att Huss linje borde ha gått nedåt vägen mellan Särna och Lillhärdal fram till Svegssjön.

Vidare uppger han att Tåssåsen betat i trakten av Ytterhogdal under mycket sen tid.

Östersund den 23 november 1993

Leif Andersson

Ang. utforskande av sedvanerätt.

Man skulle betr. trakt, som ligger lägligt till för vinterbruk men där sedvanerätten är osäker gå från fall till fall. Betr. t.ex. Klövsjöfjällen och Skarvdalsfjällen (trakten mellan Ljungan och järnvägen Sveg - Hede) skulle den utforskande plöja igenom kyrkoböcker, domböcker och sockenbeskrivningar. Finner han där något som visar att lappar med renar uppehållit sig i dessa fjäll, så skulle man uppmuntra lappar att vinterbeta där med renar. När då befolkningen gör sak av betningen, delger man dem sina grunder för att lapparna anses ha sedvanerätt. Vill markägarna med kännedom om dessa fakta taga rättegång och risken att få betala kostnaderna, så må det bli process.

På förhand skulle sålunda ej slås på trumma att nu skall det bli allmän undersökning ang. sedvanerätten. Undersökning skulle göras under hand och när fakta uppletats, kör man fram med vinterbetning.

Östersund den 27/10 1948.

W. Gardham
W. Gardham

*Ännu 27/10 kl. 15 har betalkassan blivit
från Anders Skreiv tillkommit mig i handen.
W. G.*

betesfjällen där renbetning vintertid må ske.

Syftet med förevarande utredning är i första hand att i förekommande fall lämna upplysning till ledning för bedömande av frågan om lappars betesrätt vintertid å viss trakt nedom renbetesfjällen. Det material, som utredningen kan giva i detta avseende, är emellertid vid uppkommande rättstvist i allmänhet icke tillräckligt för en allsidig belysning av frågan. Även parterers uppgifter, vittnens utsagor och andra rättsmedel ha givetvis värde vid sådan tvist.

Liksom den lapska sedvanerätten är föränderlig i det att denna rätt kan uppstå, resp. upphöra har ock tiden för utredningens aktualitet sin begränsning.

Karta.

Utredningen åtföljes av en karta i skala 1:1.000.000, utvisande

- 1) renbetesfjällen i Jämtlands län (inkl. förvärvat mark för utvidgning av dessa fjäll),
- 2) kronomark i Idre kommun i Kopparbergs län, upplåten för lapparnas behov enligt nådiga breven den 31 december 1888 och den 9 april 1899 (delar av nuvarande Gröveldalens och Idre kronoparker; sid. 14),
- 3) markområden utanför område 1) och 2), av lappar i Jämtlands och Kopparbergs län under åren 1926-1958 använda för vinterbetning, samt
- 4) under samma tidsperiod sporadiskt använd färdled vid flyttning dels utanför område 3) från en trakt inom området till en annan trakt å detsamma, dels ock från detta område mot kusttrakterna i öster.

Från renbetesfjällen (inkl. de inköpta fastigheterna) ha under senare år några smärre markområden i skilda trakter försålts. Å kartan ha dessa områden, varå lapparna allt framgent tillförsäkrats betesrätt, icke fränskilts renbetesfjällen.

De å kartan angivna gränserna för område 3) äro ungefärliga. Utan att detta särskilt angivits finnas inne i detta område trakter, ibland till sin storlek ej obetydliga, som lappar icke besökt med renar under ifrågavarande tidsperiod. Såsom exempel härpå kan nämnas att lappar icke synas vid något tillfälle under åren 1926-1958 ha haft renar å ett markområde i Hammerdals kommun, beläget väster om allmänna vägen mellan Kaxås och Lorås och sträckande sig mot Sikåskälen. Förhållandet torde vara enahanda beträffande bl.a. vissa områden i Svegs kommun, som ligga söder om Sonfjället mot vägen Sörvattnet-Sveg.

Markområden, som för närvarande äro att hänföra till lappars i Jämtlands och Kopparbergs län sedvanetrakter, kunna till allra största delen anses ligga inom område 3). Frågan, huruvida lappar vid viss tidpunkt ha sedvanerätt till viss trakt inom eller utom detta område, är dock beroende av förhållanden, för vilka redogörelse lämnats här ovan under "Sedvanerättsinstitutet" (sid. 327 ff).

Å kartan har i Bergs kommun i anslutning till uppgifter å sid. 137 och 298 i utredningen markerats färdled utanför område 3), under åren 1926-1958 använd vintertid vid flyttning från trakt inom detta område till annan trakt å detsamma.

Under den ovan nämnda tidsperioden ha lappar vid en del tillfällen flyttat vintertid med renar genom område 3) mot kusttrakterna i öster för betning av djuren därstädes. Flyttningslederna, som i regel i båda eller den ena riktningen gått över Ådals-Lidens, Indals-Lidens, Kälarne eller Hackås kommuner, ha markerats å kartan. I utredningen finnas dessa flyttningar ommämnda å bl.a. sid.

Lappbyarna av i dag

Åreskutan och norrut över Blåskälf, Ure och Sundsvalen till Gråsjöfjället i Skäckermassivet och synsträcka. Denna led i dess helhet, som dock endast följes av renskötarna och hjorden, sträcker sig ca 13 mil. Familjerna flytta endast ca 4 mil mellan Ottsjön och Saxvallen.

Färdsätt. Klövjningen av ren upphörde före sekelskiftet. Akja användes tillfälligt än men ej vid familjernas flyttning, som numera går med båt eller hästskjuts mellan Ottsjön och tullstationen Melen och med buss över Sandvika i Norge mellan Melen och Saxvallen.

Bostäder. I Ottsjö-vistet bor man i moderniserad torvkåta, i Strådalen i både kåta och stuga, för övrigt uteslutande i stugor. De kåtor, som förekomma, äro torvkåtor, dels av bågstångstyp och dels av klykstångstyp. Tidigare har man haft tältkåtor av båda typerna.

Dräkt. Se Frostvikens norra lappby.

Äldre kulturlämningar. Ett äldre viste med kåtor finns vid Grönås, norr om Strådalen. Längsedan övergivna visten spåras på flera ställen, i synnerhet på södra och östra sidan av Skäckermassivet och vid Kolåsen samt söderut vid Middagsfjället. Stenåldersfynd ha gjorts vid Bådsjöedet.

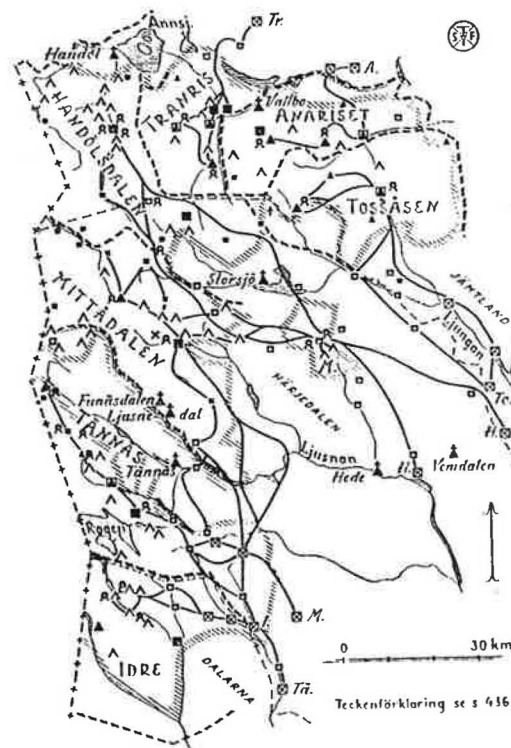
Kyrkhelg hålles i Kolåsens kapell vanligen söndagen näst efter midsommar och i slutet av augusti.

HANDÖLSDALENS LAPPBY, Åre socken i Jämtland och Storsjö socken i Härjedalen, Jämtlands län.

Karta 10; bild 210.

Område. Renbetesfjäll: södra Jämtlands västligaste fjällområde med Snasahögarna, Blåhammarfjället, Sylarna, västra delen av Härjångsfjällen och Helagsfjällets nordsida; vårländ den sydöstliga delen av området, delvis i Härjedalen. Vinterland området söder om Ljungan mellan Storsjö, Klövsjö, Hede och Särvsjö byar; tidigare i trakten av Storlien och söder om tvärbanan till Storsjön samt vidare söderut ner mot Röjan och Råtan. Betesområdets nuvarande längd ca 10 mil. — Intill år 1912 var lappbyn sammanslagen med Tranris och Mittådalens lappbyar under namnet Åre—Storsjö lappby.

Lappbyarna av i dag

Karta 10. De sydligaste lappbyarna. Södra Jämtland: Handölsdalen, Anariset, Tranris och Tossåsen. Härjedalen: Mittådalens och Tännäs. Dalarna: Idre.

Invånare och sitor. Antal personer 32, renskötande 29, förenade i en sitta om 7 familjer, Kroik (4 fam.; släkten inflyttade från Vilhelmina södra 1916), Sjulsson, Torkelsson och Klemetsson. Kroik är enda lapska släktnamnet. Byordningsman Lars Larson Kroik (bild 00), känd som en mycket framstående renskötare.

Renskötsel. Renantal 2 671 på 21 renmärken. Största antal för enskild ägare 1 500, för familj (ordningsmannens) 1 865. Renskötseln extensiv sedan den regelbundna mjölkningen med kavling (»kippling») av kalvarna omkr. 1920 upphörde. Numera mjölkas endast tillfälligt och helt litet till kaffebrädda. Kalvmärkning,

sommarskillning och kastrering företagas i renhagar vid Tjallingen (3 stycken), Ljungsjöarna och Dölltjärn under juli och augusti, vinterskillning och slakt i ett par hagar vid Kläppen under december och januari samt i mera tillfälliga hagar vid Tumsjön och Fjällgården under januari och februari. En av hagarna vid Tjallingen är av gammal palissadtyp, hagarna vid Tumsjön och Fjällgården av säckväv mellan stolpar och de övriga av järntrådsnät. Hagen vid Dölltjärn ligger på en »renudde», där man tidigare utfört arbetena utan hage. Renskötarna ha vaktstugor vid Ripbo, Enan, Ekorrån, Nean, Dölltjärn, Husvålen (arrenderad) och Rensnävet vid Storån (disponerad även av Tossåsens lappby).

Visten och flyttningsleder. Sommarviste Tjallingen (tidigare kallat Storvallen), slutet av april—början av december; vintervisten Kläppen och Fjällgården vid Klövsjöfjällen eller (alternerande med sistnämnda plats) Hedeviken, jultiden—mitten av april. Mellan sommar- och vintervistena flyttar man två alternerande leder av ungefär samma längd, c:a 12 mil. Tidigare skedde flyttningen stundom i en stor halvcirkel norrut till Storlien, österut via Åre till Storsjöns västsida och söderut via Oviken till Röjan och Råtan (se Område).

Färdsätt. Klövsjningen upphörde omkr. 1920. Med akja kördes sista gången 1927; sedan dess användes akjan endast som packlåda vid bil- och järnvägstransporter. Familjerna flytta till vintervistena med hästskjuts från Tjallingen till Enafors järnvägsstation, med tåget till Åsarna, med buss till Nysäteren eller Särvsjö och slutligen med hästskjuts till Kläppen. Återfärden till sommarvistet göres med buss från Fjällgården eller Hedeviken till Ljungdalen och därifrån med hästskjuts till Tjallingen. Renskötarna följa självfallet hjorden till fots.

Bostäder. Tältkåtan av bågstångstyp hade kommit ur bruk före Kroik-släktens inflyttning 1916. Tältkåtan av klykstångstyp användes sista gången 1925. I Tjallingen bor man numera dels i stuga och dels i moderniserad 8-kantig brädkåta, i ett viste vid Ljungsjöarna har man moderniserad torvkåta och stuga, för övrigt bor man uteslutande i hus och gårdar. Ordningssmannen Kroik, »renkungen», har förutom en präktig gård i Tjallingen en stuga i Handöl.

Dräkt. Se Frostvikens norra lappby.

Äldre kulturlämningar. Spår och rester efter ett stort antal äldre visten kring Snasahögarna, Blåhammaren, utmed Handölsån och i Dunsjöfjälområdet vittnar om stor livaktighet även i gångna tider. I de gamla vistena finnas vanligen lämningar av torvkåtor och på ett och annat ställe rester av palissadhagar. I närheten av ett av de gamla vistena, Tjatsasen, finnes en klippgrotta, där man enligt traditionen funnit ett kvinnoskelett, inlindat i näver. Gravhögar äro kända vid Bunnerviken samt söderut vid Ljungdalen, där även liksom vid Döllvålen järnåldersfynd kommit i dagen. Stenåldersfynd ha gjorts på Svartholmen i Storsjön (Härjedalen).

Kyrkhelg hålles enligt gammal tradition i Vallbo kapell söndagen före midsommar och tredje söndagen i augusti. En mindre helg firas även i Handöls kapell under augusti månad.

TRANRIS LAPPBY, Undersåkers socken, Jämtland, Jämtlands län.

Karta 10; bild 45.

Område. Renbetesfjäll: området öster om Handölsdalens lappby med Bunnerfjällen, Kyrkstensfjällen, Ottfjället och Härjängsfjällens östra del; höst- och vårland områdets nordöstra del, kring Ottfjället. Vinterland: sedan år 1940 samma som Handölsdalens; åren 1925—1940 ett område söder om Långå i Härjedalen; tidigare nordost om höst- och vårlandet fram till Åre och Undersåker, kring Hålfjället, Tjändalsfjället, Renfjället och Välliste. Det gamla betesområdets längd c:a 6 mil, det nuvarande som Handölsdalens. — Lappbyn utbröts 1912 ur dåvarande Åre—Storsjö lappby (se Handölsdalens lappby).

Invdnare och sitor. Antal personer 26, renskötande 24, förenade i en sita om 7 familjer, Fjällner, Fjällström (2 fam.), Fjällsten, Nordfjäll, Tomasson och Jonasson. Byordningsman Daniel Fjällner.

Renskötsel. Renantal 749 på 16 renmärken. Största antal för enskild ägare 210, för familj 320. Renskötseln som i Handölsdalen; på vintern betar även hjorden tillsammans med denna lappbys renar. Mjölknings med kavling av kalvarna förekom t. o. m. 1923. Renhage för kalvmärkning och skillning under juli månad

finns i Stensdalen, för fortsatt märkning och skillning samt kastre- ring under slutet av juli och i augusti vid Gråsjödörren, båda nu- mera av järnträdsnät, tidigare av palissadtyp. Märkning och kastring företagas även på en udde i Vålåsjön och slakt på öppna fältet vid Vålådalen, där man dock numera för tillfället ordnar en hage av säckväv. Vid Järpån uppfördes 1940 en torvkåta som vaktkåta; renskötarna ha därjämte självfallet tillgång till kåtorna och stugorna utmed flyttningslederna. — Före lappbyns utbryt- ning ur Åre—Storsjö (se Område) hade dess renskötsel en för- fallsperiod, varunder renarna förvildades och försvunno. När byn blev självständig, inköptes tamare renar norrifrån, och ren- skötseln blev åter ordnad.

Visten och flyttningsleder. Numera äro samtliga familjer bofasta, dels i Vålådalen och dels i Nyhemmen; endast själva renskö- tarna flytta med hjorden till Handölsdalens vinterland. Intill 1925 hade man däremot en egen flyttningsled mellan sommar- landet och det dåvarande vinterlandet i nordost (se Område): Stensdalen (slutet av april—mitten av juli)—Gråsjödörren (till mitten av augusti)—Skaftet (vid Uvberget; till mitten av septem- ber)—Vålådalen (slutet av december)—Dalen (till slutet av april); leden c:a 6 mil. Vårflyttningen gick i ett sträck tillbaka från Dalen till Stensdalen. De gamla sommarvistena användas allt- jämt av vaktmanskapet.

Färdsätt. Bruket av klövjerrenar upphörde kort efter sekelskiftet. Med akja kördes så länge man flyttade den gamla leden. En bonde i Dalen var också känd som skicklig akjabyggare.

Bostäder. Tältkåtor av såväl bägstängs- som klykstängstyp ha förekommit men sedan länge varit ur bruk. Torvkåtor kvarstå ännu i de gamla sommar- och höstvistena och representera båda konstruktionstyperna. Familjerna bo numera uteslutande i stugor.

Dräkt. Se Frostvikens norra lappby.

Äldre kulturlämningar. Äldre visten spåras vid Bouna (sydväst om Ottfjället), sydost om Kyrkstensfjället, i Stensdalen (ovanför det senare vistet) och vid Kroktjärnarna (öster om Smällhögarna). Man finner här lämningar av kåtor och renhagar. På en udde i sjön Änn, vid Landverk, finnas både gravhögar och hållristningar.

Kyrkkelg. Se Handölsdalens lappby.

ANARISETS LAPPBY, Undersåkers och Hallens socknar, Jämtland, Jämtlands län.

Karta 10; bild 33.

Område. Renbetesfjäll: området öster om Tranris lappby med Anarisfjällen och Lunndörssfjället; höst- och vårländ områdets norra och östliga delar med Middagsvalen, Hottögsfjället och (yt- terst i öster) Västerfjället. Vinterland numera gemensamt med Tossåsens lappby (se denna), tidigare området norrut fram till Undersåker, mellan sjöarna Aumen, Liten och Sällsjön. Det gamla betesområdets längd c:a 5 mil, det nuvarande som Tossåsens. — Intill 1912 var lappbyn sammanslagen med Tossåsens lappby under namnet Ovikens lappby. Från år 1940 gå renarna samman med Tossåsens, om ock lappbyn kvarstår administrativt.

Invdnare och sitor. Antal personer 40, renskötande 15, förenade i en sita om 4 familjer, Fjällström, Persson och Nilsson (2 fam.). Byordningsman Paulus Fjällström.

Renskötsel. Renantal 411 på 23 renmärken. Största antal för enskild ägare och familj 130. Renarna skötas numera tillsammans med Tossåsens (se Område). Mjolkning med kavling av kalvarna förekom till 1925. En gammal renhage för kalvmärkning, under juli, finns vid Gröngumpen och en annan, för märkning och kastre- ring under augusti, vid Kassniektjueka, väster om Anasjön; båda av palissadtyp. Skillning och slakt har man brukat företa på öppna fältet vid Hosjöbottnarna; numera sker det vanligen i en tillfällig säckvävshage. Som vaktstuga använda renskötarna en gammal fäbodstuga i Koltjärnvallen, och en ny vaktstuga har uppförts på lappbyns område, vid Tronnan, av Tossåsens lappby. Efter sammanslagningen med denna lappby, användas de gamla vistekåtorna vid Kassniektjueka och Gestvalen som vaktkåtor.

Visten och flyttningsleder. Intill 1940 voro visten och flyttnings- leden följande: sommarviste Gröngumpen, början av juli—mitten av augusti; höst- och vårvisten Kassniektjueka, mitten av augusti —början av september och mitten av juni—början av juli, och Hosjöbottnarna, början av september—jul och slutet av april— mitten av juni; vinterkvarter Hottögvalen och Djupsjön, januari— april; leden knappt 6 mil. Alternerande med leden norrut gick

vinterleden ibland söderut till Börtnan. Numera äro familjerna bosatta i Hosjöbottnarna och Gröndalen; dock flytta familjerna i Gröndalen fortfarande den korta sträckan till Gröngumpen på sommaren.

Färdsätt. Klövjningen av ren upphörde före sekelskiftet, akjan var däremot i bruk till 1932 vid flyttningen mellan Hosjöbottnarna och Djupsjön. Den lilla flyttning som numera förekommer, mellan Gröndalen och Gröngumpen, sker till fots med ryggsäck, vid behov med häst från Vallbo.

Bostäder. Tältkåtan av bågstångstyp kom ur bruk före sekelskiftet, tältkåtan av klykstångstyp har man använt senare, ända till 1920. I Gröngumpen bor man uteslutande i torvkåtor, i Grönvallen i ett slags moderna, torvtäckta hyddor, i Hosjöbottnarna i en och annan liknande hydda, för övrigt i stugor. Torvkåtor finnas även vid Kassniektjueka och Gestvalen. De gamla vinterkvarteren hade man i fäbodstugor.

Dräkt. Se Frostvikens norra lappby.

Äldre kulturlämningar. Rester av äldre visten finnas vid Trondfjället, Lunndörrspasset, sydost om det nuvarande vistet vid Gröngumpen, Stalovielle och Bredsjön. I Lunndörrspasset och vid Stalovielle finnas även rester av gamla palissadhagar. Vid Hjulåsen nära byns västgräns kvarstår ett gammalt vackert exemplar av en stolpbod på fyra höga »fågelfötter». Vid Dörrsjöarna ha iakttagits murade gropar av manslängd, antagligen lämningar efter förvaringsrum eller källare (se även Tossåsens lappby).

Kyrkhelg. Se Handölsdalens lappby.

TOSSÅSENS LAPPBY, Hallens och Ovikens socknar i Jämtland och Storsjö socken i Härjedalen, Jämtlands län.

Karta 10; bild 30, 59, 114 och 131; fig. sid. 75 och 144.

Område. Renbetesfjäll: södra Jämtlands östligaste fjällområde med Dörrsjöfjället, Tossåsfjällen, Flattfjället och Oviksfjällen, numera även Anarisfjällen (se Anarisets lappby); höst- och vårland Oviksfjällen och Flattfjället. Vinterland huvudsakligen området mellan Gruckensjöarna, Klövsjöfjällen, Skålan och Viggesågen (vid Fuan). Betesområdets nuvarande längd c:a 9 mil.

Invånare och sitor. Antal personer 43, renskötande 32, förenade i en sita om 6 familjer, Johansson, Nilsson, Danielsson (2 fam.) och Jonasson (2 fam.). Byordningsman Lars Johansson. En känd korgmakerska finns inom lappbyn, Kristina Nilsson (»Stor-Stina») i Glen.¹

Renskötsel. Renantal 2 904 på 29 renmärken. Största antal för enskild ägare 800, för familj 1 060. Renskötseln extensiv men välordnad. Den regelbundna mjölkningen med kavling av kalvarna upphörde samtidigt som i Anariset. När man har renhjorden samlad i hage, mjölkar man dock fortfarande. Kalvmärkning och sommarskillning försiggå under juli och augusti i ett par hagar vid Kroktjärnvallen, den ena av gammal palissadtyp, den andra av järnträdsnät; fortsatt märkning och kastrering äga rum under slutet av augusti och början av september i en hage av järnträdsnät på Kokdalsfjället i västra kanten av Oviksfjällen. Slakt för husbehov sker vid Glen i för tillfället rest hage av säckväv; slakt för avsalu förekommer på skilda ställen i vinterlandet, vanligen i tillfälliga säckvävhagar. Renskötarna ha vaktkåta i Bastudalen och vaktstuga vid Grundsjön — förutom de under Handölsdalen och Anariset nämnda stugorna vid Rensnävet och Tronnan.

Visten och flyttningsleder. Sommarviste Kroktjärnvallen, början av juli—mitten av augusti; höst- och vårviste Glen, mitten av augusti—jul och slutet av april—början av juli. Under höstperioden vistas dock renskötarna en månad, mitten av oktober—mitten av november, i ett viste vid Lövdalen. Vinterkvarter Börtnan, Fotingen och Sandviksdalen, januari—april. Leden c:a 9 mil. Vanligen går hjorden en östligare led nedåt och en västligare uppåt. I allmänhet deltaga familjerna fortfarande i flyttningen; en och annan familj stannar dock i Glen över vintern, äldre personer både sommar och vinter, och en familj är bosatt på Arånäset.

Färdsätt. Klövjning av ren har inte förekommit i mannaminne. I stället har man sedan mer än en mansålder klövjat med häst sträckorna mellan Glen, Kroktjärnvallen och Lövdalen. Flera av

¹ Död 1946. Tack vare henne lever korgslöjden kvar i byn.

familjerna ha egen häst, för övrigt lånar man häst av bönderna i närliggande byar. Akjan användes till omkr. 1930. Under vinterflyttningen färdas familjerna numera med hästskjuts mellan Glen och Arånäset och med buss mellan Arånäset och vinterkvarteren Börtnan och Fotingen, ev. vidare med häst mellan Fotingen och Sandviksdalen.

Bostäder. Tältkåtan av bågstångstyp har inte använts under den senaste mansåldern, tältkåtan av klykstångstyp däremot till omkr. 1925. I Krokjärnvallen och Lövdalen bor man i torvkåtor av både klykstångstyp och bågstångstyp, i Glen i stugor, delvis helt moderna, och på sommaren även i torvkåtor. Vinterkvarter hyr man i bondgårdarna.

Dräkt. Se Frostvikens norra lappby.

Äldre kulturlämningar. I de alltså använda visten Glen, Krokjärnvallen och Lövdalen finnas kåtaplatser av hög ålder. Ett övergivet äldre viste finns vid Glensjön, och gamla fiskarkåtor påträffas här och där, såsom vid Busjöarna. De stensatta gropar som omtalats från Anarisets lappby förekomma även vid Glensjön och på andra ställen i Oviksfjällen.

Kyrkhelgerna i Vallbo (se Handölsdalens lappby) besökas även av folket i denna lappby. Tidigare ha »lappmässor» förekommit även i Hallen och Storsjö.

MITTÅDALENS LAPPBY, Storsjö och Tännäs socknar, Härjedalen, Jämtlands län.

Karta 10; bild 31, 85, 95, 123—124, 171—172, 177 och 181.

Område. Renbetesfjäll: Härjedalens nordvästliga fjällområde (söder om Handölsdalens lappby) med bl. a. Skarsfjället, Mittåstötarna, Axhögen, Flatruet och Anåfjället; höst- och vårland områdets sydöstra del med Flatruet och Anåfjället som kärnområden. Vinterland området sydost om renbetesfjällen ned till Sånfjället, Hovärken och Häggingsfjället. Betesområdets längd c:a 10 mil. — Om lappbyns tidigare förhållande till Handölsdalen se denna.

Invånare och sitor. Antal personer 114, renskötande 64, förenade i en sita om 12 familjer: Fjällgren (2 fam.), Nordfjäll (2 fam.),

Renskyldt, Renhuvud, Axman, Doj, Thomasson (2 fam.), Andersson och Nilsson. Kvarlevande lapska släktnamn: Doj och Schain. Byordningsman Anders Jonasson Renskyldt. Bland renägarna märkas den patriarkaliske Jon Jonasson Fjällgren i Anådalen, född i Offerdal, och Nils Thomasson, bosatt i Åre och känd fotograf.

Renskötsel. Renantal 2 957 på 53 renmärken. Största antal för enskild ägare 465, för familj 531. Den regelbundna mjölkningen upphörde omkr. 1928, kavling av kalvarna tidigare, omkr. 1925. Renhagar för kalvmärkning, skillning och kastrering finnas vid Östra Helagssjön och Stentjärnarna, i båda fallen på en udde, som tidigare varit en öppen renvall, samt vid Mittåhammar och Sturvallen. Slakt äger rum på sistnämnda stället samt i tillfälliga hagar i vinterlandet. Ett flertal vaktstugor, 8 stycken, äro spridda över fjälltrakterna.

Visten och flyttningsleder. Vårvisten för rensköterna Stentjärnarna, Djupsjön och Sakristian (under Predikstolen i Helagsfjället), början av maj—mitten av juni; sommarviste för rensköterna och vissa familjer Mittåhammar, mitten av juni—mitten av augusti; storviste och gammalt höst- och vårviste Sturvallen, där familjerna i allmänhet äro bosatta året om och där rensköterna vistas från mitten av augusti till jul; vinterkvarter för rensköterna Backvallen, Rändingsvallen, Högvålen och Strådalen, januari—april. Den ovan omtalade Fjällgrens familj är bosatt året om i Anådalen, som även användes såsom höst- och vårviste av en del renskötare. Flyttningsleden, numera endast för renvaktare och hjord, c:a 11 mil; flerstädes kluven i alternerande leder (se kartan). Tidigare flyttningsled, fram till sekelskiftet, i öst—västlig riktning: Mittåhammar—Daddsjön—Sturvallen—Svartmorn—Ruändan—Lågvålen—Särvfjället; mellan Daddsjön och Lågvålen en alternerande nordligare led över Särvålen.

Färd sätt. Klövning av ren upphörde på 1870-talet, körning med akja omkr. 1935. Numera forslar man sina förnödenheter mellan Sturvallen och Mittåhammar med klövvehäst eller häst och släde. För övrigt färdas man med bil och buss så långt vägarna sträcka sig och vidare till fots med ryggsäck.

Bostäder. I vistet vid Mittåhammar bor man i allmänhet i torv-

kåtor, i Storvallen i stugor; 8 kåtor och 1 stuga i bruk på det förra stället, 2 kåtor och 16 stugor på det senare. För övrigt hysa renskötarna in sig i de nämnda vaktstugorna och i kvarstående kåtor i övergivna äldre visten samt i vinterlandets bondgårdar. Familjen i Anådalen har liksom de flesta i Storvallen både hus och gård. Tältkåtorerna ha för längesedan kommit ur bruk.

Dräkten är i stort sett densamma här i Härjedalen som i Jämtland. Dock har man en annan kvinnlig mösstyp, en svart mössa, som bildar en hög sagittal kam, stundom lätt garnerad med vita band längs kammen. Man kan även få se en kvinnomössa i stil med mansmössan men utan tofs.

Äldre kulturlämningar. Rester och spår finnas efter ett stort antal äldre visten, såsom Daddsjön, Svartmorn, Ruändan, Särsvålen, Särvfjället, Grafruet, Storvallen (ovanför det nuvarande storvistet) och Nesjön samt i Gröndalsområdet vid Tvärån, Grönvallen, Grönfjället, Klastjärn och Klinkvallen. Kåtatömmar, stående eller nedrasade torvkåtor, förrädsställningar och bodar, stänger efter tältkåtor av klykstångstyp, rester av palissadhagar o. dyl. utgöra dessa lämningar. Vid Axhögen ligger ett övergivet viste, som anlades först 1917 i samband med inrättandet av en visteskola och övergavs 1935, då denna skola som följd av nomadskolväsandets omläggning upphörde; ett 10-tal torvkåtor och ett par härbren stå här kvar. På ett näs i Nesjön finns en gammal lapsk gravplats; gravhögar äro kända i Mittådalen, vid Bruksvallarna, vid Ruet i Funäsdalen och på Hamrafjället m. fl. ställen. Järnåldersfynd ha gjorts vid Bruksvallarna och Flon. De märkligaste fornlämningarna utgöras av hällmålningarna (se Hotagens lappby) vid Ruändan, en större figurgrupp med älg, ren och björn m. fl. djurfigurer samt en mansfigur, och Särvsjön, en obestämbart djurfigur. Vid Ruändan har figurgruppen anbringats på en lodrät klippvägg vid en av de yttersta hyllorna på Flatruets terrassformigt stupande platåkil i sydost. Här och framför allt i en närliggande bråddjup ravin, Evagraven, torde det jägarfolk, som lämnat dessa dokument efter sig, ha haft en mycket givande fångstplats, där de lätt kunnat driva villebrådet, framför allt rensköckar, utför stupen. Norr om Östra Daddsjön finns i en klippig terräng en mängd lämningar av renhorn, som vittna om en gam-

mal offerplats. Vid fiske i Kroksjön, nordväst om Storvallen, har man sedan gammalt brukat offra mynt i själva sjön.

Kyrkhelg hålles traditionsenligt i Ljusnedal vid midsommar.

TÄNNÄS LAPPBY, Tännäs socken, Härjedalen, Jämtlands län.

Karta 10; bild 29 och 32; fig. sid. 133.

Område. Renbetesfjäll: området kring Rogen, från och med Rutfjället i norr till och med storstöten och Fjättsjöriet i söder; höst och vårland kring Käringsjön, Falkhöjden och Brattriet. Vinterland söderut till gränsen mot Dalarna och vidare åt sydost till Storfjäten. Betesområdets längd c:a 9 mil.

Invånare och sitor. Antal personer 82, renskötande 55, förenade i en sita om 9 familjer: Rensberg (3 fam.), Rutfjäll, Torkelsson, Willenfelt, Kant (2 fam.) och Dorra. Av de renägare som icke längre bedriva egen renskötsel är en familj, Middagsfjäll, bosatt i Gröndalen inom Mittådalens lappby. Av släktnamnen är endast ett lapskt, Dorra, dock icke inhemskt utan härstammande från Vefsen i Norge. Byordningsman Jon Olofsson Kant. Inom denna lappby föddes kyrkoherden Anders Fjellner (sid. 234), vars släkt lever kvar både här och i Tranris (namnet numera skrivet Fjällner).

Renskötsel. Renantal 1 394 på 39 renmärken. Största antal för enskild ägare 128, för familj 220. Renskötseln extensiv sedan omkr. 1925, då den regelbundna mjölkningen med kavling av kalvarna upphörde. Numera mjölkar man endast tillfälligt, när man har renarna samlade i hage. För kalvmärkning, under juli månad, har man renhage vid Malmagen, palissadtyp, och Holmtjärn, av järnträdsnät, för fortsatt märkning ävensom för kastring, under augusti, en hage av järnträdsnät vid Rödfjället, för skillning (mest med Röros-lapparna) och slakt, vid jultiden, en hage av dels spjälstaket och dels järnträdsnät vid Käringsjön. En äldre hage av palissadtyp vid Broktjärn har kommit ur bruk. Vaktstugor finnas vid sjöarna Bolagen och Holmtjärn.

Visten och flyttningsleder. Sommarviste Malmagen början av juli—slutet av augusti; höst- och vårvisten Broktjärn, slutet av augusti—slutet av september, och Brattriet, slutet av september—

I början av december och början av maj—början av juli; eget vinterviste Käringsjön, renskötarna början av december—mitten av januari, familjerna slutet av september—slutet av juni; vinterkvarter för renskötarna Fjätdalen, Högvålen, Kölosen och Storfjäten, mitten av januari—mitten av april. Leden c:a 10 mil. Familjerna flytta endast mellan Käringsjön och Malmagen, c:a 4 mil.

Färdsätt. Användningen av klövjerer upphörde på 1870-talet. Med ren och akja köra renskötarna fortfarande mellan Käringsjön och Fjätdalen, där man kommer i närheten av landsväg och busslinje, som går till de övriga vinterkvarteren. Mellan Käringsjön och Malmagen går man med sina förnödenheter på ryggen; på senare tid har det dock blivit alltmer vanligt att gå fram till Tännäs och där ta bussen till Fjällnäs vid Malmagen.

Bostäder. Tältkåtan av bågstångstyp har inte förekommit i mannaminne. Tältkåtan av klykstångstyp kan däremot fortfarande resas i sommarvistet vid Malmagen. Här liksom i Broktjärn bor man för övrigt i torvkåtor. Torvkåtor har man även jämte stuga i Brattriet. Någon enstaka finns också i Käringsjön, där man dock allmänt har hus och gård. Sina vinterkvarter ha renskötarna i bondgårdarna.

Dräkt. Se Mittådalens lappby.

Äldre kulturlämningar. Övergivna äldre visten ligga i en rad mellan Rödfjället i nordväst och Tandsjövålen i sydost: Myskelsjön, Myskelvadet, Handskinnvålen, Tandsjön och Tandsjökällan. På de båda sistnämnda ställena finner man bl. a. förfallna torvkåtor av klykstångstyp, vid Myskelvadet rester av härbren och vid Myskelsjön förutom en mängd kåtatomter rester av en palissadhage. Vid Brattriet står ännu en njalla. Under lappmarksinventeringen 1943 påträffades vid Rogändan en flotte av primitiv typ. Mellan Rogstöten och Rogändan finns en rund grop av en kåtas diameter, som sannolikt härrör sig från en fångstgrop. Vid Blåsund i östra ändan av Rogen har man enligt traditionen jagat vildren på det sättet, att man från Tandsjövålen drev ut skockar på ett näs, varifrån djuren sökte simma över och därvid skötes i vattnet. Ett därstädes kvarstående fyrstolpigt härbre, dels på rotfasta stolpar och dels på »fågelfötter», säges ha använts som kött-

bod vid dessa vildrensjakter. Stenåldersfynd ha gjorts i Tännäslan och järnåldersfynd vid Rändingsvålen. Gravhögar ha påträffats vid Rogen m. fl. ställen.

Kyrkhelg som i Mittådalens lappby.

IDRE LAPPBY, Idre socken, Dalarna, Kopparbergs län.

Karta 10; bild 34.

Område. Renbetesfjäll: Idrefjällen i Dalarnas nordvästra hörn, Långfjället, Storvätteshåga och Slagufjället (Slugu-); höst- och vårland Slagufjället. Vinterland åt sydost till Storfjäten, i den östra delen gemensamt med Tännäs' vinterland. Betesområdets längd c:a 6 mil.

Invdnare och sitor. Lapsk befolkning i Idre kan spåras tillbaka till 1600-talet, men den synes inte ha funnits där konstant. I varje fall ha upprepade förflyttningar ut och in ägt rum. Av lappbyns nuvarande befolkning härstammar en person, Olof Andersson, från en familj som inflyttade 1829 från Frostviken i Jämtland, medan alla de andra tillhöra en så sent som 1937 inflyttad familj, Olsson, från Offerdals lappby. När denna familj kom, hade Idrefjällen legat öde i fem år eller sedan 1932, då de dåvarande lapparna, den framstående renägaren Jonas Persson, kallad »Jopersgubben», och hans måg på grund av vissa svårigheter med vallningen av den stora hjorden tvångsförflyttades till Tossåsens lappby i Jämtland; den då äldre Persson stannade visserligen själv kvar till sin död 1940, men renhjorden drevs bort. Andra idrelappar, Kant och Fjällner m. fl., hade tidigare flyttat över till Tännäs. Det berömda renbetet i Idrefjällen kunde dock icke få ligga outnyttjat, och därför tilläts en ny inflyttning, vilken redan givit ett mycket gott resultat. — 1940 var antalet personer 14 och de renskötande 12, 1944 15 resp. 14; samtliga de renskötande tillhörande familjen Olsson och bildande en sita. Byordningsman är familjefadern Anders Olsson.

Renskötsel. Renantal 1 777 på 15 renmärken. Största antal för enskild ägare 369, för familj 1 316. Renskötseln numera extensiv men synnerligen välordnad. Regelbunden mjölkning med kavling (*kippling*) av kalvarna förekom till omkr. 1920. Senare har

1949-20

man, som i den extensiva renskötseln i allmänhet, uteslutande inriktat sig på djuruppfödningen för köttproduktion. Sedan gammalt finnas renhagar vid Hävlingskällorna, Järtandalen och Storvätteshåga; numera är dock endast hagen på det sistnämnda stället i bruk. Kalvmärkning och kastring företagas i allmänhet utan hage, och med den nuvarande exemplariska renvallningen behöver sällan någon skillning göras. En renvaktarstuga finns vid Grövelsjön, under Jakobshöjden.

Visten och flyttningsleder. De gamla idrelapparna hade följande visten och flyttningsled: sommarviste Hävlingskällorna, midsommar—mitten av augusti; höstviste Störvätteshåga, mitten av augusti—mitten av september; höst- och vårviste Slagufjället, mitten av september—jul och mitten av april—midsommar; vinterkvarter Grundagen, Fjätvallen och Kölosen. Leden, delvis kluven i alternerande leder, ca 5 mil. Tidigare, fram till 1880-talet, flyttade man genom Idrefjällen till sommarvisten i Norge. — Familjen Olsson är bofast i Foskros vid Hällsjön men har för renskötarna ett nyuppfört sommarviste vid Grövelsjön (nära renvaktarstugan) och använder alltså de tidigare renskötarnas höstviste vid Störvätteshåga. Vinterkvarteren äro desamma som förr. Olof Andersson är bosatt vid Grövelsjön men vistas tidvis under sommaren i de f. ö. övergivna vistena vid Hävlingskällorna och Slagufjället.

Färdssätt. Klövning av ren har inte förekommit sedan 1880-talet, men tidigare flyttade man med klövjeren genom Idrefjällen till Norge (se ovan). Sedan 1905 har det varit vanligt att klövja med häst (egen häst ägdes av Jonas Persson och äges nu av familjen Olsson). Akjan har varit i bruk ända till utflyttningen 1932. Numera färdas man med bil eller buss mellan Hällsjön, Grövelsjön och renskötarnas vinterkvarter, för övrigt till fots med rygsäck och vid behov med hjälp av klövvehäst.

Bostäder. Tältkåtan av klykstångstyp har vid behov använts in på 1900-talet, men tältkåtan av bågstångstyp har man inget minne av. Torvkåtor av såväl bågstångs- som klykstångstyp ha varit den vanliga bostadsformen och äro fortfarande i bruk i sommar- och höst- och vårvistena. Jonas Persson byggde sig dock i början på 1900-talet en stuga i vistet vid Slagufjället, som han bodde

i till sin död, och familjen Olsson har hus och gård i Hällsjön. Under intervallningen bo renskötarna i bondgårdarna.

Dräkten är den jämtlandslapska (se Frostvikens norra lappby). I vardagslag går man dock klädd som vanlig svensk allmog.

Äldre kulturlämningar. En mängd gamla kåtatomter finnas i de ända hittills använda vistena vid Hävlingskällorna och Störvätteshåga. Helt övergivna gamla visten äro kända på nordsidan av Slagufjället, i Järtandalen, där det finnes rester av torvkåta och palissadhage, Hällsjövälen, med ett flertal kåtatomter, och vid Barfredhåga, där det på den s. k. lappvallen finns eldstäder efter tältkåtor och en jorrding efter en torvkåta — det sistnämnda stället landets sydligaste kända lappviste (frånsett de tillfälliga kåtaplatser som omtalas av Linné, 1734, och bröderna Gahn, 1765, längre ned i Dalarna). 1 km nordväst om Hävlingskällornas viste har stått en njalla, som enligt en dock ej bestyrkt uppgift hade ett årtal från 1600-talet inskuret i huvudbjälken; enligt annan uppgift skulle även en njalla ha funnits i närheten av Järtandalens viste. Vid Särnsjön, söder om Särnsjöbackens mynning, finnes en skålförmig grop av en kåtatomts dimensioner, som kan antagas härröra från en fångstgrop. Den är belägen på en sandås, där djuren sannolikt haft sin gång.

Kyrkhelgen i Ljusnedal (se Mittådalens lappby) har sedan gammalt gärna besökts även av folket i denna lappby.

En förteckning över alla de sagesmän som bidragit till denna beskrivning av lappbyarna skulle inkräkta alltför mycket på bokens begränsade utrymme. De mera betydande av dem äro dock redan nämnda under textrubriken »Invånare och sitor» för varje lappby. En synnerligen betydelsefull medverkan har även lämnats av lapptillsynsmännen: Östen Isaksson (Könkämä och Lainiovuoma lappbyar), Elias Stålnacke (Saarivuoma, Talma, Rautasvuoma och Kaalasvuoma lappbyar), Nikodemus Stålnacke (Rautasvuoma och Kaalasvuoma lappbyar), Olof Andersson (Norra kaitums, Mellanbyns och Sörka kaitums lappbyar), Johan Andersson (Sirkas, Jäkkäkaska och Tuorpons lappbyar), Nils Ranberg (Luokta-

Jämför specialkartorna nr 2–10 i texten

MANKERS KARTA OCH BESKRIVNING

NORGE

FINLAND

FINLAND

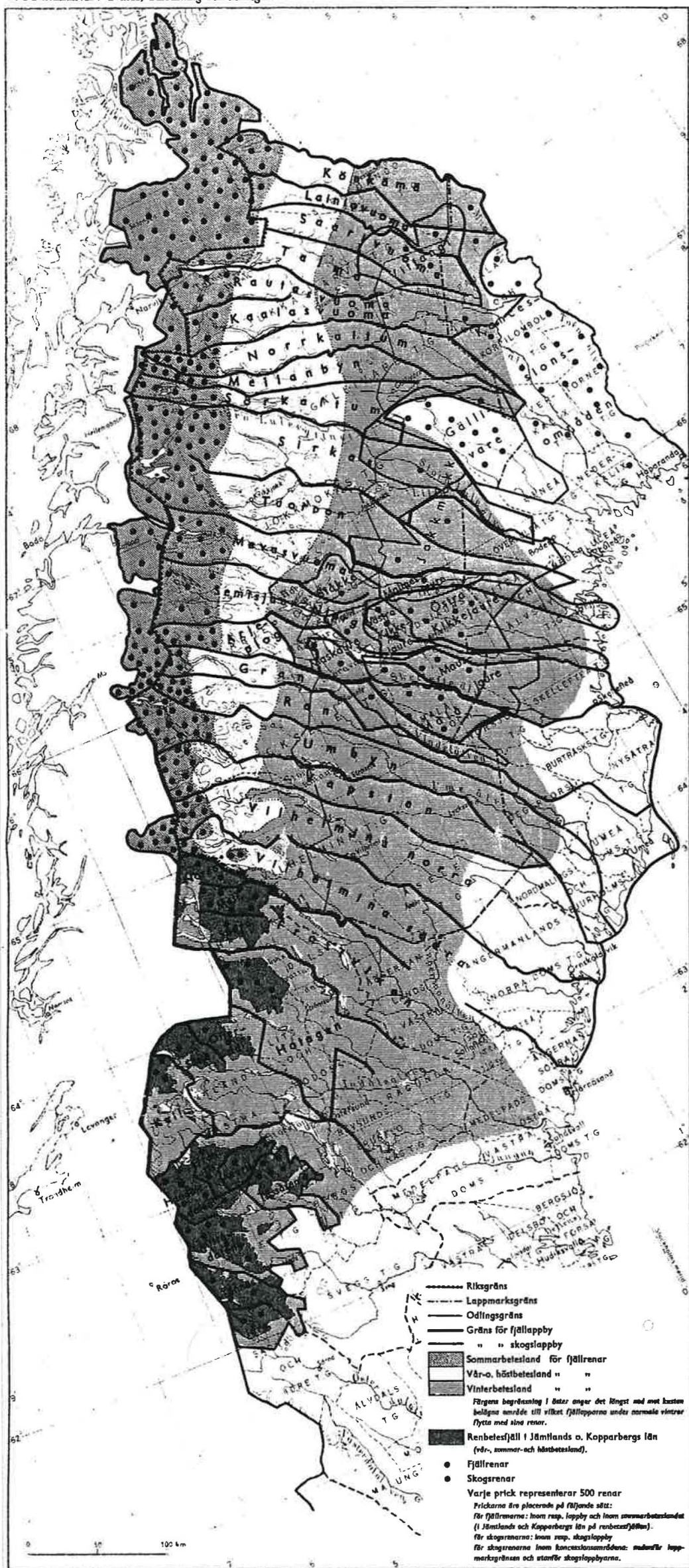
0 50 100 km

0 50 100 km

0 50 100 km

[illegible]

STF 1947

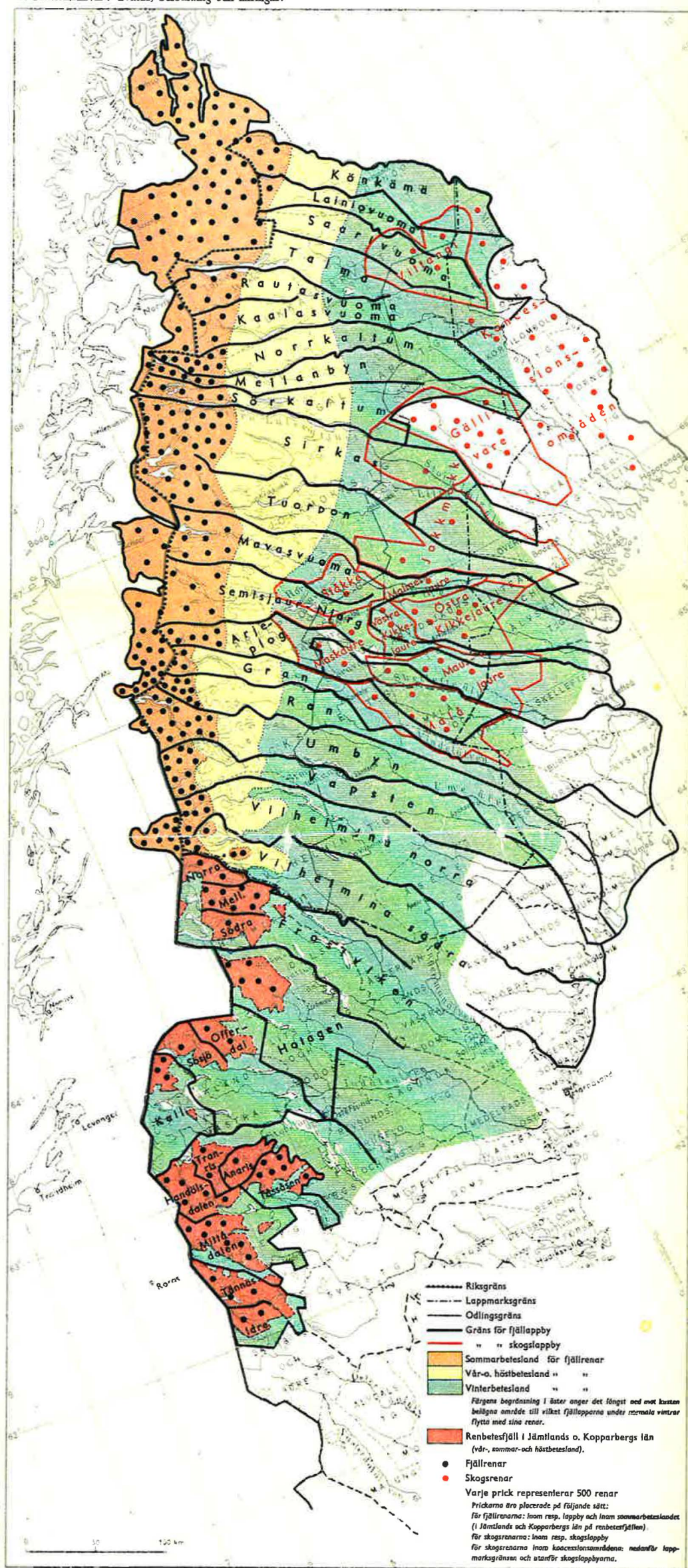

Karta över

LAPPBÝARNA, RENBETESLANDEN OCH ANTALET RENAR 1940.

Upprättad av MAGNUS LUNDQVIST

Pl. 16.

Karta över

LAPPBÝARNA, RENBETESLANDEN OCH ANTALET RENAR 1940.

Upprättad av MAGNUS LUNDQVIST

Pl. 16.

N: 403 & A.
1928.

protokoll fört vid sammanträde med fastighetsägare inom Kyrkbyn, Hede socken, i Hede sockenstuga den 9 december 1928.

Fastighetsägarna inom Hede kyrkby hade genom kungörelse, som i vederbörlig ordning upplästs i Hede kyrka samt varit uppslagen på skilda ställen inom Kyrkbyn, denna dag kallats att sammanträda för att närmare rådgöra och fatta beslut om, vilka åtgärder borde vidtagas för förhindrande av att lappar låta sina renar under vintern beta å kyrkbys skogsmarksområden.

Till sammanträdet hade infunnit sig flertalet av Kyrkbys hemmansägare och, sedan undertecknad, Olof Månsson, utsetts till ordförande lämnades ordet åt de närvarande, samt skulle antecknas att under vintern de senare åren lappar med renar tillhörande skilda lappbyar inom länet ej endast tillfälligtvis besökt orten utan även under veckor och månader låtit sina renar utan jordägarnas medgivande beta å Kyrkbys skogsmark, Därvid hade skadegörelse uppkommit å trädplanter, men synnerligast å mossan, som för vinterutfodring av böndernas egna kreatur vore erforderlig och av särdeles stor betydelse för drivande av kreatursskötseln, då bygden lämnade rätt sparsam tillgång på stråfoder eller säd för utfodringens höjande.

Sedan dessa förhållanden av de närvarande vitsordats som riktiga, och skilda förslag i ärendet framkommit, enade sig jordägarna, då de ville söka undvika att ej behöva på rättslig väg göra sin rätt gällande mot lapparna och deras renar, att till vederbörande renägare göra en vänlig framställning om att icke låta sina renar uppehålla sig och beta å Kyrkbys skogsmarksområden, och skulle avskrift av detta protokoll översändas till vederbörande lappfogde och ordningsmännen inom Härjedalens lappbyar.

Att justera dagens protokoll valdes hemmansägarna O. A. Sundt och Rickard Hedström.

som ovan

O. Månsson

Vid protokollet

Justerat:

O. A. Sundt
Rickard Hedström

Lappfogden i Jämtlands län.

Avskrift.

Till

Lappfogden A. Staaff

Östersund.

Undertecknade, hemmansägare i Vemdalens kyrkoby, anhålla härmed vörde samt om Herr Lappfogdens ingripande mot renägande lappmannen Kroiks framfart å våra marker med egna och av andra anförtrödda renar, vilka nu ströva omkring i spridda flockar icke endast i fjällen utan över största delen av den Vemdalsskog som ligger norr om Kyrkbyn; detta efter vad vi hava oss bekant utan något som helst lov från ortens befolkning.

Det är med vemod och harm vi se den skada renarna åstadkomma på ungskog och planter genom tramp, gnag och skubbnings, i all synnerhet som de nu mest hålla till å skogbevuxna moar och åsar och då dessutom småskogen under nuvarande ringa snö och starka kyla är ytterst skör och ömtålig blir skadan naturligtvis mycket stor. Även fäbodvallarna förstöras av renarnas krafs samt hö uppåtes både vid dessa vallar och vid befintliga timmerkojor.

Även lapparna själva tycks taga sig vilka rättigheter som helst som faller dem in t. ex. att i fäbodstugorna tillägna sig den mat som finns, uppbränna där tillagad ved samt möbler och golv m.m.

Då vi icke kunna inse att någon gammal sedvanerätt här föreligger, vilja vi på det bestämdaste protestera mot någon betning av renar å våra marker och anhålla att lappmannen Kroik ålägges avflytta med sina renar härifrån.

Vemdalen den 31 januari 1929.

Abel Hallgren
Nils Höglund
Per Hallgren
Olof Brandén
H. Almberg

Vördsamt.

P. P. Fjellner.
J. Nyström
Aug. Henström
Johan Gradin
Olof Pelleesson
Harald Fjellner.

Rätt avskrivet betygar Östersund i lappfogdekontoret den 6 maj 1929.

A. Staaff

all; darghagden well. all. stork.

For all these for the dragon's some was known
darghagden tillhande, for the darghagden
is darghagden. Some is not at all as it is
mudlight some for the mud's mud's
some all gold. Some's some's and for the
all is the darghagden's, men all gold
for some some is darghagden's, all is
some's darghagden's all gold. The darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
all the darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's.

Some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's

Some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's
some's darghagden's is the darghagden's

Some's darghagden's

Some's darghagden's 1/1/1999 (darghagden's)

RENBETESPROCESSEN I HÄRJEDALEN

Kommentar til Anders Løøvs yttring ("yttrande").

Innledningsvis kan konstateres at Anders Løøvs yttrande nesten ikke har noen substans i forhold til saken han ytrer seg om. Han fremlegger ikke ett eneste nytt argument i den debatten som har vært ført siden 1970-tallet om samenes innvandring i det aktuelle området (Sørvest-Jemtland, Herjedalen og Sør-Trøndelag).

Det nye måtte i så fall være hans **grunnsyn**, som han definerer slik (s. 1): "jag menar att det måste vara lika berättigat att efterlysa dokumentation på att samerna inta har använt sig av bestämda områden som att resa krav om dokumentation på att samerna har varit där".

En slik "omvendt" bevisføring er juridisk såvel som historiefaglig helt meningsløs. Vi skjønner uten videre at svenske (eller norske) embetsmenn og andre kildeskapere ikke hadde noe som helst behov for å skriftfeste at et fenomen ikke eksisterte på et gitt sted et gitt tidspunkt. Løøvs grunnsyn må avvises som uvitenskapelig.

Løøv er ikke faghistoriker, men bibliotekar. Det gjenspeiles tydelig i hva han skriver på side 2. Han har tydeligvis lagt ned svært mye arbeide i, som han skriver, å "korrekturlese" ett kapittel i min sist utkomne bok. Dette er underlig nok ikke et av de realhistoriske kapitler som har betydning for temaet, men et hvor jeg gjennomgår hva tidligere tiders historikere (før 1900) har ment om samenes innvandring til Norden. Han har funnet noen feilskrivninger i sitater etter hva han påstår, men ikke dokumenterer. På den korte tid jeg har hatt til rådighet på å kommentere Løøv, har jeg ikke tatt meg bryet med å kontrollere hva han skriver her på s. 2. Han har kanskje rett, men jeg kan ikke se at noen eventuelle bokstaveringsfeil o.l. i dette kapitlet skulle ha betydning for den saken vi utreder. Hvis det da ikke er et forsøk å reise tvil om min kompetanse som historiker.

Og faktisk er det vel nettopp det som er hele hensikten med Løøvs yttrande. Ettersom han åpenbart ikke er i stand til å tilbakevise hva jeg skriver i sak, forsøker han å sverte meg personlig ved å angripe min interitet som vitenskapsmann. Han summerer tilmed opp sitt yttrande med punktene a) - j) som utelukkende dreier seg om min person, ikke om saken. For Løøv er ortografien så viktig at han påpeker som første punkt:

a) att en stor del av de citat han [K.H] visar till är felagtigt återgivna

Løøv's punkter fra a til j er egentlig verdiløs og ikke verdt å kommentere for tingsretten ettersom de ikke gir noen opplysninger om saken som behandles. Men i og med at han har lagt dem frem offentlig, blir de noe mer enn hans private mening. Jeg kan derfor ikke la dem stå ukommentert selv om de er aldri så tøvete. Ettersom jeg kommenterer andre av deler av hans yttrande, vil jeg derfor også sette hans punkter inn i sammenhengen.

Jeg hevder i min utredning at fra samisk før-kristen tid er det ikke spor etter samer i området sør for Namdalen/Frostviken. Dette er når det gjelder fornfynd en "överdrift" mener Løøv. "Mest kjent är utgrävningarna vid Vivallen .. et annat (fornfynd) är runebomhammaren från Nordset i Rendalen". Med en slik framstillingsform (mest kjent .. et annat) ligger underforstått at her kunne nevnes mange flere. Løøv nevner ikke flere - og årsaken er at her finnes ingen flere å nevne.

Om de to forminnene kan sies: Vivallen ble i sin tid utgravd av den kjente norrlandsarkeologen Gustaf Hallström. **Han** avviser eksplisitt at det er samer som ble begravd der, en oppfatning som jeg deler. Hva som er sikkert er at dette er et kristent gravfelt med parallell-lagte flatmarksgraver. I nordisk og samisk før-kristen tid hadde en helt andre, hedenske gravskikker, som kjent.

Spørsmålet samer eller ikke samer i gravene på Vivallen burde forøvrig kunne avgjøres en gang for alle ved en DNA-test av de bevarte skjelettdelene.

Løøv hevder at samene ikke ble kristnet før langt ut på 1700-tallet. Samtidig tar han for gitt at de som ble begravet på Vivallen omkring 1060 var samer - begge deler står på s. 3 i hans yttrande. Disse synspunktene er uforenlige. Løøv bør velge: enten er de gravlagte ikke samer eller så ble samene kristnet meget tidligere enn han hevder. Å bruke Ole Brumm-metoden og velge begge deler er ikke akseptabelt i historieforskningen. (Ole Brumm (Nalle Puh) ble spurt om han ville ha enten melk eller honning, og han svarte 'Ja, takk'! Ole Brumm ville ha begge deler.

Runebommehammeren har jeg ikke nevnt i min utredning, men i mine bøker. Det er jo elementær historisk metode at et løsfunn som dette ikke er noe bevis overhode i bosettingssammenheng. Ernst Manker som har skrevet standardverket om samiske

runebommehammere, oppsporte flere slike på herregårder i Skåne og ellers i Sør-Sverige uten at noen derfor vil hevde at samer har bodd der. Én har altså havnet på en søppelhaug (sophög) på en bondegård i Rendalen, men vi vet ikke hvordan.

Løøv trekker tilmed inn en artikkel jeg publiserte etter at utredningen for Tingsretten var skrevet. Her skal jeg ha "ironisert" over påstanden at det skulle være en samisk gjenstand og prøvd å "bortforklara en realitet" (s. 3 og note 2). Jeg har verken ironisert eller bortforklart. Jeg har ganske enkelt pekt på et faktum som ikke har vært påaktet av forskningen tidligere, nemlig som det heter i funnbeskrivelsen: på gjenstanden er "anbragt et flatt jernbeslag som er festet til skaftet ved svære gjennomgående nagler" (også naglene er av jern). Selve runebommen, som hammeren i sin tid ble brukt på, var som kjent et utspent skinn, og skinn og jernteiner går ikke godt sammen, jfr. moderne trommestikker. Jeg trakk den slutning fra denne realitet at gjenstanden er et skaft av et eller annet slag og ikke en runebommehammer og at det derfor heller ikke er grunn til å regne gjenstanden som samisk. Dette understøttes av at samer på denne tiden ikke brukte jern i f.eks. sine båter, men sydde dem sammen med sener langt opp i tiden. Det er videre et faktum at gjenstanden er utskåret i ringerikestil, en nordisk tre/benskurd.

I dette tilfelle foretok jeg altså en nyvurdering basert på selve urkilden, selve funnbeskrivelsen, som forskerne hittil har oversett. Likevel kan Løøv konkludere:

i) at han drar slutsatser utan att företa elementära källstudier. Exempel runebomhammaren från Rendalen.

Jeg har flere ganger tidligere konfrontert Løøv med det faktum at det sør for Namdalen/Frostviken ikke finnes fornminner som vanlige samiske graver og boplasser fra middelalderen og tidligere. En eventuell samisk befolkning i området må ha etterlatt seg slike, og først anlagt forsvinner de jo ikke. Løøv har aldri gått inn på dette bortsett fra som nevnt ovenfor at han later som om det er flere enn de to nevnte fornfunnene som er meget tvilsomme i vår sammenheng. Sannheten er at han unnlater å lenger inn i denne for ham vanskelige problemstillingen fordi det ikke finnes andre kjente samiske fornminner i området. Dette i kontrast til forholdene lenger nord, f.eks i svensk Norrland, der bl.a. Gustaf Hallström og Inger Zachrisson har undersøkt en mengde typisk samiske graver, boplasser og depotfunn.

På en nokså vag måte forsøker Løøv å forklare mangelen på funn (som han riktignok ikke vil innrømme): "Man kan emellertid inte reservationlöst använda detta som et "negativt bevis". Förhållandena när det gällde vem som var minoritet och vem som var majoritet var olika i norr och söder. Kan det ikke tänkas att man förhöll sig på olika sätt til sådana känsligara, andliga saker med tanke på att visa minst möjligt för utomstående?" (s. 6). Dette er definitivt ikke riktig for materielle forhold. Uansett størrelsen på en eventuell samisk befolkning i området i før-kristen tid så må den ha bodd og etterlatt seg spor etter boplassene og de må ha begravd sine døde. Samer kan ikke ha vært i området over en periode på over 500 år, som Løøv hevder de har vært, uten å etterlate seg slike spor. Når sporene ikke finnes kan man bare trekke én slutning: de har ikke vært her.

Løøvs resonnement ville kanskje kunne ha større gyldighet når det gjelder rent åndelige forhold, som f.eks. offersteder. Han betviler de anerkjente lappologene Ernst Manker og Just Qvigstads forskningsresultater om samiske offersteder og mener de heller gjenspeiler hvor de har gjort feltforskning enn de faktiske, kjente forekomstene. "En karta baserat på de registreringar som finns i dag skulle se helt annorlunda ut", skriver Løøv (s. 6). Hvis situasjonen er slik, må en spørre: hvorfor presenterer da ikke Løøv et slikt "annorlunda" kart som bevismateriale? Faktum at han ikke er i stand til det ettersom slike offersteder ikke er kjent sør for Frostviken/Namdalen. Løøv serverer her en usannhet.

Usant er også det Løøv skriver på s. 3f: "Kan man sätta likhetstecken mellan lång historia i ett område och mängden av levande tradition om äldre tider? Varför finner man då lika litet i Namdalen och på Helgeland på norsk sida och i Frostviken och Vilhelmina på svensk sida av riksgränsen som i de sydligare områdena?" Dette er slett ikke riktig, noe Løøv vet eller bør vite. Tradisjon om såkalte "saivoer" (steder der underjordiske holder til) - nedtegnet allerede på 1700-tallet - finnes 30 av de 31 navngitte mellom 64° og 65°, den 31. finnes litt lenger sør, Hermannssnasen sør for Verdal. Tilsvarende samlet folkeminnegranskeren Levi Johanson tradisjon om flere "heliga steder" i Frostviken på 1940-tallet. Lenger syd finnes **ingen**, noe som står som en klar kontrast (min siste bok, s. 87).

Jeg har også påpekt at det ikke finnes skriftlige kildebelegg fra middelalderen for samer i området. Dette motsier Løøv: "samer faktisk omtalas i en hel del medeltida källor" (s. 5, min understrekning). Løøv nevner ikke en hel del kilder, han nevner én; han gjentar fra sin første utredning beretningen om jemtlandsfogden som i 1478 sendte en same til Danmark. Denne skal jeg igjen (i min bok) ha forsøkt å "bortforklara", skriver Løøv. Hva jeg gjør i boken er å påpeke det faktum at jemtlandsfogden uansett var den fogden i Syd-Skandinavia som var nærmest samene. Allerede i et grensedokument fra 1273 ble det fastslått at jemtene hadde rett til å jakte 10 mil nordover fra Jemtlands nordgrense i Ströms Vattudal ("19 rastir norör a Finmork fra Straumi"). Kilden forteller ellers uttrykkelig at samene var "in der Jacht gefangen". Det er neppe å bortforklare at fogden **kan** ha drevet sin jakt i "Finmork" nord for Gäddede. Det kan også ha skjedd i det egentlig Jemtland. Bare to mannsaldre senere, i 1548, ble samer skriftfestet i Lierne i Namdalen, og vi vet fra senere kilder at denne samegruppen også var inne i Nordvest-Jemtland. Men i Herjedalen kan fogden i all fall ikke ha vært, for dette landskapet ble dengang styrt direkte fra lensherren i Trondheim.

Løøv nevner altså bare dette ene kildebelegget fra middelalderen. Han kan heller ikke nevne "en hel del", for det finnes ikke flere. Men han tør likevel påstå:

h) att han försöker bortforklara upplysningar. Exempel samer som blev tillfångatagen på Jämtlands fjäll på slutet av 1400-talet.

(Når Løøv her skriver "på Jämtlands fjäll" er det en tilsnikelse. Kilden har ikke denne formuleringen, men som nevnt bare "in der Jacht".)

Løøv bruker nærmere en hel side (s. 7) på å vise hvor mangelfulle de geistlige kildene var i tidlig nytid. Det synes å være ganske overflødig kommentar ettersom jeg **ikke** har brukt geistlige kilder som f.eks domkapitlets arkiv for tiden før 1700 fordi de er for mangelfulle. Derimot finnes ganske rikholdige verdslige kilder for 1500-tallets vedkommende og svært rikholdige for de følgende hundreår. "Med tanke på de tidligere nämnda bristerna i arkivserierna hjälper det inte att ett genomgått material är omfangsrikt", mener Løøv (s. 8). Men "bristerna" som han påpeker var altså i geistlige

arkiver som jeg ikke har brukt. Til tross for denne merkelige argumentasjon tillater Løøv seg å skrive:

g) att han hävdar att tillgången på källmaterial är god när luckorna är stora i för ämnet centrala arkivserier. Exempel domkapitlens arkiv.

Videre hevder Løøv som et postulat:

b) att hans genomgång av centrala källor är dåligt genomfört. Exempel kyrkoböckerna.

Kirkebøkene har jeg nesten ikke brukt i min siste bok som er grunnlaget for utredningen. Bare litt over én side tekst har dem som grunnlag. De nevnes heller ikke i utredningen. Men for å få et slags grunnlag for sitt postulat, trekker Løøv nå frem en bok jeg utga i 1981, for 12 år siden, og som mye var bygd på kirkebokstudier. Dette demonstrerer at han må være i en desperat mangel på argumenter i denne saken. (Hans yttrande viser dessuten at han fremdeles, etter 12 år, ennå ikke har skjønt hva jeg skrev av kildekritikk der.)

Noen oversikt over de store kildeseriene som jeg har brukt, har Løøv åpenbart ikke. Dette demonstrerer han tydelig på s. 8. Jeg har skrevet (og mener) at i 1548 ble "skatter og avgifter krevd inn i alle bygder" (i Trøndelag). Dette er ikke riktig, mener Løøv: "Men i räkenskaperna från 1548 finner vi bara en gård nämnd i Selbu (Mogård) och ingen i Tydal, även om bygden som sådan er nämnd". Dette er fullstendig galt. Kilden nevner med navn 59 gårder i Selbu og 3 i Tydal. (Det ville være i Løøvs stil å tilføye her: en feilprosent på 6.200 %)

Når Løøv kan gjøre en så fundamental feil, må det bety at han mangler elementær kunnskap om kildene til samfunnsforholdene i tidlig nytid. Han har lett seg frem i (den trykte) kilden til han finner Selbu på side 11 og der står riktignok bare denne ene gården Mogård. Han har ikke skjønt at disse første sidene i regnskapet gjengir kronens landskyld (arrende) og kronen eide ikke mer enn en liten skyldpart i denne ene gården i Selbu. Senere listes de geistlige godseiere opp, og her finner vi flere gårder. En fagmann ville selvsagt finne fram til den viktigste delen av regnskapet som er "leding",

regnskapet over en skatt i avlagt i naturalier (smør og mel), og her (s. 25f) skal i prinsippet alle gårder være med, hvilket de altså var.

I lys av dette fremstår det som patetisk når Løøv feller sin dom:

c) att han påstår att källor beskriver förhållanden fullständigare än vad de faktisk gör. Exempel 1548-års lensregnskaper för Trondhjems len.

Løøv demonstrerer sin uvitenhet ytterligere når han skriver (smst.) om Herjedalen: "Någon uppräkning av gårdar i landskapet som betalt skatt finns inte i lensregnskapet från 1548". Det han ikke vet er at fjellbygder som lå over korngrensen ikke betalte leding i smør og mel, men i gråverk (ekornskinn) som aldri blir spesifisert på den enkelte gård. Det gjelder bygder som Tydal, Meråker, Ålen med Røros og altså Herjedalen. Skattebøndene i Herjedalen finner vi forøvrig i en ti år yngre skatteliste, den såkalte Skipsskatten fra 1557/59. Dette var en pengeskatt som alle skulle betale, og det var da, altså i 1559, 166 skattebønder i Herjedalen foruten 6 husmenn og 43 tjenere (smst. s. 283f).

En gjennomgang av mitt store skriftlige materiale bekrefter fullt ut de negative kilder. Det skjedde en skrittvis samisk flytting mot sør (inn i området) i tidlig nytid. Løøv benekter dette men gjør ikke noe forsøk på å motbevise det, bortsett fra hans hovedargument: De skriftlige belegg for samer i sør "är mer eller mindre tillfälliga notiser som avspeglar den skandinaviska administrasjonens framväxt och inte samernas "framvext"" (s. 6). Dette er en gjentakelse av hva han skrev i sin første utredning for retten: "Hvilke muligheter fins det til å dokumentere samenes eldre historie i Herjedalen". (I sitt yttrande påstår Løøv feilagtig at hans utredning het "Hva kan de skriftlige kildene fortelle om eldre samisk bruk i Herjedalen", men det er vel bare en unøyaktighet fra Løøvs side.)

Løøv unnlater igjen å besvare kjernespørsmålet i denne sammenhengen: Den skandinaviske administrasjonen vokste fram senere i Nord-Skandinavia enn i sør. Det som var av administrasjon i nord var også langt svakere utbygd der, både i Norge, Sverige og for den del i Finland. Likvel er samene godt dokumentert og dokumentert —

kontinuerlig gjennom hele middelalderen i nord, mens de altså mangler totalt i kildematerialet som gjelder sør for Namdalen/Frostviken. Løøv er nødt til å forklare denne forskjellen skal han få gjennomslag for sitt hovedargument.

Løøv kommer med et noe merkelig utsagn: "Att dra in ännu fler skriftliga källor i diskussionen för bara till förvirring" (s. 6). Jeg ville neppe bli særlig forvirret. Det måtte i så fall bli fordi han for en gangs skyld kunne dokumentere sine påstander med kildebelegg.

Et dokumentarisk vitnemål som positivt bekrefter samenes innflytting i området, benekter Løøv ganske enkelt (s. 9). Det gjelder det vitnemål major Schnitler kom med i 1742 om at samene i Tydal da var de sørligste i Norge og at de var innvandret i hundreåret før. Dette er bare Schnitlers egen feilaktige formodning, mener Løøv. Den anerkjente juristen og offiseren Peter Schnitler hadde fått kongens spesialoppdrag å eksaminere grensen hele veien opp til Finnmark, men han skulle altså ha latt seg lure av bøndene allerede i starten av oppdraget, ifølge Løøv - bønder Schnitler hadde hatt kommandoen over som kompanisjef siden 1719. Når Schnitler ikke hadde lagt merke til samer ved Røros og Brekken, skyltes det at samene på dette tidspunkt av året (april) ha ha forflyttet seg herfra og nordover til Tydal, forklarer Løøv, og dokumenterer det med en 150 år yngre kilde, nemlig den norske Lappekommisjonen av 1889. Denne beskriver nemlig en slik flytting da, i 1889!

At samene var innvandret i Tydal på 1600-tallet er bare "ett isolerat påstående" fra Schnitler, skriver Løøv (s. 10). Løøv underslår riktignok da noe han kjenner til, nemlig at en same i 1690 i en sak angående Ljusnedal kopperverk kom med et tilsvarende vitnemål på tinget i Selbu (min bok s. 116). Og er det slik å forstå i Løøvs metodikk at isolerte vitnemål er ubrukbare som historiske belegg? Hva da med samene fra 1478 nevnt ovenfor? Denne er meget isolert og må da ifølge Løøv være uten vitneverdi om noe som helst.

I Løøvs tolkning reduseres altså Schnitler til bare et naivt talerør for bøndene: "Är det under sådana förhållanden att undra sig över att bönderna försökte flytta fram "sina gränser" så långt som möjligt" (s. 10). Med en så lettvent omgang med dokumentariske kilder er det umulig å føre en faglig diskusjon med Løøv. Han borttolker alt som ikke passer inn i hans bilde.

Men hva er egentlig Løøvs bilde? Han skriver aldri klart og utvetydig hvor lenge det etter hans mening har vært samer i området. Siden 1000-tallet? siden Kristi fødsel? I flere tusen år? Ettersom Løøv ikke prøver å føre bevis for sin "teori" kan han jo velge fritt. Ole Brumm igjen! Og er det bare ved Røros samene har vært uten å etterlate spor? Har de også vært på Dovre? I Rondane? Eller mener Løøv som Inger Zachrisson at de har vært så langt i sør som i Nordmarka ved Oslo? Her finnes heller ikke spor, men det betyr etter Løøvs mening ingen ting.

For ordens skyld: Schnitlers påstand om at samene i Tydal er de sørligste i Norge gjentok han i andre sammenhenger i 1744 og 1745. En uavhengig kilde, en tidligere samemisjonær, sogneprest Jacob Munk, skriver i en utredning fra 1746 seks ulike steder at "De første Fjeld-Lapper man finder i Norge, Sonden fra at regne, ere i *Tydals-Fjelde i Sælboe Gjeld*" (min bok s. 160). Løøv reduserer Løøv klare utsagn om en innflytting til at det bare "är Kjell Haarstads tolkning av upplysningarna" og at min "tolkning är för spekulativ" (s. 10). Hva er egentlig spekulativt med giengi Schnitlers entydige utsagn? Løøv fortsetter: "när man vet att arkeologiska fynd talar om samiskt bruk i Härjedalen under en lång tidsperiod kring år 1000". Hvem er spekulativ?

Schnitler forteller også at samene hadde villet flyttet lenger sørover fra Tydal til Brekken og Femundens østfjell, men var blitt nektet det av bøndene. "Detta", skriver Løøv, "är också ett isolerat påstående" men likevel er han villig til å godta **denne** påstanden av Schnitler. Han begrunner det slik: "Till saken hör också at de östliga områden som nämns, redan var bruksområde för en annan grupp samer. Tännäs-samerna, som en del av året satt i Rutfjället, betade nämligen med sina renar västerut, ned mot Feragen - Femund" (s. 11). Som bevis for dette henviser til en kilde fra 1889 og en fra 1894. At disse beretter om samtidsforhold 150 år etter Schnitler, besværer ikke Løøv synderlig. Det **beviser** at slik var det også 150 år tidligere!

Vi kjenner en del samiske forsøk på ekspansjon sørover fra Syltraktene (Sørvest-Jemtland/Tydal) allerede på 1600-tallet: mot Herjedalen, Tynset, Ålen, Oppdal (min bok s. 124f). Løøv betviler at dette er eksempler på samisk ekspansjon. "Det är bara det", skriver han, "att en kultur som denna knappast kan ha expanderat så kraftigt över ett så stort område - samtidigt .. Att det nästan samtidigt skulle ha blivit en samisk befolkningsväxt och ekspansion inom ett så vidsträckt område är litet sannoligt" (s. 12). Nå **vet** vi i et par av tilfellene, ved Tynset og Oppdal, der samene er navngitt, at de

aktuelle inntrengerne var tydalssamer (min bok s. 126f). I all demografisk teori har forøvrig all ekspansjon i form av forlytting inn i nye områder, befolkningsvekst som forutsetning, noe Løøv tydeligvis ikke vet. Videre er det bare det at de kildene Løøv henviser til **alle** forteller konkret at det gjelder konflikt med nyinnflyttede samer - altså en samisk ekspansjon - og at samene ble drevet tilbake fra områdene der de ikke hadde rettigheter. Spesielt gjelder dette Herjedalen, der samer flere ganger over en 150-års periode forsøkte å flytte inn, men ble vist tilbake av almue og øvrighet. Dette faktum, som har stor relevans til den konkrete saken som er for retten, farer Løøv lett over. "Att gå in på allt detta här blir för vidlyftigt!, skriver han (s. 14).

Tilsvarende var det først ved et dansk/norsk kongelig reskript av 1743 at det ble åpnet for samer i grensetraktene sør for Tydal. Løøv skriver om dette (s. 13): "Det som emellertid måste framhållas, och som Kjell Haarstad underlåter, är att samerna knappast skulle ha beviljast någon "bygsel" om de inte redan hade haft en etablerat och accepterad bruk av de aktuella områdena". Jeg har ikke "underlåtit" noe her, men skriver som sant er (s. 164) at tre av de fire navngitte samene som bygslet i almenningen ved Tolga i 1743 vitterlig var bosatt i Tydalen året før og klaget til Schnitler over at de ble vist tilbake når de forsøkte å flytte lenger sør. Det er derfor ikke mulig at de da samtidig har hatt "en etablerat och accepterat" bruk ved Tolga, over 100 km. lenger sør. "Med kännedom om förhållandena på 1700-talet förstår man att en bortbygsling till andra än sådana som redan hade en etablerat rätt inte skulle kunna äga rum", skriver Løøv videre, stikk i strid med hva som faktisk skjedde. Hans "kännedom" om 1700-talls forhold kan heller ikke være særlig stor når han ikke vet at det var helt vanlig å bygsle bort f.eks. nyrydninger i Kongens almenninger til slike som ikke hadde rettigheter der på forhånd. Fogdene i Trondhjems len hadde tilmed kongelig **påbud** om å gjøre det. (Kongelige forordninger av 1577 og 1590, Norske Rigs-Registranter II:243 og III:132.)

Jeg tillot meg i utredningen å bevege meg inn på svensk side for å foreta en jevnføring mellom Herjedalen og Oviken/Undersåker: "I Syltaktene, Skarsfjellene, Helags og Oviksfjellene er det mye lengre avstander til de bebygde deler av Tydal, Duved, Åre og andre vestjemtske bygder enn fra de sørligste fjell i Herjedalen og bebyggelsen der". Dette er, skriver Løøv, "ett påstående utan faktabakgrund" (s. 15). De nakne fakta er likevel at når en slår en sirkel med 30 km. radius om Oviken kirkested ligger av reinbeiteland bare østre del av Oviksfjällen innenfor sirkelen, en tilsvarende

om Åre (på sørsiden) tangerer det nordøstligste av Bunnerfjällen. En sirkel rundt Storsjö derimot, inneslutter nesten hele Anarismassivet og Lunndörssfjällen, østre del av Helags og Axhögen, hele Flatruet, Anåfjället, Lillfjället og Särvfjellet. Tilsvarende rundt Funäsdalen: Flatruet, Gröndalen, Rutfjällen, Vigelfjellene (norsk) og fjellene ved Rogen m.m. Og skjønt det var akkurat disse fjellene det handlet om, mener Løøv slikt er irrelevant:

d) att han gör helt irrelevanta jämförelser mellan olika geografiska områden. Exempel Oviken/Undersåker - Herjedalen.

Løøv tillater seg i denne forbindelse å ta opp rene bagateller: "Uppgifterna från länsräkenskaperna "fra 1630" (är det de för 1629/30 eller de för 1630/31?) har jag annars inte kontrollerat. De befinner sig i det svenska riksarkivet och det är oklart om Kjell Haarstad har använt sig av avskrifter eller kopior som kanske finns i det norska riksarkivet" (s. 15). Slik formulerer en bibliotekar seg om små detaljer når man ønsker å så tvil om en fagmanns kompetanse. Å arbeide med avskrifter eller kopier er jo noe mindreverdig for fagmenn. Jeg har hverken arbeidet med avskrifter eller kopier. Saken er at jeg selvsagt som alle faghistorikere nå til dags som arbeider med eldre tids historie har gransket fotokopier av originalene som finnes på mikrofilm - en metode som Løøv burde sette seg inn i. Når det gjelder årstallet, så er faktisk skattelisten datert "fiorten dage efter Martini (11. november) Anno 1630". Det er ganske riktig at i det dansk/norske rike gikk dengang regnskapsåret fra philipi/jacobi (1. mai) og til årsdagen etter. Så denne kilden finnes i lensregnskapet for 1630/31 - om nå det skulle ha noen betydning for saken.

Lappecodicillen skal bli kommentert av andre, sier Løøv, men skriver en side kommentar til hva jeg har skrevet. Jeg har selvfølgelig, etter hans mening misforstått. Det er likevel ikke til å misforstå når kommisærene i innledningen skriver at hele hensikten med codicillen er å ordne opp i uklarheter: "På det att Lapparnas wanlige öfverflyttingar, samt den därföre betalande leija och jurisdictionen öfwer de främmande Lappar under bemälte öfverflyttnings tid, hädaneffter icke må gifwa någon anledning till oenighet och missförstånd, och man derjämte klarligen må kunna weta hwilka hädaneffter såsom swenske eller Norska Lappar blifwa at anse, samt huruledes med dem uti alle

tilfällena reciprocé skall omgås". Det er videre et faktum at sør for det området som nevnes i § 3, dvs. sør for Børgefjell, flyttet reindrifsamene ikke over grensen, og de norske samene her betalte heller ingen skatt, bygsel eller avgift i noen form, hverken til den norske eller svenske stat. Lappecodicillen hadde derfor faktisk ingen relevans her.

Hva som står i codicillen om at samenes rett var en "uskyldig nyttesrett" som ikke måtte komme til fortrenge for andre og eldre bruks- og eiendomsretter, "forklarer" Løøv slik: "Men man tänkte också på bondebefolkningen och den starka betoningen av att skador på andras egendom skulle ersättas är förståelig med tanke på den tid i vilken kodicillen skrävs. Upplysningstiden betraktade bonden och jordbruket som den stomme hela samhället vilade på och den privata egendomsrätten var helig" (s. 16). Nå er saken den at Klinckovström og Mangelsen, som skrev og underskrev codicillen, neppe skrev i opplysningstidens ånd, ettersom denne lå et par/tre tiår inn i fremtiden. Derimot var de vel kjent med jussen, blant annet den da gjeldende Christian V's Norske Lov av 1687. Der heter det i sjette bok, 14. kapittel, 11. artikkel: "End kommer Fæet i anden Mands Ager, eller Eng, af Vaade for Hyrdens Vangiemmis, eller Forsømmelsis, Skyld, da bøde hand Skaden, der Fæet ejer, og giøre sin Eed derpaa, at det skede imod hans Villie og Videnskab, at Fæet kom derudi". Reindrifssamer var selvfølgelig som alle andre, underlagt den norske lov under utøvelsen av sin næring. Jeg vil anta at tilsvarende bestemmelser fantes for Sverige. Datidens vesteuropeisk stater var rettsstater og ikke som Løøv synes å mene, vilkårlig styrt etter strømninger i tiden. Men Løøv tør påstå:

f) att han uttalar sig om dokument utan at sätta sig in i vad de egentligen handlar om. Exempel Lappekodicillen.

Løøv skriver om kristningen av samene på s. 14 og 17. Han påstår her oppsiktsvekkende nok om ljustedalssamene, ordrett: at "Omkring 1770 var också kristningsverket fullbordat" - dette skriver han altså om samene! Tidspunktet, ca. 1770, ligger bare fem-seks generasjoner bak oss i tid. Det Løøv hevder her skulle altså gjelde nålevende samers tipp-tippoldeforeldre eller iallfall den generasjonens foreldre, som ifølge ham altså ikke skulle være kristnet. Skjønt han fornærmer et helt folk, må han gjøre det for å forklare hvorfor samer ikke finnes innført i kirkebøkene når de, ifølge

ham, skulle vært i et område, som f.eks. Røros. Ljusnedals- og rørossamene var hedninger helt til 1770, tillater Løøv seg å påstå. Oppsiktsvekkende, for å si det mildt!

Jeg har ikke hatt anledning til å arbeide stort med svenske primærkilder. Det eneste unntaket er kirkebøkene, som jeg gjennomgikk for mange år siden. Nå er det dessverre slik at kirkebøkene for Herjedalen er gått tapt bortsett fra Ljusnedals kirkebok 1749-92 og denne skrev jeg litt om i utredningen. Men det skulle jeg visst ikke gjort. For det gir Løøv anledning til å være dommer: Løøv hevder (udokumentert) at de to årstallene "är nästan det enda som är riktigt i det Kjell Haarstad skriver" (s. 17). Men selvfølgelig er det riktig. Hva jeg skrev i utredningen var å gjengi - over seks linjer - hva som faktisk står om samer i kirkeboken. Videre gjenga jeg de stedsangivelser som er nevnt, og konkluderte - over tre linjer - slik: "Vi kan ikke trekke vidtrekkende slutninger av dette spinkle materialet, men det synes som sikkert at samer tross forbudene var etablert i Mittådalsfjellene i siste halvdel av 1700-tallet samt selvfølgelig lenger nord, i Oviksfjellene og Undersåker, som vel betyr Handølsdalen". Dette får Løøv til å belære oss: "hela förklaringen till att upplysningarna som gäller samer ökar mot slutet av 1700-talet .. ligger i at Ljusnedal fick brukspredikant år 1770" (s. 17). Men kirkeboken er jo vitterlig ført fra 1749 og noen må ha gjort det! Jeg bygger min konklusjon på denne kjensgjerning, men for Løøv fremstår det likevel som en "förhastad og ytlig slutsats".

e) att han drar slutsatser utan att ta i betraktning bakomliggande faktorer. Exempel Ljusnedals kyrkobok.

Løøvs tiende og siste kritikkverdige forhold han finner hos meg, er at jeg uttaler meg om ting "som han själv säger att han inte har några kunskaper om". Nå er ikke dette så helt uvanlig blant fagfolk som tar opp et større emne som innbyr til tverrfaglige innfallsvinkler. Jeg antar Løøv her primært sikter på hva jeg har skrevet om samiske stedsnavn (s. 91f.), hvor ikke har egen kompetanse. Men jeg **kan** lese, referere og sitere fagfolk som Knut Bergsland og Gösta Holm, noen egne slutninger har jeg ikke gjort på dette feltet. For egen del påpeker jeg riktignok i boken det enkle faktum at bygdenavn sør for Namdalen åpenbart er innlånt i samisk i nyere tid, som når det heter "Salbu" for Selbu - middelalderformen var Selabu. Og det har jeg faktisk kompetanse til å vurdere.

j) att han uttalar sig om förhållanden som han själv säger att han inte har några kunskaper om. Flere exempel i hans egen tekst.

Kan en vende dette postulatet mot Løøv selv? Nei, å gripe Løøv i å uttale seg om noe han ikke har kunnskaper om, er umulig. Det kan vi si for sikkert fordi Løøv **aldri** uttaler seg i den forstand at han ikke har publisert vitenskaplige artikler enn si bøker om dette emnet han er så opptatt av! Etter hva han selv skriver har han forsket i sørsamisk historie siden 1970 (Adresseavisen, Trondheim, 4.11.1981), derav i minst fire år med stipend fra den norske stat da han altså kunne arbeide i full tid med prosjektet. Resultatet av dette er meg bekjent bare noen få små artikler av metodisk art og en mindre artikkel om en skoginspektør der det er påhengt 6-7 sider om eldre sørsamisk historie. Det er alt! Tross sine mange friår har han ikke greidd å produsere mere.

Anders Løøv er hverken 1: amanuens eller docent, som det står i samebyarnas inlaga av 1993-10-06. Han er bibliotekar. En licensiatgrad er visstnok hans formell utdanning. Noen faglig kompetanse har han altså ikke dokumentert gjennom publiserte Men på dette grunnlag oppkaster han seg til suveren dommer over andre.

Løøv minner om Ole Brumm når han følger sin ledestjerne: "Kom Brumm, sa Kristoffer Robin og gikk bortover. Hvor skal vi hen? spurte Brumm og skyndte seg etter. Ingen steder, sa Kristoffer Robin. Og så gikk de dit."

Dette får være nok om Anders Løøv og hans yttrande. Jeg har ikke fått anledning til ytterligere kildestudier i svenske primærkilder. Det finnes tre særlig viktige kilder som jeg skulle ønske å granske - viktige for å avgjøre det sentrale spørsmålet i denne saken: reindriftsamers eventuelle bruk av østre Herjedalen på 1700- og 1800-tallet.

Den første er tingbøkene (dombøkene) for Herjedalen, som er en omfangsrik kilde, men gir et detaljert og konkret bilde av bruken av innmark og utmark.

Den andre avvittringsprotokollene (som jeg har sett noen av, i avskrift).

Den tredje viktige kilden er den svenske "Lappekommissions Indberetning af 1883" som jeg først nylig er blitt klar over eksistensen av. Denne er bestilt via bibliotek, og en eventuell kommentar vil bli ettersendt, om det er anledning til det.